Pietas ad omnia utilis: 15.

GEORGII MACROPEDII METHODVS CONSCRIBENDI EPIstolas, secundum veram artis rationem tradita.

EIVSDEM

Epitome præceptionum de paranda copia verborum & rerum, per quæstiones: item de nouem speciebus argumentationum Rhetoricarum, rem omnem breuiter explicans.

Accessit Christophori Hegendorphini Epistolas conscribendi Methodus.

[redacted]

[redacted]

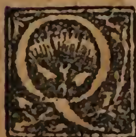
COLONIAE,
In Officina Birckmannica.
1582.

[redacted]

Ex libris Christoph: Winerj. 88

AD SCHOLAE TRAIE-CTINAE STVDIOSAM IVVENTVTEM.

VAS ante annos (ni fallor) decem de ſcribendis epiſtolis præceptiones rudibus, id temporis meis auditoribus, craſſa (vt aiunt) mineruа dictaui, denuò vobis auctiores, ſtudioſi adoleſcẽtes, prælo mandatas offerimus: vt ad rem non modò vtilem, verùm etiam maximè neceſſariam, nouis his (quanquam triuialiter ſcriptis) lucubratiunculis, poſt prima grammatices præcepta excitemini. Inter varia ſiquidem ſcholæ noſtræ exercitia, nullum eſt, meo iudicio, ad quod magis non tam excitãdi, quàm etiam in rem veſtram vrgendi eſtis, quàm ad epiſtolas ſedulò ſcribendas, iuſto artificio componendas. Laudantur (& quidem non immeritò) qui ad vnguem grammatices præcepta callere, qui multas Ciceronis & aliorum paginas memoriter recitare, ſed etiam componere nituntur, quibus tamen omnibus quantumuis ſtudioſis, longè eos præfero, qui totis ingenij ſui neruis epiſtolæ ſtudent citra barbariem doctè & eleganter componendæ. Hoc enim exercitio rectius peruenitur ad ſtudij bonarum literarum ſcopum, hoc eſt, ad rectam dicendi & ſcribendi rationem, ſine qua neminem (quantumlibet de cæteris glorietur) eruditum iudicare ſolemus. Hoc quoque exercitio non modò tuas, quiſque es, aptè & expeditè ſcribes literas, verumetiam aliorum doctorum pariter & indoctorum, qui ad te ſcripturi ſunt, epiſtolas facilè iudicabis. Vide præterea, quàm hoc cæteris ſcholaribus exercitijs præſtet, quòd omnium fermè reliquorum vſus poſt ſcholaſticam palæſtram ceſſet,

huius autem perpetuò perseueret. Quis est enim, qui non crebrò aut scripturus, aut scriptas accepturus est literas? Et quis est, qui carmine post scholas non subinde animi gratia vti consueuit? Quemadmodum igitur hactenus bonarum literarum candidati Prosodia nostra adiuti studuistis alacriter versibus scribendis: ita nunc non minori sollicitudine & alacritate harum præceptionum nostrarum adminiculo studere epistolis doctè scribendis, & tandem experiemini, quòd nihil vnquam in ludo literario vtilius & magis necessarium tractaueritis. Valete: & vestris vltrò commodis & vtilitatibus consulenti Macropedio auscultate. Et vt hoc quoque adijciam, vobis dicatus hic liber habebit duas partes: Prior Inuentionem rhetoricam, adeoque epistolicam: posterior Dispositionem & Elocutionem tractabit. Rursus valete.

PRIOR

PRIOR PARS DE INVENTIONE RHETORICA.

QVID EPISTOLA, ET QVAlem esse oporteat.

VM sit Epistola, præcipue familiaris, absentium amicorũ quasi mutuus sermo, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, *quod est mitto, aut per literas absenti aliquid significo, talem eam esse oportet, quales sunt amicorum mutuæ cõfabulationes. Amat igitur characterem humilem, proximeq́ ad comicã phrasin accedentẽ, &, (vt planius dicam) simplicem, festiuam, dilucidam minimeq́ fucatã scribendi rationem, quæ suam tamen elegantiam non negligat. Quæ res doctissimorũ magis obseruatione, quã scholaribus præceptis acquiritur. Cum sint enim tria tum dicendi, tum scribendi genera: sublime videlicet, quod crebris figuris adornatũ rebus heroicis conuenit, vt in Tragœdijs: Humile, quod citra fucum & magnificum cultum humi serpere videtur, vt in Comœdijs: Mediocre, quod medio modo se vtriq́ attemperat, vt in Historijs, nemo hæc melius dinoscere valet, quam qui doctissimorũ scriptorũ diligens obseruator est. Quod aũt ad rectam epistolarũ compositionem attinet, secundum Rhetoricum artificium Inuen-*

uen-

uentionem, Dispositionem, & Elocutionem, paucis præceptis explicare studebimus. Non secus enim in epistola, quam in oratione rhethorica, primum per Inuentionem excogitandum est quid sit scribendum: deinde curandum, quomodo inuenta sint disponenda: tertio, quomodo disposita sint aptis verbis & sententijs eloquenda, satagendum est.

PARTES EPISTOLAE duplices.

PArtes epistolæ easdem fere tradunt nonnulli, quas rhetores orationi rhetoricæ præscribunt, quæ sunt Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio. Verum cum epistolaris compositio oratione rhetorica sit multo liberior, nec eisdem legibus perpetuo astringatur, nos illis subinde dißimulatis, alias pro diuersis epistolarum generibus partes præscribemus, congruisq; tum præceptis, tum exemplis illustrabimus: nihilominus tamen paulo etiam præ[illegible]inatas rhetoricæ orationis partes exposituri. Inprimis igitur hoc aduertendum, quod quædam sunt epistolarum partes, generales, omnibus ex æquo epistolis conuenientes, vt Salutatio, Valedictio, & Superscriptio, de quibus primum paucula præcipienda sunt. Nam speciales, non nisi specialibus seu singulis epistolarum generibus propositis, tractari possunt.

DE SALVTATIONE.

IN salutatione hoc obseruandum est, vt a tertia scribentis persona incepta, ad tertiam, eius videlicet ad quem scribitur, quasi a Tabellario pronuncietur, procedat, hoc modo: Tullius Curioni salutem dicit. Item adiunctis prænomine & cognomine sic: Marcus Tullius Lentulo proconsuli salut. di. Aut Pliniano more Pronomine addito: Cicero Lentulo suo salutem d. In his salutandi formulis (vt vides) persona scribentis nominandi, & alterius ad quem scribit, dandi casu exprimitur. Cauendum autem, ne aut nostro nomini, aut eius ad quem scribimus, titulorum syluam adijciamus, nisi velimus vel arrogãtiæ vel adulationis argui. Sufficit enim, quantumuis illustribus, sic scribere: Franciscus Gallorum Rex Carolo Quinto Imperatori semper Augusto salutem dicit. Item dicimus noue. Salue mi Petre. Salue multum, aut salue plurimum patrue obseruande, & alijs modis fere totidem, quod vti solemus in congressu. Verum illa veterum simplicitas, nostra nouitate corrigi non potest.

DE VALEDICTIONE.

QVemadmodum in principio salutamus, ita in fine Vale dicimus ei simpliciter, ad quẽ scripsimus, in secunda duntaxat persona eũ appellantes, hoc pacto: Vale, Bene vale. Cura vt valeas. Vale longum iucundissime sodalis. Valetudinem tuam cura diligentissime. Da operam vt recte valeas. Incolumem

te seruet Deus optimus maximus pater optime. Vale mi Petre. Post vale, locum adnotamus. & tempus, vbi & quando scripsimus. Locum exprimimus hoc modo, Datum Romæ. Scriptum Traiecti, vel ex Traiecto: & omisso verbo vel participio, Traiecti vel ex Traiecto. Item: Ex ludo nostro literario. Ex meo musæo. Ex naui, &c. Tempus subijcimus hoc pacto: Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarijs, Pridie Nonas, tertio Nonas vel Idus Ianuarias, Februarias, vel Februarij. Item, Octaua Ianuarij, Prima Iunij. Et: Postridie Epiphaniæ, Primo Penthecostes. Possunt & his mensium diebus anni præmitti, hoc modo: Anno a Christo nato vel passo, millesimo, quingentesimo, tricesimo quinto, quarto Nonas Martij, nocte intempesta. Quemadmodum autem nominibus dierum mensiumve recte ad designandum tempus vtendum sit, in Kalendario nostro nuper edito abunde satis diximus. Caue in fine nomen tuum subscribas, nisi forte ob noue assumptam salutandi formulam omiseris.

DE SVPERSCRIPTIONE.

SVperscriptio est, quam in dorso epistolæ iam clausæ & signatæ ponimus. Eam hoc pacto ferme scribimus, vt vocabulum eius cui scripsimus, cum debita veneratione in tertia persona ponamus, nulla nostri nominis facta mentione. Hac vel simili forma: Doctißimo apud Louanienses Græcarum literarum professori Magistro Rutgero Rescheo amico singulari.

lari. Magnæ eruditionis & probitatis adolesceti Petro Delfio, apud Traiectinos amico & fratri. Probo & industrio ciui Michaeli Hillenio, Handuerpiano chalcographo, amico non vulgari. Optimo & integerrimo ciui Delfensi Paulo Montano parenti suo pientissimo & plurimum venerando. Item, Petro Montano in Traiecto Hieronymianæ domus alumno, filio charissimo suauissimoq́;. Danda est opera, vt quouis modo loci vocabulum, quem habitat is cui scripsimus, in Superscriptione annotetur. Studendum præterea, vt aptis epithetis præsertim in hac parte vtamur, licet in alijs etiam partibus, & in corpore epistolæ nonnunquam adhibenda sint.

PRO DIVERSIS HOMINVM statibus aliquot epitheta.

CAesarem appellabimus Augustum, Regem inuictissimum, Ducem illustrissimum, Imperatorem militarem fortissimum, Principem clementissimum, generosissimum, clarissimum, splendidissimum, præpotentem.

Papam appellabimus beatissimū, Pontificem maximum, summum. Reliquos episcopos amplissimos, sanctissimos, vigilantissimos. Abbates religiosos, venerandos, suspiciendos. Decanos & Præpositos item venerandos, aut venerabiles. In Magistratu sæculari Consulem appellabimus vigilantissimum. Senatorem splendidissimum, ornatissimum. Aedilem ma-

gnificentißimum. Iudicem incorruptißimum. Prætorem integerrimum.

Inter literarum professores, Theologum appellabimus grauem, absolutum, syncerum, sacrum, diuinum: Iurisperitos iurisconsultißimos, prudentißimos legũ, iuris vtriusq; iuxta doctos: Rhetorem disertißimum, facundißimum, suauiloquentißimũ: Poetam sacrum, diuinũ, clarum, inclytum: Dialecticum, acutum, argutum: Medicum peritißimum, fidum, eximium: Mixte doctos, vndequaque, vel vndecunque doctißimos: Scholasticum eruditum, bonarum literarum studiosum, doctum, literarum haud expertem.

Inter cognatos & affines, Patrem dicimus optimum, honorandum, venerandũ, obseruandum. Matrem indulgentißimam. Fratrem charißimum. Patruum obseruandum. Vxorem suauißimam. Filium dulcißimum, dilectißimum, suauißimum. Cæterum Nepotes, Generos, Affines, Sodales, Commilitones iuxta appellabimus mellitißimos, aut iucundißimos.

Ex illis qui nulla officij dignitate insignes sunt, diuites & authoritate præstantes, dicimus viros optimates, summates, primarios, nobiles, graues, ornatos virtute aut moribus ornatißimos, eruditione præcellentes, obseruandos, honorandos, colendos, eximios, egregios, prudentes, spectatos, perspicaces, suspiciendos, circumspectos, non indiscretos. Matronas primarias, integerrimas, probas, pudicas. Puellas lepidas, amabiles, bellas, pudicas, iucundas, optime moratas. Adolescẽtes ingeniosos, literarũ studiosos, probos, modestos,

destos, optimæ spei, eximiæ, vel generosæ indolis. Milites fortissimos, exercitatissimos. Opifices industrios, solertes, exquisitos, accuratos, &c. Plura horũ similia ex probatis authoribus alijs colligat puer: nobis satis est occasionem dedisse studiosis, sciatq́ʒ (quod & supra monui) non tantum in superscriptione vsum esse epithetorum, sed etiam in corpore epistolæ, idq́ʒ sæpenumero etiam per abstractum admitti. Est autem ἐπίθετον παρὰ τοῦ ἐπιτίθημι, *appono vel adijcio, nomen præcipue adiectiuũ, quod personæ ad laudem (prout hoc loco accipimus) proprie tribuitur, vt amplissimus: vnde substantiuum amplitudo abstractum: sic prudens, vnde prudentia.*

DE DIVERSIS EPISTOLArum generibus, secundum tria genera caussarum.

TRibus his generibus epistolarũ partibus vtcunque declaratis diuersa epistolarum genera explicemus, vt speciales singulis suas partes tribuamus. Vt autem diuersis epistolarum generibus ordinem quendam congruum tribuamus, aduertendum est, secundum Rhetores tria esse caussarum genera, videlicet, Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale, & si quartũ velis addi, Didascalicum, seu Dialecticum, quibus omnia ciuilia themata pertractãtur. In genere demõstratiuo laudamus & vituperamus Personas, nempe diuos & homines. Facta, nempe diuorum & hominum res gestas: & Res alias quaslibet

bet, nempe quæ neq; personæ, neq; facta sunt, vt si DAuidem commendemus, personam laudamus: Si μονομαχίαν eius, qui Goliathæum fortissime strauit, factum laudamus. Si fortitudinis ipsam virtutē, rem laudamus. De Vituperationibus idem iudicium est. In genere deliberatiuo suademus aut dissuademus, hortamur aut dehortamur, poscimus, aut negamus, precamur aut deprecamur, consolamur, &c. Vt si studia Græcarum literarū suadeam aut dissuadeam, aut tepentem ad alacritatem horter, poscam subsidium, deprecor pœnam, &c. In genere Iudiciali pro diuersis statibus (de quibus postea) accusamus aut excusamus, seu defendimus, expostulamus, &c. Ex his ceu quibusdam fontibus, omnium ferme epistolarū genera simplicia & mixta proponant, nisi quod familiarium quædā scribuntur (Indicatiuas appellare possumus) quibus nunc vnam rem solam, nunc commixtim varias indicare consueuimus, quæ tamen ne quidem ipsa artificio carebunt, vt postea docebimus.

DE PARTIBVS ORATIOnis Rhetoricæ.

PRiusquam autem diuersa epistolarum genera, sub his tribus causarum generibus comprehensa, distinguamus, Parteis orationis Rhetoricæ paucis declaremus, quo singularum epistolarū partes speciales melius intelligantur. Sunt igitur orationis Rhetoricæ partes sex: Exordium, Narratio, Propositio, Cōfirmatio, Cōfutatio, & Peroratio, quas

nulli

nonnulli in quinarium, Propositionem a Narratione cui adnexa est, non separantes: alij in quaternariũ, Confirmationem & Confutationem sub vna Contentione comprehendentes contrahunt. Sunt alij qui & septimam, nempe Distributionem, Propositioni adiungunt. Nos medio modo aut sex ponimus superiores, aut quinque iuxta tritum versiculum: Exorsus, Narro, Firmo, Cõfuto, Peroro, sub Narratione Propositionem continentes. Harum interdum plures, interdum pauciores, interdum singulæ in oratione vsui aut necessariæ sunt.

Exordij secundum Ciceronem duæ sunt partes, alterum vocat Principiũ, quod Græci προοίμιον, ab οἶμι cantilena, vel ab οἶμος via, quasi præfatio siue præambulũ dicitur. Alteram vocat Insinuationem, & a Græcis ϖάροδος, quasi latẽs ingressus dicitur. In principio tribus locis vtimur, nam reddimus auditores Beneuolos, Attentos, & Dociles. Beneuolentiã captamus aut ab officio personæ nostræ, cum præcipue ad nos attinere ostẽdimus, vt dicamus vel scribamus: aut ab aduersariorum persona, præsertim in genere Iudiciali, cum eos in odium vel contemptum auditorum adducimus: aut a commodis eorum ad quos scribemus vel dicamus: aut a rebus ipsis quæ tractandæ sunt. Attentos reddimus auditores, si de rebus vtilibus, necessarijs, magnis, iucundis, aut nouis indicemus nos dicturos aut scripturos, & quæ maxime ad pietatem, vel ad rempub. pertinere videbuntur, aut ad patriæ conseruationem. Dociles quoque red-

reddimus, si nos dilucide & plane dicturos aut scripturos, & summam caussæ breuiter exposituros promittimus.

Interdum nihilominus a circunstantia loci vel temporis, item a Voto, ab insigni aliqua sententia, a Fabula, ab Adagio, ab Affectus vocabulo, vt sunt gaudeo, doleo, demiror, & similia præcipue in epistolis. In quibus id quoque summopere cauendum, ne in Exordio diffluamus, aut prolixiores simus. Nam in breuibus præsertim epistolis, vno aut altero verbo, seu breiuscula sententia beneuolentiam captare docti consueuerunt.

DE INSINVATIONE.

INsinuatione, *altera videlicet Exordij parte, vtimur, si aut caussæ turpitudo adnexa est, aut animum auditorum a nobis alienum sentimus, aut ipsos auditores prauia oratione fatigatos, nostra ve oratione vel epistola fatigandos suspicamur. Dicta est aūt ab hoc Latinis Insinuatio, quod per dißimulationem occulte & quasi non data opera in animos auditorū subrependo nos insinuamus, hoc est, latenter immittimus. Vt si Græcarum literarum studiū, quæ pluribus præcipue earum ignaris (quod fortaßis nonnulli eis abuti videntur) aut suspectæ, aut exosæ sunt laudare vel suadere velimus, dicamus nō personam, sed rem spectari debere, nec scientiam aliquam aut studium, propter eorum vitam, qui in ea studiosi sunt, vituperari debere: & deinde pedetentim in animos*

auditorum elapſi, ad noſtram ſententiam proponendam deuiamus. Hæc de Exordio paulo fuſius pro omnibus indifferenter cauſſarum generibus ſcripſi: ad reliquas orationis partes iam paulo ſuccinctius exponendas tranſeamus.

DE QVINQVE RELIQVIS orationis partibus.

NArratio ſecunda orationis pars, ſi neceſſaria aut vſui ſit, explicat cauſſam oratione tractandam, vel ea quæ ad ipſam attinent, aut ipſam præceſſerunt. Ex qua mox inferenda Propoſitio eſt tertia pars, quæ nulla cauſſarum generi deeſſe debet. Quod ſi enim Narratio deſit, loco eius poſt Exordium Propoſitio ſubiungitur, qua aliarum rerum comparatione thema aut ſtatum cauſſæ proponimus. Hanc deinde varijs argumentis in confirmatione munimus, ſeu roboramus. Deinde ſi quid ab aduerſario vel obiectum ſit, vel obijci poßit, vel ipſi Propoſitioni contrarium videatur, ſub Confutatione refellimus, aut excuſando diluimus. Eſt enim Confutatio (vt Cicero inquit) contrariorum locorum diſſolutio. Poſtremo omnium ſequitur Peroratio, in qua poſt breuem præcipuorum argumentorum Confirmationis enumerationem, ſtudemus auditorum mouendis affectibus, quibus duobus peculiaribus locis, nempe Enumerationi & Affectui, Cicero etiam amplificationem adnectit. Hæ Rhetoricæ orationis partes, etſi non ſemper omnes in omnibus,

bus, plures tamen in pluribus frequenter aut deprehenduntur accommodæ, aut necessariæ sunt doctè scribentium epistolis, id quod in singulis caussarum generibus paulo manifestius explicabimus.

DE GENERE DEMONſtratiuo Perſonarum.

GEneris Demonſtratiui epiſtolæ, quibus Perſonas, facta, & res laudamus aut vituperamus, per ſe quidem raræ ſunt, frequenter autem in alijs epiſtolarum generibus aut laudationes, aut vituperationes incidunt, & mixti generis epiſtolam efficiunt. Si itaque in aliqua epiſtola aut generis Deliberatiui, vt frequenter, aut generis Iudicialis, vt frequentiſſime Perſona laudanda aut vituperanda eſt, id fiet his locis ſequentibus:

A Natalibus, ſi ſplendidis, nobilibus, & honeſtis parentibus ortus, deducendo laudes ab auis, abauis, atauis, & ſanguine coniunctis.

A Pueritia, ſi bona indolis, ſi recte educatus, & bonis moribus, & Chriſtianis legibus inſtitutus, ſi felici ingenio præditus ſit.

Ab Adoleſcentia, vt quam honeſtis ſe ſtudijs occupauerit, quam propenſus ad literas, ad philoſophiam, ad probitatem, & quemlibet honeſtum laborem, quam morigerus parentibus, quam abſtinens vini et Veneris.

A Iuuentute ſeu Virili ætate, vt quam decen-

ter

ter & publice & priuatim se gesserit, quam prudenter (videlicet) rempub. & domesticam administrauerit, quam iuste innocentes defenderit, & in facinorosos animaduerterit, quam pudice sobrieq; coniugem, liberos, & totam familiam aluerit. Nam hoc loco conducet (maxime si variæ sint) secundum quatuor genera virtutum, Prudentiæ. Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ res gestas explicare, & in ordinem quendam redigere.

Ab ipsa Senectute pari ratione, atque a virili ætate. Ab vltima Morte quoque, si quid laude dignum occurrerit. Nec minus enim Senectuti quam Iuuentuti, imo tutius committi solet rerum administratio. Et in ipsa Christiani hominis morte, tum virtus, tum fiducia in Deum plerunq; magis elucescit. Porro in Vituperationibus hos locos in contrarium torquebimus, vt a Natalibus improbis vel obscuris. Ab Indole peruersa, & mala educatione. A studijs adolescentiæ inhonestis, &c. Inter hæc licebit nunc dotes animi, nunc corporis cum laude commemorare, aut eorum monstrositatem vituperare.

Item commendare solemus personam a Natione, a Patria, ab Habitu, a Conditione, a Fama, & cæteris personarū circumstantijs, de quibus obiter in Dialecticis nostris. Et quia Demonstratio Personarum tota ferme in laudum commemoratione versatur, præter Narrationem aliā fere orationis partem non habet, nisi forte occurrat in vita hominis aliquid laude indignum, quod vel defendendum, vel excusandū

 est.

est. Perorationem quoque admittit, dum auditores vel ad gratulationem: vel ad Dei laudem optimi viri laudibus incitamus. Et quia exempla rudibus non minus conducunt quam præcepta, crassius in laudando Dauide prædictos hos locos puero quasi digito tangendos ostendam.

EXEMPLVM DE LAVDE PERsonarum, cuiusmodi in epistolam incidere potest.

DAuid Rex Israel, quem tibi generose Princeps, præ cunctis terrarum regibus & laudandum censeo, & paucis laudare decreui, ex tribu Iuda inter cæteras Israeliticæ gentis tribus generosissima, patre Isai (quem & Iesse dicimus) non ignobili Bethlehemiticæ ciuitatis, imo Christianæ generationis principe natus est. Quod si parui ducas, & ad laudem viri parum facere contendas, honesto loco probisq; parentibus satū esse, quod non tam locus et genus, quam propria virtus hominem laudare debeat, audi quod parui ducere non queas: Is siquidem ab incunabulis diuinæ religionis destinatus, probe & pudice educatus, probis moribus (vt erat ad eos animo propensus) secundum patrias & Dei leges tam recte institutus, & diuinis literis eruditus est, vt inter omnes sibi coætaneos secundum non habuerit. Vsq; adeo vero diuinæ laudis studiosus in primæua ætate, qua rudis adhuc & pietatis ignara iudicari poterat, fuisse deprehen-

penditur, vt etiam cum adhuc puer oues patris sui in deserto pasceret, psalterio & cythara, quæ mira artis suæ industria ipse cōpingebat, diuinas laudes personaret. Imo tanta pietate emicuit, vt cæteris quanquam eximijs, despectis fratribus, ipse natu minimus in regem Israelitici populi & prophetam vngeretur. Eius præter alia virtutum insignia adolescētiam decorabat non modo cum leonibus & vrsis pugna et victoria, verumetiam quod cum Goliath Gethæo gygantea magnitudinis viro (ne belua dicam) pro patrijs & Dei legibus, genteq́ʒ sua libertate seruanda, non clypeo protectus aut galea, sed firma mentis in Deum fiducia congressus est, & absqʒ lancea & gladio, baleari funda fortißime strauit. Quis digne enumerat, quam nō solum in tranquillis regni negotijs, sed etiā in re bellica administranda, & iuste & prudenter se gesserit? quam fortiter Saulis & filij persecutiones aduersaq́ʒ omnia tolerauerit? quam mansuete etiam lethales hostes pertulerit? quantoque temperamento rebus etiamnum corpori necessarijs semper & vbiqʒ vsus est? Vnum si demas adulterium sanguinarium, quod diuina dispensatione admissum quis dubitat? nempe, vt quantumuis nobis religiosi videamur, nunquam tamen nobis ab humani generis hoste securitatem promittamus, & nihilominus post maxima flagitia, reliquum nobis pœnitentiæ præsidium non diffidamus. Hic tandem post patriam ab allophylorum tyrannide vindicatam, post barbaras nationes sibi cum gloria subiugatas,

Adolescentia.

Iuuentus.

Cōfutatio.

Senectus.

post religionem collapsam in ordinem pulcherrimũ restitutam, post amplissimas auri, argenti, æris, & omnium diuitiarum copias pro templo Domini ædificando coaceruatas, post filium Solomonem in regnũ sibi substitutum, in senectute bona, secundum scripturam pius, prudens, mente integra, & plenus in Deum fide quieuit in pace, non sine ingenti Hierosolymitarum & totius Israeliticæ gentis comploratione, luctu & planctu. Sepulchroq́ suo montem Sion

Mors.

cunctis post se Iudæorum regibus sepulturam dedicauit, Christumq́ suum secundum carnem filium cum eo consurrecturus expectauit.

Hoc vel simili modo, cuius ego duntaxat summa locorum capita tetigi, in genere demonstratiuo Personarum, pro diuersa hominum conditione, si laudes cuiuspiam epistola postulat, aut breuius aut prolixius tractare possumus.

DEMONSTRATIVVM factorum.

IN *demonstratione Factorum partes orationis (vt ante dictum est) sunt sex. Ordimur non secus atque generaliter inibi traditum est. Narramus breuibus, si facti ratio satis auditoribus non constat. Si constat, tantum summariam facti rationem, hoc est, præcipua narrationis capita verbis paucissimis memoramus, vnde totius causæ Propositionem seu statum elicimus. Proponimus autem cum aliorum factorum*

orum laudabiliũ eiusdem vel alterius hominis comparatione, quibus nostrum quod laudare decreuimus, excellentius iudicamus. Cum Propositione (vt docet Cicero) licebit & vti Distributione seu diuisione, qua breuiter auditoribus indicamus, quibus de rebus simus dicturi, aut quibus ex locis propositum nostrum roboraturi in Confirmatione. Est igitur Factum laudandum ab his Locis Confirmationis.

Ab Honesto, sub quo iustum, & pium comprehendo.

Ab vtili, sub quo Necessarium & iucundum.

A difficili, sub quo Facile pro aduersario.

Honestas virtuti coniuncta est. Quicquid enim vel ipsa virtus est, vel virtuti cognatum est, vel a virtute proficiscitur, vel ad virtutem conducit, honestum iudicatur: Nam Ciceronis Honestum diuiditur in rectum & laudabile. Rectum dicitur, quod cum virtute & officio fit. Id quoque diuiditur in Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Modestiam, seu Temperantiam. Videndum est itaque, quemadmodum secundum has virtutes non modo Factum in hoc genere, verumetiam res qualibet laudari possit, aut his contrarium vituperari. Laudabile est, quod recte factum cum laude commemorationem habet. Quicquid igitur ad rerum appetendarum & fugiendarum sanum consilium pertinet: Quicquid ad veram amicitiam, fidem, officium, æquitatem, obedientiam, gratitudinem. Quicquid ad pietatem in Deum, patriam, parentes, liberos & proximos:

Quicquid ad ſeueritatem legum, animaduerſionem in facinoroſos, remunerationem & defenſionem bene merentium attinet: Quicquid ad malorum tolerantiam, longanimitatem periculorum, pro religione, patria, parentibus, liberis, amicis aggreßionem attinet: Quicquid ad caſtitatem, ſobrietatem, frugalitatem, & rebus in omnibus moderamen attinet, honeſtum, iiſque contrarium inhoneſtum ſemper iudicamus.

Vtilitas, commoda varia ex facto prouenientia complectitur, quibus vel inſtantia vel conſequentia pericula vitari poſſe oſtendimus. Vtilitatem tamen longe ſuperat Neceßitas, ſi inde argumentum ducatur.

Difficultas ex circumſtantijs rei geſtæ colligitur, quæ partim Perſonis, partim Rebus conuenientes hoc verſiculo ſuggeruntur.

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

In confutatione iiſdem locis per contrarium vtimur, vt in laudibus, quam aduerſarius dixerit ſtultitiam, nos contra prudentiam: quam ille ſæuitiam, nos ſeueritatem: quam ille temeritatem, nos fortitudinem: quam ille tenacitatem, nos frugalitatem oſtendamus. Et contra in Vituperationibus, quam aduerſarius dixerit prudentiam, nos contra ſtultitiã aut inconſiderationem: quam ille ſeueritatem, nos ſæuitiam: quam ille fortitudinem, nos temeritatem, quam ille frugalitatē, nos temeritatem oſtendamus.

Per-

Perorationem generaliter supra declarauimus, ia sub hoc genere auditorum animos post praci- torum enumerationem argumentorum, vel ad gra ulandum in prosperis, vel ad commiserandum in duersis, per amplificationem mouemus. Hos locos aulo copiosius prosecutus sum, quod non tantū huic eneri Demonstratiuo factorum, sed etiam rebus audandis conueniant, & nihilominus toti generi Deliberatiuo, vt suis in locis patebit.

EXEMPLVM DE LAVDE factorum.

INter omnia quæ vel publice vel priuatim illustrissimus Rex Dauid insigniter gessit, nihil est, quod maiore dignum laude æstimemus, quam quod diuini nominis hostem Goliath Gethæum vastissimo corpore vndique armatum virum, puer inermis singulari conflictu fortissime strauit ac vicit. Quod luce (vt aiunt) clarius erit, cum rei gestæ honestatem, vtilitatem, imo extremam necessitatem ostenderimus. Si non modo honestum, sed etiam gloriosum est pro patria pugnare, profecto pro diuini nominis gloria, pro religione, pro patria tuenda pugnare multo omnium gloriosissimum iudicabimus. Non ferebat quoque generosi puer animi clarissimæ gentis contumelias ab homine spurio, multoq; maxime diuini nominis execrationes & maledicta ab homine impio in torqueri: sed considerabat prudentissime, quantum

Propositio.

Ab honesto

dedecoris & infamiæ sancto Israeliticæ stirpis populo per totum terrarũ orbem nominatim inureretur, si inter tot regni Israelitici pugnatorum millia, ne quidem vnus reperiretur, qui prosanæ gentis obscuro
Ab æquo. *militi posset occurrere. Considerabat quoq; æquissimum fore, vt eas corporis sui vires pro gẽte & patriæ sua seruanda fortis exerceret, quas sæpenumero cum leonibus congressus & vrsis quasi per lusum expertus*
Cõfutatio, *fuerat. Nec terruit eum antagonistæ vastissimi corporis moles, non lorica hamata & ponderosa, nõ hasta trabalis & rigida, non cassis ænea, non clypeus æreus, non gladius acutus, non denique totius corporis horrida panoplia, sed sola in Deum fide munitus (ne quis ipsum temeritatis arguat) delectis e torrente limpidissimis quinq; lapidibus funda beluam aggressus fortissime strauit, proprioq; eius gladio e vagina*
Ab vtili. *educto altior insurgens, caput ipsi præcidit. Si Vtilitatem spectes, quis commoda Facti digne recenseat? Regem Saul & optimos quosq; exercitus duces non solum vitæ seruauit, sed etiam gloria illustrauit, exercitum victorem domum remisit, hostibus & vires & animum ademit, gentemq́; suam totam a sæuissima barbarorum tyrannide vindicauit. Quid com-*
A necessa-r.o.. *moda memoro, cum fuerit ipsum factum etiam necessarium? Nisi enim cæderetur Goliath, actum erat de Israelitarum Republica, de parentibus, de vxoribus, de liberis, de aris & focis, de tota denique pa-*
A Difficili. *tria & salute. Quibus non hoc etiam ad laudem rei gestæ merito pertinere videatur, quod ipse puer*

gygan-

gantea magnitudinis virum, ipse inermis, galea, rica, ocreis, hasta & clypeo vndique munitum, ipse nexercitatus, bellatorem ab adolescentia semper in armis versatum, non ex insidijs, non fraude, non maleficijs, sed palam singulari certamine, funda non modo vicit, sed & fortissime strauit, suoq; ipsius gladio caput ei pracidit? Quanto namque apparet in rebus feliciter agendis maior difficultas, tanto in ijsdem indicatur amplior laudis materia, & gloriosior de tyranno triumphus. At ne quis negotium tam arduũ, & in rebus humanis tam inuisum & inauditum temeritatis insimulet, audiat ipsum pugilem non tam suis viribus & pastoralibus armis, quam firma in Deum fide nixum, diuinoq; zelo armatum cum hoste congressum. Sic enim probro & contumelia affectus in ipso conflictus procinctu respondit antagonistæ: Tu venis ad me cum gladio, hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in mea, & percutiam te, & auferam caput tuum a te, & dabo cadauera castrorum Phylistum hodie volatilibus cœli & bestijs terræ, vt sciat omnis terra, quod non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, & reliqua. Cõfutatio.

Huiusmodi artificio breuius aut prolixius tum in epistola pracipue, si factum quodlibet laudandum sit vti poterimus. Porro in Vituperationibus vtemur locus cõtrarijs, Inhonesto, Inutili, &c. aut certe hos laudum locos neque pium in contrarium torquebimus,

sic. Reliquæ orationis partes eædem cum superioribus sunt.

DEMONSTRATIVA RERVM.

IN rebus laudandis aut vituperandis ferme iisdem locis, quibus in factis, vtimur in confirmatione. Reliquæ siquidem orationis partes prorsus iuxta analogiam superioribus in Factis laudandis similes sunt, nisi quod Narratio in hoc genere raro locum habeat, & Propositio, qua loco Narrationis post Exordium vtimur, aliarum rerum laudabilium comparatione potissimum fiat. Confirmationis itaque tres sunt loci præcipui, vt in superiori genere.

Honestum, sub quo Iustum, Pium, &c.

Vtile, sub quo Necessarium, & Delectabile.

Facile vel difficile,

Honestas tractatur non secus atque iam dictum est. Item nonnunquam ab ipsius rei antiquitate. Nonnunquam ab ipsis inuentoribus vel authoribus, nonnunquam a mira quadam & celebri nouitate.

Vtilitas precipue ex circūstantijs colligitur, quemadmodum & Facile vel Difficile: vt supra diximus, & infra in genere Deliberatiuo dicturi sumus. Loci sequidem huius generis cum Deliberationis plurimum conueniunt.

EXEMPLVM EARVM RErum, quæ in hominibus laudari aut vituperari solent.

Inter

INter omnia quæ in humanis studijs commendari solent, præcipuam quandã laudem meretur Eruditio, quæ non solũ ignorãtiæ opprobrio liberat eum, qui se possidet, verumetiam multifariam honestat et adiuuat. Hanc enim, vt cæteris animantibus præstaret, ab initio mundi nascentis primo homini alijsq; multis per posteriora secula ad nostra vsq; tempora diuinitus inditam non dubitamus. Id siquidẽ ingenij quod ad diuinæ naturæ imaginem homini inditũ est, nisi eruditione præcipue & virtute excolatur, quantulũ est quæso quo a brutis distamus? Cõmuniter nãque cũ brutis viuimus, mouemur, gradimur, & sensum tum exteriorum tum interiorũ vsu & voluptate perfruimur, sola aũt eruditione & virtute præstamus, vtpote diuinæ consortes naturæ. Et si quid fabulis tribuimus, hæ sunt geminæ diuinæ originis virgines, quæ Herculi generoso adolescenti si se amplecteretur diuinũ honorem & immortalem gloriam pollicebantur. Hæ tanta inter se cognatione coniunctæ sunt, vt altera sine altera perpetuo minor videatur, quod altera semper alterũ illustriorem reddat. Imo (si fas sit dicere) Eruditio virtutis mater est, quod ex ea præsertim virtus proficiscatur. Eruditio siquidem scripturã tum diuinam tum humanam intelligere facit, ex qua quicquid vsquam virtutis est, quicquid pietatis est, quicquid diuinæ cognitionis est, hauriri necesse est. Et vt scias quantum decorat hominem eruditio, quantum obscuret eum literarũ ignorantia, exacte considera: nẽpe quæ reddit hominem

Propositio

Ab honesto.

nem omnium appetendarum & fugiendarum rerum ignarum, virtutis & probitatis nescium, ignorantem sui, ignorantem Dei, & ad brutorum ingenium proxime accedentem, Accedit & hoc ad eruditionis laudes, quod in rebus humanis nihil sit, quod vsque adeo Reipublicæ & priuatæ conducat, plus dicam, quod in vniuersum magis necessariũ sit, quam literarum cognitio. Si tollas e mundo eruditionem, quid erit Respublica nisi asinorum stabulum, immo vrsorum & luporum latibulum? si tamen Reipubl. nomenclaturam mereatur. Quis legibus ignoratis ius dicturus est? Quis defendet insontem? Quis consulet oppresso? Quis medebitur ægrorum corporibus? Et (quod primum dictum oportuit) quis insipienti plebeculæ, doctrina sana viam salutis demonstrabit? Per eruditionem præterea quisque prudenter administrat rem domesticam, erudit liberos, prouidet rei familiari, acquirit claritatem inter ciues, rebus non vulgaribus præficitur, in rebus arduis sibi consulit, in rebus aduersis consolatur, in rebus quoque prosperis moderatur, & quod omnium iucundissimum est, eiusdem eruditionis contubernio multo suauissimo etiam cum maxime solus est, vsque perfruitur.

Ab Vtili & necessario.

Iuxta hoc exemplum & alia tractanda sunt simplicia themata, earum præcipue rerum quæ in homine vel laudari vel vituperari solent. Porro in Vituperationibus contrarijs locis vtemur, vt prædictum est.

DE

DE ALIIS DIVERSIS rebus laudandis.

SVnt & aliæ res variæ, quæ non in homine, sed in se laudari solent, in quarum laudibus seu vituperationibus, diuersis, pro diuersa earum conditione locis vtemur.

Regiones enim laudamus a regibus earum siue ducibus, vrbium in eis frequentia, a celebritate, a copia annonæ, a tranquillitate rerum, a tuto transitu, &c.

Vrbes laudamus a Reipub. administratione, a religione & literis, a populi frequentia, a ciuium bellicositate, vrbanitate, concordia, ab ædium magnificentia, a rerũ necessariarũ facili copia, a salubritate aeris, a fluminibus allabentibus, a villis, montibus, fontibus. syluisq́ʒ vicinis. Vituperamus a contrarijs.

Aedificia laudamus a situ, a Prospectu, a figura, a magnitudine, ab amplitudine vestibuli, a magnificentia atrij, a pulchritudine seu multitudine cubiculorum, conclauium, tricliniorum, penetralium, ab hortis adiacentibus. Item a preciositate lignorum, lapidum, variaq́ʒ eorum sculptura & ornatu.

Agros laudamus a fertilitate, declarantes quid ferant, & quantum ferant, item quo ritu colantur, cuiusmodi cultores habeant, item a planitie, seu montositate vtili & amœna.

Flumina laudamus ab ortu, a colore, cursu, ab amplitudine, a locis quas præterfluunt, & quos influunt: a genere piscium, nauigiorum, ratium, & cæteris

ris, vsibus, ab agris, syluis, nemoribus, quæ irrigant.

Fontes laudamus a perpetua & abundanti scaturigine, ab aquæ dulcedine & salubritate, item si quid memorabile aut prodigiosum habent.

Montes laudamus a radicibus, ab altitudine verticis, a vini, frumenti, & aliarum rerum feracitate, item si quid nouum, prodigiosum, aut preciosum in se continent.

Sic alias res quaslibet, consideratis earum circunstantijs, laudare aut vituperare poterimus. Exempla apud Poetas, Oratores, Historicos, & alios authores obseruanda sunt: nobis sufficiat locos aliquot præscripsisse.

DE EPISTOLA DEMONstratiua Personarum.

TAmetsi prius dictum est, per se quidem epistolam Demonstratiuam raram esse, si quis tamē eius præcepta (quod & ipsa nonnunquam incidere solet) exigat, sciat eam in tres partes diuiden-
1. *dam, modo Persona laudanda sit. Quarum Prima captabit beneuolentiam, aut a persona eius ad quem scribimus, quasi iusserit is vel postulauerit: aut a persona eius de quo scribimus, quod talis sit videlicet, cuius laudes merito declarentur: aut præcipue ab officio personæ nostræ, quo amicum illaudatum prater-*
2. *ire non debeamus. Secunda explicabit laudes amici vsque ad præsentem eius ætatem, nisi clauserit diem nouissi-*

uißimum. A natalibus, A pueritia, &c. vt in Demonstratiuo personarum dictum est. Possumus tamen, omißis illis locis, aliquem laudare ab insigni alia virtute, ab eruditione, a re fortiter gesta, prout pistolaris aut qualitas aut quantitas postulauerit, atiove suggesserit. In Tertia dicemus nos non assentationis, sed amicitiæ & veritatis declarandæ gratia pauca de multis viri laudibus dixisse, nec ob singularem laudati amicitiã, aut eius qui scribi voluit reuerentiam omnino silere potuisse. Monendo etiam si commodum sit ad affectum amicitiæ, fauoris, imitationis, largitatis, &c.

HVIVS PRAECEPTIONIS exemplaris Epistola.

CVM sciam te vir ornatißime, excellentißimorum laudibus non immerito delectari, & Cornelij mei eruditio, mores, & conuersatio tales sint, vt etiam externos ad sui contemplationem alliciant, nõ possum propter singularem, quam mecum habuit, familiaritatem & amicam consuetudinem, quin (tametsi laudator elinguis sum) in laudes eius prorumpam, præsertim cum tu de huius viri moribus testimonium quæras. Sciens prætereo natalium eius splendorem, bene educatam infantiam & pueritiam, optimis & præcipue literarum studijs exercitam adolescentiam, oris, & pectoris, & omnium totius corporis membrorum venustatem, vt quæ sapientibus

tibus plerunque contemptui habentur, ea tantum paucis celebrabo, quæ ſapientibus non minus quam inſipientibus merito laudari debent, & quæ ne Momus quidem reprehendere queat. Tanta eſt in hoc viro (ſi philoſophiam & rerum tum diuinarum tum humanarum cognitionem ſpectes) eruditio, vt ætas hæc noſtra ſecundum non habeat. Si mores quoque ſpectes & omnem vitæ eius conuerſationẽ. Catones, Scipiones, Curios videre te putes. Quis digne efferat, quam prudẽter pro ſua ætate adminiſtrauerit Rempub. quam fortiter noſtræ tempeſtatis (quam proh dolor calamitoſam deploramus) aduerſa pertulerit, quam in iudicio ſeuerus & incorruptus, quam in cauſſis prætorij perorãdis ſplẽdidus & ἐπαγωγός. Quid attinet eum in rebus quoque priuatis laudare, cum vel pueri caſtam eius coniugem, verecundos et eruditos liberos, totam deniq; familiam ſobriã, bene moratã & ordinatam iuſto præconio prædicent? Et vt ſummatim multa perſtringã, talis & tantus eſt, vt ad maxima quælibet adminiſtrãda (ſi velis) ſine rubore promoueas. Nolo in præſentia nimis viri laudibus immorari, ne aut epiſtolæ videar modum excedere, aut aſſentationis alicui notam incurrere. Cum dabitur ocium euidentius aut particulatius ſingula tibi coram explicabo. Interim tu vir ornatiſſime, ſiquid magnum de Cornelio noſtro ſtatueris (neque enim fruſtra de moribus & conuerſatione eius tibi ſcribi voluiſti) ipſum non ſecus atque me fauore, beneuolentia & amore proſequere. Vale. ex Traiecto.

Epiſto-

Epiſtolam demonſtratiuam. Vituperij paribus præceptis & ijſdem locis ſcribere licet, laudibus in vituperationes mutatis, & locis in contrarium tortis, vt prius dictum eſt.

ALIVD EXEMPLVM.

QVandoquidem iucundiſsime ſodalis ciuitatis
Legiæ (vt eam veteres a legione Romana hic 1. Exordiū.
cæſa appellarunt) quam bonis auibus (vt aiunt) pluſculis menſibus habitare cœpi, tibi ſitum, mores, rempublicam, & ſi quid egregium præ ſe ferat, depingi voluiſti, nec minus ad hoc me incitat eximia, quæ ſe vltro ingerit, laudis materia, non poſſum. ſi & alumnæ meæ gratificari, & tibi morē gerere velim, quin paucula e multis tibi Leodij noſtri præconia ſcribā. Vidi plures diuerſarum regionum nobiles ciuitates, verum non eſt alia (ſi ſingula quæ hic eximia ſunt conferantur) quæ mihi magis arrideat. Hæc namq;
ciuitas ex maxima ſui parte in conualle poſita, tam- 2. A ſitu.
etſi non minima pars eius ex monte dependet) vndique plena amœnitatis eſt. Si ad orientem ſpectes, rapidiſsimum caſi coloris fluuium Moſam ſpacioſe delabi cernis: quem nō ſordidæ profecto negotiationis nauibus & ratibus paſsim ſingulis pene momentis ſurſum ac deorſum ſollicitari, & iuxta & intra mœnia iucundiſsime cernimus. Si ad meridiem, montes ſyluoſos, alios alijs altiores cum vallium ſuarū amœnitate tanquā in tabula pictos porro cōtemplari licet.

Si te vertas ad occasum, dij boni quid illinc voluptatis haurias? Visus non assequitur latissimos huius Hasbaniæ campos, tritici, orizæ, migmatis, cæterorumq; frumentorum feracissimos. Quales & ad plagam septentrionalem vides, præter hos quod iucundissimo etiam vinearum intra mœnia ex monte pendentium aspectu delectaris. Cum iam non data opera intra mœnia redierimus, quis dubitet tum heroũ tum ciuium multorum in hac vrbe (quamuis olim Burgundiorum incendio euersa & desolata sit) excellentissimas aut instauratas aut denuo extructas ædes, vbi paruo admodum ædificiorum materia comparatur? Ligna per Mosam secundo flumine contignatis ratibus, proximæ syluæ, lapides solidos et sculptiles, proximi montes, calcem viuam vicinæ cautes suppeditant. Ferrum præterea, æs, plumbum, & reliqua id genus metalla in suburbanis effodiuntur, conflantur, purgantur, ferriq; strictura mira industria molis aquatilibus in baculos (vt vocant) excudũtur. Hic fontes sunt amœnissimi, perpetua scaturigine manantes, quorum aquæ limpidissimæ ab indigenis in potum sumptæ, sunt & suauissimæ & saluberrimæ. Videas diuersa Monasteria, & ædes diuitum, in quibus nè vnam quidem officinam inuenias, quam non fons viuus commodissime adornat. Neq; hoc silentio prætereundum censeo, quod cum montiũ commoda recenserem, minime succurrebat: Hic nempe montes diuersi sunt, ex quorum profundissimis & abstrusis cauernis non minus prodigiosa quam preciosa ignium fomenta

A copia rerum.

A mõtibus prodigiosis

menta instar lapidum dura, & instar carbonũ nigerrima eruuntur, & advicinas regiones transuehuntur. Quanquam autem ligna paruo admodum nobis redimi possunt, et lignariorum suffocati carbones: malunt tamen adfocum instruendũ hac naphtha carbonaria, quam lignis vti. Veniam vel tandẽ ad Rempublicam, quæ propter æquestris ordinis dignitatem & modestiam, magistratus eruditionẽ & prudẽtiam, plebisq; totius concordiã, simplicitatem, & in rebus manuarijs diligentias, pulcherrime exornatur, administratur, & viget. Et ne clerum nostræ ciuitatis pulcherrimum decus prætere am, tanta est ei cum populo Leodino societas & vnitas, vt maiorem non quæras: tanta est dignitas & amplitudo, vt clerum vestrum Traiectinum cum suo Pontifice facile superet: tanta deniq; numerositas, vt citra alpes aliã non inuenias ciuitatẽ, quæ huic numero cleri valeat comparari. Sunt enim nobis Canonicorum collegia septem aut octo, Abbatiæ (vt vocant) quinq;, templa parochiarum triginta duo, & reliqua monasteria incerto numero, in quibus omnibus præter religiosissimum Dei cultum, præter summam eruditionem, præter illustrium virorum generositatem, quis digno præconio rerum precia, extructa ædificia, hortorum amœnitates explicet? Et ne rem scholasticam, & literariam præterisse videar, tametsi fortaßis alibi bonæ literæ plus maturuerunt, nusquam tamen (ausim dicere) hac nostra tempestate magis florent. Mireris pueros septennes latine loquentes,

A Repub.

A Clero.

A re literaria.

A Ciuibus.

& qui decimum quartũ ætatis annum nondum attigerũt, sic prosa valere & carmine, vt cum quouis Oratore & Poeta certare posse videantur. Vt sileam autem (ne quis me vel arrogantem vel περιέργον iudicet) ciuium nostrorum tum animorum & corporum robur, tum in rebus bellicis animositatem & strenuitatem, quam non modo pristinis temporibus Romani, verumetiam posterioribus seculis reges & magni nominis principes experti & mirati sunt: vt sileam quoq; vrbis amplitudinem, & ciuiũ frequentiam, cuius Traiectum vestrum tertiam partem non attingit. Certe aeris non modo suauitatem, verum etiam salubritatem silere non possum, quem celerrimus noster ὁδοιπόρος Iohannes Mandauillanus post vniuersi orbis, Asiæ, Aphricæ, Europæ peragratas regiones, longe suauissimum & saluberrimum iudicauit. Habes mi sodalis paucis perstricta capita quædam generalia de huius ciuitatis laudibus, quæ si velim specialibus explicare, deficeret me tempus enarrantem, viderem quoque me tam veram topographiam, quam cum Luciano veram narrationem texere. Faxit Deus, vt huc tandem profectus cuncta quæ scripsi, & plura quæ scribenda forent oculis obiecta contempleris, Vale, ex Leodio, &c.

Aeris salubritas. 3.

Vides, ni fallor, puer in hoc posteriori exemplo pro laudãdis vrbibus diuersos locos eadem fere nomenclatura, etsi non eodem quo præscripti sunt ordine, obseruatos. Idem in aliјs quoq; rebus laudandis aut vituperandis exemplis subiectis facturus eram, si non ma-

magis operis prolixitatem quam laborem vitarem. Ad genus itaque Deliberatiuum procedamus.

Aliarum rerum laudabilium, vt Regionum, Aedificiorum, Agrorum, &cæt. paradigmata non ponimus. Primum quod prolixitas legentibus eſſet onerosa, deinde quod ſecundum præcedens exemplum ex locis præſcriptis ſtudioſus adſimile de rebus illis affingere citra laborem poßit. Ad genus Deliberatiuum tranſeamus.

DE GENERIS DELIBERATIUI Epiſtola.

P*Artes orationis generis Deliberatiui eaſdem ponunt Rhetores, quas ſupra in genere Demonſtratiuo poſuimus, niſi quod Narratio rara eſt. incidit tamen nonnunquam etiam in epiſtolis, cum videlicet factum aliquod, de quo deliberandum eſt, paucis explicamus, aut ſi quid actum vel dictum eſt, quod ad cauſſam attinet, recitamus. Iiſdem quoque locis in Confirmatione vtimur, quibus in Demonſtratiuo factorum & rerum prius vtendum docuimus, qui ſunt:*

Honeſtum, quod rectum et laudabile, immo quicquid ad virtutem attinet, complectitur.

Vtile, & Neceſſarium. Vtilitas autem ex enumeratione commodorum, & incommodorum innoteſcit.

Poßibile, aut Facile, quæ ex circunſtantijs præcipue oſtenduntur.

Difficile aut Impoßibile, item ex circunſtantijs,

ſi quid diſſuademus aut dehortamur.

His locis (ſi cauſſa poſtulet) in omni epiſtola Deliberatiua, non ſecus atque in oratione Rhetorica vti poſſumus, & ea ratione iuxta analogiam, qua in Demonſtratione factorum et rerum prius oſtenſum eſt, oſtendentes videlicet id, quod perſuadere decreuimus, Honeſtum, Vtile, Facile eſſe, contra oſtendentes rem aliquam inhoneſtam vel impiam, inutilem vel periculoſam, difficilem vel impoßibilem eſſe, adeoque fugiendam vel deteſtandam eſſe. Nihilominus ſingulis epiſtolarum generibus ſub hoc cauſſarum genere militantibus peculiares cum ſuis locis partes aßignabimus, vt ſtudioſus maiorem in epiſtolis, quam in oratione ſcribendi videat libertatem.

DE EPISTOLA COMmendatitia.

PRimum occurrit epiſtolarũ genus, quod Commendatitium vocant, quo amicum amico pro aliquo beneficio vel fauore conſequendo commendamus: cuiuſmodi Cicero tum in pluribus, tum præcipue in decimotertio epiſtolarum libro vſus eſt. Quod idcirco primo loco poſui, quod plærunque ex genere demonſtratiuo non parum admixtum habet. Solemus, enim eum quem alijs commendamus, frequenter opportuna laude extollere, quoad eius, ad quem ſcribimus, animum commendato conciliemus. Partes huiuſmodi epiſtolæ ſecundum tres perſonas

sonas, eius videlicet ad quem scribimus, nostræ, & commendati, (secundum rem præterea quæ postulatur consideratam) sunt quatuor aut quinque.

In prima captamus beneuolentiam (si necessarium videatur) ab humanitate, benignitate, vel liberalitate eius, ad quem scribimus, licet inter familiares amicos hæc pars plærunque negligatur. 1.

In secunda caussas scribimus, quæ nos mouent ad aliquem commendandum, vt est amica commendandi consuetudo, beneficium acceptum, commiseratio, vel id genus alia. 2.

In tertia commendandum laudabimus pro quantitate epistolæ eo quo præscriptum est modo, in genere Demonstratiuo personarum. A natalibus, ab indole, &c. 3.

In quarta rem ipsam exponemus, quam in commendatione pro amico postulamus, ostendentes eam varijs argumentis honestam, & iustam, piam, aut virtuti cognatam, item vtilem aut necessariam, præterea non modo possibilem, sed etiam facilem ei ad quem scribimus: secundum locos Confirmationis generis Deliberatiui. Pollicebimur quoque in quinto loco & nos & commendatum amicum nostrum grates futuros, mutuam quoque nostram operam & studium deferemus. 4.

EXEMPLUM QVOD GRAEcis Paradeigma.

1. Exordium. *NIsi certo cognoscam tuam non solū erga me summam, verumetiam in omnes, tametsi alienos bonarum literarum studiosos, non vulgarem beneuolētiam, vererer profecto mi Chrysogone in aliquo præsertim negocio studiorū tuorū tranquillitatē temere appellare. Verum cum iam te sciā pro amicitia subinde renouanda malle ab amico sollicitari, quam ea marcescente quietum esse, audacter te paucula pro amiculo postulaturus accedo. Gualterum meum, qui has meas tibi porrigit literas, propter eius affectum erga me singularem vehementer diligo. Nam ab incunabilis me non secus ac parentem semper coluit et diligētissime obseruauit: Is cum te mei studiosum plane cognosceret, seq́ꝫ meis apud te literis gratiosum fore consideret, vt pro se ad te scriberem, obnixius rogauit: quamuis non dubitem ipsum modestia, verecundia, alijsq́ꝫ honestis suis moribus etiam sine nostra commendatione plurimū tibi placiturum. Est enim adolescēs honestis admodū, tametsi tenuis fortunæ, natus parentibus, probe domi semper & pudice educatus, bonis literis a teneris*

2. Loci personarum. *(quod aiunt) vnguiculis non solum appositus, verumetiā summopere intentus. In quibus ita Dei numine aspirāte profecit, vt & carmine & prosa omnes suos in ludo nostro commilitones facile superauerit. Quid enim non posset (quantam in eo deprehendes) tanta virtuti coniūncta ingenij acrimonia? Nemo siquidem illum vidit vnquam immoderatius bibentem aut improbe lasciuientem, nemo verbo aut verbere conten-*

tio-

iosum, nemo per luctum quæstuosum, sed parentibus & amicis obsequentem, præceptoribus tractabilem, commilitonibus vsq; se comem præbuit & amabilē. Quid multis? Talis est adolescens, quem merito proximi omnes & ament & commendent, is scholis nostris valedicturus, & istuc profecturus, cum neminem nouerit Louanij, qui se poßit esse præsidio, optat per me sibi cuiuspiam conciliari gratiam, cuius consilio vel auxilio subinde se tuto committat, teq; ex omnibus fama duntaxat cognitum vnū delegit, quem parentis loco istic habeat. Quod negotium, mi Chrysogone, cum sine magno tuo incommodo subire, pie & iuste exercere, & cum magno virtutis fœnore honestißime amplecti valeas, etiam atque etiam oro, vt talem te adolescenti in rebus dubijs, in negocijs arduis, infortuna prospera & aduersa patronū exhibeas, qualem te meis liberis, si postularem, exhibiturus esses, vt intelligat commendationem pro se meā apud te plurimum valuisse. Ego vicißim enitar, vt beneficij in nos collati te minime pœnituerit, sed aliquando (tametsi turpe videtur in vera amicitia polliceri) dignum beneuolentia tua fructum recipias. Habebis me, habebis etiam illum perpetuo gratißimum debitorem. Vale mi. Loci deliberatiui.

Sciens omitto Confirmationis locos latius extendere, ab Honesto, Vtili, alijsq; locis argumenta ducere, in quarta præcedentis epistolæ regione, ne nimia prolixitate lectorem onerem: quemadmodum enim ab illis argumentandum sit, in subsequentibus qui-

buſdam epiſtolarum generibus paulo latius oſtendetur, præcipue in Suaſorio & Petitorio.

ALIVD EXEMPLVM.

Solet et idem Commendatitium genus inter admodum familiares multo ſuccinctius tractari omiſſa prima ac tertia parte, hoc vel ſimili modo Cornelio ſummæ probitatis & eruditionis adoleſcente valde vtor familiariter, & propter præcipuum erga me ſtudium & amorem mirifice eum diligo. Is Louanium profecturus, cum non habeat, cui ſeſe in rebus dubijs tuto committat, teque ex alijs mei ſtudioſiſſimum intelligat, rogauit me, vt ad te pro ſe quam accuratiſſime ſcriberem, quo vel noſtra poſſit commendatione adiutus amiculorum tuorum catalogo adſcribi, imo vt te non ſecus atque parentum in rebus anxijs ſine rubore poſſit accedere. Oro te itaq;, vt ſicubi tuo cõſilio vel auxilio indiguerit (id quod ſine graui incõmodo pro tua authoritate, prudẽtia, et eruditione facile poteris) ei ſis adiumento & præſidio. Quod tibi quidem & laudem pariet & voluptatem, mihi vero maiorem in modum gratum erit & acceptum. Adoleſcentem quoque ipſum perpetuo tibi deuinxeris, & cum ſumma gratitudine beneficij memorem intellexeris. Vale.

Hoc poſterius exemplum propterea adijcere volui, vt pateat liquido, quod neque omnes quæ præſcriptæ ſunt partes, neque idem partium ordo vbiq; obſeruandus ſit.

DE EPISTOLA SVASORIA.

SEcundo loco, quod fere inter omnes Delibera-
tiuas epistolas dominatur, & locos Demonstra-
iuos factorum & rerum plarunque admiscet genus
Suasorium ponamus. Nulla est enim alia epistola,
ua manifestius in genere Deliberatiuo versatur,
uam ea, qua amico rem quamlibet suademus aut
lissuademus. Cuius partes, etsi non omnes vbiq; ne-
essariæ, sunt quinque.

In prima, vel a persona eius cui suademus, vel a 1.
ostræ personæ officio, aut alia quauis ratione prius
osita ordiri licet, quamuis non semper Exordium
ecessarium sit.

In secunda ponemus narrationem breuiusculam 2.
um seminibus argumentorum rei deliberandæ: cui
ecundum artificium prius positum, Propositionem
ubiungemus.

In tertia post Distributionem, si oportuna videa- 3.
tur, rationibus & argumentis ex locis generis Deli-
beratiui depromptis, Propositionem muniemus.

In quarta, si qua Propositioni aut argumentis vi- 4.
debuntur contraria, per Confutationem destruemus.

In quinta, Epilogo præcipuorum argumentorum 5.
præmisso, effectus eius ad quem scribimus, mouere stu
debimus. Non discrepabit siquidem (quod ad artifi-
cium attinet) epistola Suasoria ab oratione rhetori-
ca huius generis.

EXEMPLVM EPISTOLAE suasoriæ.

1. Exordiū. *QVanquam ipse citra controuersiam abunde per te sapis, commilito iucundissime, non possum tamen (si veteri nostræ amicitiæ satisfacere velim, summisq; in me tuis officijs gratus esse) quin ea quæ ad tuam cum dignitatem, tum salutem attinent, tibi libere suggeram. Et cum aliena rectius interim quam nostra consideramus, non debeo tibi amico, cuius ego nonnunquam saluberrimis consilijs adiutus sum, meum qualecunq; est subtrahere consilium.*

2. Narratio. *Narrauit mihi nudiustertius non sine dolore Theodoricus frater tuus, quod posthabitis bonarum literarum studijs rebus mechanicis te intricare decreueris, & nullo vel parentum monitu, vel amicorum rogatu, nullaq; probitatis, vtilitatis, conditionis tuæ, vel priorum expensorum habita ratione deduci posse a sententia.*

Propositio. *Tu tamen, mi Hieronyme, si me audias, mentem istam mutabis, & seruilibus mechanicorum operibus derelictis, humanitatis seu bonarum literarum & liberalium artium studijs nunquam satis laudatis, & post virtutem rebus omnibus anteserendis, vt cœpisti, inhærebis.*

3. Confirmatio. *Ad quod te non modo parentum tuorum, quibus ex diuino præcepto non parum debes, imperium, aut amicorum & necessariorum, quos temere auersari non decet, preces & suadele, verum multo maxime ipsa bonitatis & æquitatis ratio inducet, qua tibi honestius, nihil vtilius, nihil*

nil iucundius fore ingenuis artibus ostensurus sum. Nam si honesti te ratio mouet, quæ profecto omnem probum adolescentem mouere debet, quid quæso bonis literis & eruditione honestius, quæ diuinæ cuiusdam originis multis retro seculis semper omnibus prudentibus in precio fuerũt? Quid ijs honestius, quæ a stupidis, barbis, & (si dicere liceat) brutis hominibus secernent, sine quibus inter hominem & pecudem vix vllum discrimen est? Quid ijs honestius, quæ te ad veri Dei contemplationem, cœlestium rerum cognitionem, & verarum virtutum ducunt amplexum, sine quibus haud secus ac porcus quidam acarnanius nulli rei magis homo quam ventri studet, terrenis incubat, & æternis neglectis transitorijs inhiat? Et si voluptatem quæras, sic ea in re literaria honestati coniuncta est, vt nesciam profecto an in literis plus honestatis an iucunditatis inuenias. Quid enim per Deum immortalem suauius, quam perpetuo cum Musis versari, & earum casto contubernio perfrui? Si verseris in agro, tecum fabulantur, si intres domum, quiesces cum illis, nec poteris mœrore tabescere, qui in earum tripudio perpetuum captabis solatium. Neque enim habet (vt quidem ait) amaritudinem conuersatio illarum, neq; tædium conuictus illarum. Quod si forte (vt subinde fieri solet) plus ea quæ commodo sint, quam ea quæ vel honesta vel iucunda, spectes, quid (obsecro) literis & eruditione vtilius, ne dicam plus necessarium, sine quibus neque virtus tibi cognita, neque probitas manifesta, neq;

Distributio. Ab honesto. A iucũdo. Ab Vtili & Necessario.

neque philosophia inuestigabilis, neque diuina, neque humana scriptura intelligibilis & interpretabilis. Imo si literas e mundo funditus eradicaueris, omnia simul diuina pariter & humana prorsus confuderis. Neque Respublica *digne administrabitur, neque res familiaris debite gubernabitur, neq; quod ante omnia dictum oportuit, res ecclesiastica erudiendo, consulendo & arguendo promouebitur. Si diuitias quæras (id quod tamen* Christiano *homini turpe iudicatur) quem vidisti vnquam doctissimorum inopia laborasse? Si* τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει, *illa, ne dubitato, maxime nutriet, quæ plus cæteris commodare potes mortalibus, neque id quidem absque laboribus tuis atque sudoribus.* Nam *dicturus es fortassis hominem ab exordio suæ conditionis a* Deo Optimo Maximo *labori destinatum. In sudore (siquidem dicit) vultus tui vesceris pane tuo. Esto.*

Cōfutatio. *An tamen putem te tam puerili ingenio, vt solis corporis sudoribus hominem destinatum intelligas? An non habet immensos labores, (quanquam citra tædium) hæc ipsa priusquam apprahendas, scholastica eruditio?* Neque *tum quoque cum apprahenderis socorditer tibi vacandum erit. Aut enim viam veritatis populum ignarum e suggestu docebis, aut rudem pueritiam & informem adolescentiam in schola erudies & formabis, aut in rebus dubijs anxios iuris prudentia & consilio iuuabis, aut ægrorum corporibus ipse sanus medeberis, & vt vnico verbo multa complectar, si defuerit eruditio, socordia, labor profe-*

ofecto non deerit. Itaque mi Hieronyme, quo tan-
m epistolam claudam, prudensque corporis tui
eritudinem, qua vel ad mediocrem laborem in-
tus es, prætereā, cum nihil sit quod vel æque hone-
ct, vel æque delectet, vel æque commodet, ac bonæ
teræ & bonarum artium eruditio, debes profecto
on tam meo consilio, quam veritatis impulsu, ab in-
onsulto & insulso tuo proposito resilire, & per bo-
as literas pro ingenij tui dexteritate, qua quic-
uid etiam voles, facilime apprehendes, ad reli-
uas pergere artes & disciplinas. Moueat te patris
esiderium, matris lachrymæ, proximorum, affini-
im, & omnium amicorum affectuosa (si dici liceat)
eprecatio. Certe non potes pro ingenita tibi probi-
ate nobis omnibus neglectis (ne dicam contemptis)
ergiuersari. Vale, & vt soles nos ama.

Hæc aliquanto prolixius prosecutus sum, vt quis-
que studiosorum in genere Deliberatiuo vsum loco-
rum non secus in epistolis, ac in oratione rhetorica
considerare queat, & nihilominus videat, quam sibi
generis huius loci. & Demonstratiui rerum conue-
niant, si vtriusque generis inter se paradeigmata con
ferat. Nam literarum studium quod in hoc Delibe-
ratiuo suasi, in superiori Demonstratiuo laudaui.
Sciat tamen multo correctiorem de eodem argumen
to scribi posse epistolam, omissis videlicet prima &
quarta parte, tertiæ quoq; partis nōnullis locis. Neq;
enim in familiaribus maxime epistolis omnes partes
neq;

neq; in omni argumento omnes loci sunt necessarij.
Porro in Dissuasoria epistola totidem quidem partibus, sed locis contrarijs vtendum est: vt ab Inhonesto, Inutili, Difficili, &c. vt in sequenti breui paradeigmate ostendetur.

PARADEIGMA EPISTOLÆ Dissuasoriæ.

AIunt te frater neglectis literis operi textrinæ operam dare, & neque parentum, neque amicorum prudentium consilio a cœpto recedere.
1. Narratio cũ propos. *Porro si me, cui semper plurimum tribuere soles, audias, ab hac stultitia & manus & mentem auertes. Quis te tandem eo dementiæ perduxit, vt rem neque honestam, neque iucundam, neque commodam aut*
3. Ab inhonesto. *vtilem deligeres? Inter omnia siquidem ciuilia artificia hoc vnum longe vilißimum & sordidißimum iudicatur. In precio sunt fabri lignarij, item cementarij, calcearij, agricolæ sartores, et id genus alij artifices, verum textores contemnũtur ab omnibus ridentur,*
Ab incommodo & inutili. *ab omnibus exibilantur, ab omnibus vsque adeo, vt nonnunquam e republica tanquam sordidum & inutile genus hominum explodantur. Desidebis præterea tanquam nullius precij sedentarius totis diebus, quasi in conclaui & pistrino retrusus, absque rerum varietate, absque hominum frequentia, absque externarum rerum solatio, mœrore & squallore confectus, vix duro & mucido*

pane

ne refectus. Et cũ toto corpore fatigato sub ipsam
ofundam noctem opus remiseris, vix tantum cor-
des lucelli & emolumenti, quantum corporis tui
mento sufficiat. Interim alenda est vxor, alendi
eri. Dispeream si non intra quinquennium (ni for-
ßis furto, de quo plerunque solet hoc hominum ge-
us suspectum esse, quæstum auxeris) ad extremam
digaris inopiam, inediaq́ tabescens, misere vitam
ias. Quapropter si meo consilio acquiescas frater, 5.
anc sordidam & illiberalem, hanc inutilem & in- Epilogus.
ommodam textoriam, & fulloniam auersaberis, et-
non bonarum literarum studijs, saltem alij te qua-
tui & honesto operi applicabis, quibus non modo ti-
i, sed & liberis tuis consulas. Vale.

DE EPISTOLA EXHOR-tatoria.

EXhortatorium genus epistolarum simul & Mo
nitorium proximum Suasorio locum sibi ven-
dicat, quo non suadendo (vt supra) in rebus am
biguis amico consulimus, sed vel incertis ad alacrita-
tem incitamus, vel errantem inducimus. Aliud siqui-
dem suadere, aliud hortari est. Hoc epistolarum ge-
nus etsi non secus atque Suasorium quinque partibus
constat, in tertia tamen (quia non tam argumentis
quam affectibus agitur) his sequentibus locis propo-
nendis affectibus vtendum est.

A laude Personæ exhortandæ vel monendæ.

D A lau-

A laude Rei ad quam sit exhortatio vel monitio,

A spe præmiorum de e absoluta.

A metu incommodorum, si res non sortiatur felicem exitum.

Ab amore, commiseratione, & expectatione necessariorum.

Ab odio, æmulatione & expectatione aduersariorum.

Ab exemplis vetustis, alienis, & domesticis.

Ab obtestatione, quæ in Epilogo seu in quinta parte per hos locos fieri non potest.

Ex quibus, etsi non omnes, præcipui tamen pro mouendis in exhortatione eius, ad quem scribitur, affectibus, assumendi sunt: quibus nihilominus in genere Deliberatorio adhibito iudicio vti valebimus, & pari ratione Increpatorio.

PARADEIGMA SEV Exemplum.

1. Exordiũ. *QVod bonarum literarum studia denuo arripueris, non possum tibi non gratulari iucundißime Hieronyme, maxime quod nostris literis nostroq; consilio plus quam parentum & amicorum*

2. Narratio cum Propositio. *tuorum conatibus tribuisse videris. Aiunt te siquidem relicta agricultura ad idus Februarias, rursus ingenij excolendi gratia Louanium concesßisse, tametsi ægriori animo quam nonnulli velint. Colligunt enim ex hac animi tui ægritudine nascituram tibi socor-*

socordiam, & bonarum literarum studia ad lætam frugem non peruentura. Quod licet mihi nemo facile persuadeat, qui sciam te semper magis freno quam calcaribus indiguisse, tamen pro veteri nostra, imo hactenus non interrupta amicitia non possum, quin ad eadem te literarum studia cohortari satagam. Absit, absit, mi Hieronyme, vt prioribus illis incomparabilibus rei literariæ exercitijs posteriora non respondeant. Tantus natalium tuorum 3.
splendor, tam proba educata infantia & pueritia, Laus perso
tantum ingenij acumen, alio te, quam ad socordiam vocant. Extimulent te quæso, spes præmiorum amplissima, honores, diuitiæ, voluptates, rerum omniũ Spes præ-
diuinarum humanarumq́ cognitio, & (si plus cupias) nominis immortalis gloria, quibus simul omnibus te frustrari continget, si ad metam destinatam non peruenias, & ignominia, inopia, infelicitate, rerum omnium ignorantia & dedecore afficiaris. Moueat te parentum amor, proximorum affectus, ami- miorum, & metus. Amor.
corum & affinium charitas, quos vna non solum immensis doloribus, & irremediabilibus, adeoq́ miserandis lachrymis affici, verumetiam magnarũ de te rerum expectatione fruſtrari continget, si in medio (quod aiunt) cursu defeceris. Scis enim omniũ in te non modo cognatorum, sed etiam ciuium tuorum oculos coniectos, & animos suspensos, nec nisi eximiũ quiddam sibi & patria de tua eruditione pollicentur, gloriosumque de aduersarijs tuis triumphum expectant. Et contrario, quis tibi plene suggerat Odium.

 inui-

inuidentium tibi æmulationem, qua te anteuertere nituntur, & odium, quo te ante finem destinatū sperant defecturum? Quos si de te (quod omen Deus auertat, triumphare contigerit, quanta illis tanquam de rapta præda exultatio? quanta nobis insultatio? quanta illis gloria? quanta nobis ignominia? Et ego

Ab exēplis. *equidem & tui omnes patebimus vulgi ludibrio & sempiterno opprobrio. Possem tibi exempla veterum proponere, qui nullum subterfugere laborem, nullam irrisionem, nullam vel duram seruitutem, qui philosophiam apprehenderent, si non recentia, imo si non domestica in promptu sint, & ad animum tuum extimulandum accommodatissima. An non auus tuus, an non auunculus tuus (vt reliquos sileam) relicta patria, relictis rebus priuatis, omnem Franciam, omnē Italiam, omnem Græciam, non sine magnis incommodis peragrantes, post magnam eruditionem immortale sibi nomen adepti sunt? & cum ipsi primum rerum inopes essent, tibi & posteris diuitias et gloriam sua eruditione pepererunt? Magnum si forte causeris laborem, præmium opponam immortale. Certe (vt quidam ait) spes præmij minuit vim flagel-*

4. Cōfutatio. *li. Nec tamen tam ignauum te censeo, vt parui incommodi, quod subinde obeundum est, horrore frangaris, qui maximas hactenus ærumnas fortissime pertuleris, sed ante adeptam victoriam non possum non timere etiam tutissima. Oro te igitur, mi Hieronyme, & obtestor per natalium tuorum splendorē, per*

5. Epilogus. *eximiam tuam indolem, per parentum & amico-*

rum

um amorem, & omnium nostrum amplissimam de e expectationem, ne quo subrepente veterno fractus n stadio deficias, neque fatigeris donec propositi certaminis braueum accipias. Vale.

In monitoria quoque epistola siue amicum de vitio castigamus, siue quid agendum sit acriter admonemus, eadem fere procedendi ratione vtimur, & affectibus mouendis vt plurimum studemus. Amant autem huiusmodi epistolarum genera, acrem & concitatam dicendi rationem, maxime sicubi affectibus mouendis insistimus, id quod non minus quoque in orationibus obseruandum est.

DE EPISTOLA Petitoria.

PEtitoriæ epistolæ, qua ab amico aliquid postulamus, celeberrimus vsus est: quapropter eius componendæ artificio summopere studendum est. Partes eius sunt quinque.

In prima, captatur, si necesse vel oportunum sit beneuolentia: secundum artificium generis Demonstratiui. 1.

In Secunda, post Narrationem proponendum est simpliciter quod petitur. 2.

In Tertia, Petitionem ipsam Possibilem, Honestam, & Iustam declarabimus. Hæc enim præcipue (teste Seruio) in petitione ostendenda sunt, vna cum agendi modo, & remuneratione. 3.

4. *In quarta Modum præstādi, (si argumentum postulet) præscribemus.*

5. *In quinta, Gratitudinem & Remunerationem addemus. In Deprecationibus quoque pœnarum hæ partes locum habent, nisi quod loci Status Assumptiui non parum cum his commune habent: de quo in genere Iudiciali dicemus.*

PARADEIGMA.

1. Captatur beneuolentia. *EXpertus non raro clementiam & benignitatem tuam pater optime, mea quoque erga te pietate, & bonis in literis tibi non ingrata diligentia fretus, paucula abs te petiturus aduenio, quæ pro tuo in me paterno affectu te mihi non negaturum confido.*

2. Narratio cū propos. *Traiecti adolescens quidam literis valedicturus, libros quosdam tum Græcos, tum Latinos, Homeri videlicet & Vergilij, cum optimis Commentarijs, opera paruo admodum (vtpote pecuniarum indigus) venundare cupit. Et cum iam iamq; eosdem mihi non solum vtiles, verumetiam multum necessarios fore considerem, oro paternitatem tuam, vt ad coemptionem eorundem sex aureos Carolinos ad me mittas. Id quod tibi non modo poßibile, nempe qui (laus superis) sexcentos, si res postularet, absque magno rerum tuarum dispendio mittere posses, verum etiam honestum, æquum & laudabile erit, &*

Honestum *vtrique nostrum vtilißimum. Quis enim non laudet parentis pro filij honestißimis literarum studijs iusta & li-*

& liberalia impendia? Si in rebus liberorum ludicris laudatur nonnunquam patris largitas & liberalitas, quanto magis in serijs & necessarijs? Commodabis praeterea plurimum meis studijs, quae nouisti sine libris proficere non posse. Commendabis non minus tibi ipsi, qui duplo pluris si noui essent eosdem redimeres. Vt interim sileam, quod cum incredibili me primum voluptate affeceris, etiam ipse non parum in filio oblectaberis, & quod arctiori me tibi amore deuinxeris, & acrioribus literarum studijs obligaueris. Et ne solicitus sis, cui propter tabellionum fraudem & infidelitatem pecuniam tuto committas, si (vti confido) te precibus in meam sententiam perduxerim, numerabis eam praeceptori meo istuc propediem profecturo transferendam, qui & haec eadem tibi pro me suis verbis exponet, & quicquid dederis in vsum meum plena fide suscipiet & transferet. Cum igitur, mi pater, nihil esse putem, quod sobria huic petitioni meae tanquam improbae, importunae, aut vanae obijcias, te etiam atque etiam oro, ne frustreris me spe mea, sed paternum in me animum & affectum denuo me sinas experiri. Quod ad me attinet, inuenies me in re literaria solito alacriorem, in rerum vsu corporalium moderatiorem, & ad omnia quae volueris vsque paratissimum. Vale.

Ab vtili & iucundo.

4.

5.

frater...

DE EPISTOLA CONsolatoria.

Consolatoria epistola est, qua amicum in rebus aduersis contristatum consolamur. Partes sunt quinque.

1. *In prima, beneuolentiam captamus, aut per Insinuationem a prudentia consolandi, aut ab officio nostro, &c.*

2. *In Secunda, Narramus breuiter infortunium eius, & proponimus non dolendum, aut non vsque adeo dolendum, &c.*

3. *In Tertia, pro diuersa desolati aut doloris conditione, aut procedimus secundum locos deliberatiuos probantes neque satis honestum, neque satis pium, neque satis iustum, neque vtilem esse dolorem, &c. aut secundum locos præscriptos in exhortationibus studemus vel blandiendo vel increpando mouendis affectibus, aut alijs argumentis ex philosophia seu scriptura sacra depromptis vtimur, &c.*

In Quarta, Confutamus. Quinta nota est.

EXEMPLVM SEV Paradeigma.

1. Exordium. *SI homini, præsertim Christiano, præcipitur gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, alterumque alterius onera portare, improbus sim profecto & amici nomine prorsus indignus, si amico dolenti non condoleam: nihilominus, si vulneri quouis modo mederi poßim medicamentum subtraham.*
Insinuatio. *Quanquam non dubito pro tua eruditione, prudentia.*

tia, mentisque constantia plus animo te vigere, quam corpore doleas, certoque noui te longe me melius tibi mederi posse siue consulere, malo tamen abs te ob inscitiam rideri, quam vel ignauiæ vel ἀστοργίας insimulari, præsertim quod subinde non minus lenire volentis, ac medentis manus admittatur. Vulgo ferunt patrem tuum senem prouectæque ætatis virum optimum, mente integra, omnibus ecclesiasticis munitum sacramentis, inter liberorum manus diem clausisse extremum, omnibusque huius vitæ ærumnis ereptum ad requiem æternam commigrasse. Et cum cæteri moderatius id ferant, te vnum post mensurum luctum, neglecta re familiari, neglectis musis, neglectis omnibus, nullã omnino consolationem admittere. Reuera cum in cæteris omnibus, mi cognate, te facile superes, in hac vna te par te negligere videris. Non enim, mi frater, (quandoquidem communiter mecum Deum Patrem appellitas) non est inquam hæc tua secundum Deum tristitia, quæ salutem, verum seculi, quæ mortem operatur, vt Paulus in Corinthijs recte distinxit. Et idcirco si mihi, imo scripturæ & rationibus ascultes, ipsam tametsi non penitus tollas, paululum mitigabis. An non Christianus es? An non communi spe resurrectionis nobiscum viuis? Quid ergo nõ succurrit tibi eiusdem Pauli sententia? Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut cæteri qui spem non habent, & reliqua, quibus resurrecturorũ ordinem præscribit? Quid? non succurrit tibi sapientum

2. Narratio.

Propositio.

omniũ facile princeps post Salomonem filius Sirac? Modicum, inquiens, plora super mortuo, quoniam requieuit? Et si quidem naturam exuere non potes, mente tamẽ & spiritu eius impetus temperandũ est. Dicis parentum optimum te amisisse, at tanto minus tibi dolendum est. Nam si tuus in facinorosis actibus vitam finisset, posterisve stultitiæ & vesaniæ suæ vestigia reliquisset, habeas fortaßis, quod luctus vehementiores prætexas: iam nihil est quod excuses, vt non & hoc merito reprehendam, quod amisisse dicis, quem in Christo viuere credis, quem resurrecturum speras, quem consortem gloriæ futurum non ambigis. An prudens agricola id frumenti quod seminat, quod occat, quod sarrit, perisse arbitratur, quod ad vberes fructus reuicturum non dubitat? Certe nec caro viuificatur, nisi prius moriatur. Seminatur in corruptione, resurget in gloria. Dic mihi, qui tantopere plangis mortuum senem, quid est, quod te mouet ad lachrymas? An quod mortuus est? An non in hoc natus est, vt tandem moreretur? An non iam nati statim desinimus esse? Cur igitur non plorabas cum primum nosse eum cœpisti? At iam oculis mihi subtractus est, inquies? An non perpetuos decem annos procul a patre, procul a patria, in diuersis academijs mecum versatus es? Quin tum plorabas oculis subtractum? Forte denuo visurum sperabas. Esto, nonne & nunc eundem non decrepitum, non morosum, non veternosum, sed alacrem, lætum, & immortalem in gloria visurum te speras? Tangat te com-

munis

munis mortalitas, & desine cum fato seu potius cum natura & Deo pugnare. Moueat te honestatis ratio, Honestum *& considera quam turpe sit homini docto & prudẽti eum immoderatius lugere, quem reuocare non potes, quin etsi poßis, ipse non cupiat. Si qua pietate moueris in parẽtem, vel lachrymis indicare videris, aut doles ex ærumna transiisse ad requiem, aut certe ex requie ad ærumnam redire desideras. An non vtrunque a pietate longe alienum? Nonne pietatem in impietatem conuertis? Denique patri non commodas tibi incommodas, coniugi, liberis & omnibus, qui te amant, molestus es, omnesq; mœroribus afficis. Tibi a fletu cessandum est, si nos omnes lachrymis, quibus te iustius quam tu parentem plangimus, moderari desideras. Amodo ne sinas nos, quæso, maleuolo-* Cõfutatio *rum exponi ludibrio, qui tuas lachrymas tanquam muliebriter profusas rident. Vale mi cognate, & si qua tibi est æternæ felicitatis expectatio, si quis mentis vsus, si qua honestatis, pietatis, & vtilitatis ratio, quæ tamen omnia in te summa non ambigo, longius pelle abs te hanc immoderatam tristitiam, quæ non solum corporis, verumetiam mentis robur attanuat. Iterum vale, & fac sentiam tibi exhortationem meam vel modicum contulisse, luctuiq; tuo modum quendam addidisse.*

Videre licet in hoc paradeigmate, quod non parũ Consolatoria epistola cum Exhortatoria aut Monitoria conueniat, adeoque non admodum dispari arti-

artificio gaudeat, et concitatum dicendi genus, quod per commata potißimum fieri consueuit, desideret.

DE EPISTOLA CONciliatoria.

EPistola Conciliatoria, qua nobis amicitiam alterius conciliamus, continebit tres partes.

1. *In prima virtutes & dotes eius ad quem scribimus, quibus nos in sui amorem, & ad ambiendam eius amicitiam prouocauit, quantam fieri potest, citra adulationem enarrabimus.*

2. *In secunda amicorum eius catalogo asscribi verecunde & modeste postulabimus.*

3. *Interea siquidem nobis sit, quod illum ad amandum nos prouocare poßit, citra arrogantiam modestißime exponentes, omnem nostram operam, integritatem, & fidem offerimus.*

EXEMPLVM SEV PAradeigma.

NEscio, vir ornatißime, quo pacto nonnulli virtute, ingenio, & doctrina excellentes quosdam vsque adeo in amorem sui & admirationem rapiant, vt non sinant eos quiescere, donec sese (quantalibet locorum intercapedine separati sint) illis aliquatenus adiungant. Oblatæ sunt mihi lucubrationes tuæ, legi carmina tua, & (citra assentationem dictum existima) nihil nostra tempestatis mihi contigit

git videre doctius, nihil venustius. Audiui mansuetudinem tuam, modestiam, comitatem, candorem, reliquas animi tui pulcherrimas dotes & ingenij ornamenta, & me hercle non possum, quin vltro me tametsi impudentius ingeram. Oro te igitur, vt me quoque (licet inutilem amatorem, licet ignarum, licet incognitum) amicorum tuorum albo adnotare digneris, vt istic habeam te vel vnum, qui cum familiariter subinde & iucunde disputem. Non ausim tibi promittere in me plurimam eruditionem, cumulum virtutum, & amplas ingenij mei dotes, quas nec ipse profecto in me deprahendo, verum sincerum amorem, fidem integram, & mutuam beneuolentiam fidenter offero. Habebis me siquidem tui semper, absque simulatione, amantißimũ, cui tuto omnia committas, & qui tibi non secus ac sibi commodare studebit. Vale vir ornatißime, & te (honeste dici poßit) perdite amantem redama. Vale ex Traiecto, 16. Kalendas Augusti, 1543. 2.

Tertia quoque pars huius generis non inscite potest secundum occupare locum, vt secunda sit vltima, quemadmodum quisque studiosorum citra præceptum & absque paradeigmate facile aduertit. Studemus enim sicubi possumus, breuitati. 3.

Possent & alia quædam epistolarum genera sub genere Deliberatiuo comprehensa, subnecti, verum cum videantur manifeste ad præcedentia reduci posse, breuitati studentes, ad ea quæ sub genere Iudiciali militant, transeamus.

DE GENERE IVDICIALI, & Statibus eius.

GEnus iudiciale, quo accusamus aut defendimus, & quod rhetoribus coram iudicibus olim tractari consueuit, hic paulo fusius explicandum est, quã supra monuimus. Huius enim describũt rhetores status tres: Coniecturalem videlicet, Iuridicialem, & Legitimum, sine quorum discretione & dijudicio nihil certi de locis huius generis prascribere possumus. Singulorum enim statuum proprij sunt loci. Tametsi enim in duobus supra positis caussarum generibus singula themata ab Oratore tractanda proprium suum statum, id est, certum aliquem scopum habent, in locis tamen aßignandis fere nulla est diuersitas: hic autem scias, in quo statu tractandum sit thema, siue orationem habeas, siue epistolam scribas, quibus locis vtaris.

Est autem Status (ne imprudens omisisse videar) caput caussæ seu quæstionis summarium & generale, ad quod Orator omnia confert argumenta, & auditores pracipue spectant. Nascitur autem ex triplici quæstione, videlicet, an sit factum quod alicui obijcitur, quale sit, & quid, vt patebit.

De statu Coniecturali, & locis eius.

Status Coniecturalis, quem & Inficialem dicunt, nascitur ex quæstione, An sit. In eo siquidem coniecturis, seu temerarijs (vt Græci dicunt) agitur, an is, de quo suspicio est, scelus admiserit.

Huius

Huius status 2. sunt loci generales
- Voluntas, qua voluisse verisimiliter ostenditur.
- Facultas, qua commode potuit.

Voluntas rei inuestigatur.

Hi pariter Accusanti & Defendenti conueniunt in Confirmatione.
- A qualitate personæ accusati, videlicet a Natione, Patria, Natalib. Ingenio, Moribus, Studio, & cæteris personarum circunstantijs, de quibus in Dialecticis nostris, lib. 5.
- A caussa, qua facinus susceperit, vt si affectu iræ, odij, vel auaritiæ impulsus, aut spe commodorum, vel timore incommodorum inductus ostendatur.

Facultas inuestigatur.
- Ex viribus, Auxilijs instrumentis, Loco, Tempore, & cæteris rerum circunstantijs, de quibus item in Dialecticis nostris.
- Ex signis, tum accedentibus, hoc est, per verba aut facta, quæ facinus præcesserunt, tum Consequentibus, quæ facinus secuta sunt.

Quoniam autē Signa, si manifesta sint, maxime verisimilitudinem prætendunt, adduntur Defendenti præter prædictos, quos cum Accusante commu-

nes

nes habet, alij duo loci sequentes, quibus signa dilui seu refelli possunt.

Loci 2. Defensoris tantum, scilicet,
- *Absolutio, qua docet signum bono animo accidere potuisse, aut citra dolum malum.*
- *Inuersio, qua docet signum non contra, sed pro reo adduci. Addunt Inficiationem.*

Cæterum (ne quis id imprudenter omissum caussetur) non modo in hoc statu coniecturali, verumetiam in duobus sequentibus tot partes orationis sunt quot in superioribus duobus generibus, nempe: Exordium, Narratio cum Propositione. Breuibus siquidem exponemus factum, de quo est controuersia, & statum ex Narratione elicitum proponemus. Confirmatio, quæ in hoc statu præcedentibus locis, Confutatio, quæ constat, & Peroratio seu Epilogus, mouens ad affectum vel iræ vel clementiæ, &c. ipsos iudices.

DE STATV IVRIdiciali.

STatus Iuridicialis, qui & Qualitatis & Negocialis dicitur, est, cum iam non coniecturis agitur, quia de facto constat, sed an iure an iniuria factū sit, disceptatur. Nascitur enim hic status ex quæstione (vt dictum est) quale sit. Partes orationis sunt eædem

em cum superioribus. Loci autem Confirmationis iuersi sunt, prout hic status duplex est. Nam alius st Absolutus, quo simpliciter aliquid defendimus: a-ius est assumptiuus, cum rebus extraneis non tam d defendendum, quam ad excusandum vel mitigan-dum vtimur, quod caussa per se inualida est, nec de-fensionem admittit.

Loci status Absoluti sunt sex aut septem,

- *Natura, hoc est, ius naturale.*
- *Lex, id est, ius scriptum.*
- *Consuetudo patria, si bona sit & probata.*
- *Aequum & bonum, siue* ἐπιείκεια*, qua pro sana mentis iudicio, quod aequum & decens est, iudicamus.*
- *Pactum cum aduersario.*
- *Iudicatum, vel simile a iudice pronunciatum.*

Loci status Assumptiui sunt tres, videlicet criminis.

- *Translatio, cum reus dicit indignitate & turpitudine alicuius facti se ductū ad crimen.*
- *Remotio, cum in alios reijcit, qui iusserunt, suaserunt, fefellerunt, &c.*
- *Concessio, quae continet Purgationem, & Deprecationem poenae.*

Purgatio est, dum fatetur se quidem peccasse, verum non studio, sed per imprudentiam aut casum. Deprecatio autem est, qua implorat misericordiam iudicis: præsertim dum alij loci suffragātur, per laudes, per ostentationes, per exempla, &c.

Addunt nonnulli Comparationem, qua ex duobus malis, & alterutro fieri necessario, id admisisse nos dicimus, quod tolerabilius iudicauimus.

De statu Legitimo, seu Legitima constitutione.

Status Legitimus seu legitima constitutio, qui & Definitiuus dicitur, ex quæstione nascitur: Quid sit, cum videlicet generali propositione statuimus quid velimus, aut iudicemus de facto.

Spectat autem maxime ad scholas & doctorum disputationes, et in epistolas præsertim familiares rarenter incidit. Tractatur autem præcipue locis Dialecticis in Confirmatione.

Definitio, qua definito vocabulo res cōtrouersa cum ea conuenire vel non conuenire ostenditur, per genus, differētiam, caussas, effecta, &c.

Ἀντινομία, id est, Contrarietas legū, qua pro ratione facti accusandi vel defendendi alte-

alteram interpretabimur, vel abrogatam docebimus, & alteram seruabimus.

Scriptum & sententia, hoc statu obscuriorem scripturæ sacræ vel profanæ locum interpretamur, ne διάνοια, hoc est, sententiæ contrarius videatur.

Ambiguum, in hoc vocem alicuius legis aut scripturæ ambiguæ significationis: secundum alios scripturæ aut legum locos congrue interpretamur.

Huius Status Legitimi 6. sunt partes.

Ratiocinatio, qua casus nulla lege determinatus ad similem lege cautum refertur, & secundum eum determinatur, aut iudicatur.

Translatio, cum reus vtitur exceptione, ostendens se non debere vel ab hoc actore, vel coram hoc in die, vel hoc tempore, vel hoc loco, vel hac lege accusari.

In hoc quoque statu partes orationis totidem quot in superioribus numerantur, Exordium, Narratio, & cæt.

Hæc paucis de generis Iudicialis statibus, & eorum locis perstrinximus, nunc ad aliquot epistolica exempla transeamus.

EPISTOLICA

DE EPISTOLA CRIMINATOria, seu Accusatoria, in statu Coniecturali.

OCcurrit merito primo loco sub hoc genere caussarum Iudiciali Epistola Criminatoria, vel Accusatoria in statu Coniecturali, qua aliquem coram amico vel inimico accusamus, & his partibus, forma, & ordine constituitur.

1. *Primum, ordiri licet a conquestione, vel exclamatione, qua nostrum exaggeramus dolorem, aut criminis atrocitatem.*

2. *Secundum, rem ipsam verisimiliter narrabimus, breuiter argumentorum semina admiscentes, aliquem tandem criminis authorem verisimiliter proponentes.*

3. *Tertium, probabilibus argumentis rem docebimus, prædictis coniecturarum locis vtentes.*

4. *Quartum, malorum quodam Epilogo aduersarium obruemus, hortantes amicum, vt vel sibi ab illo caueat, vel in illum animaduertat, vel nostræ calamitati quouis modo subueniat.*

PARADEIGMA IN STATV Coniecturali.

NEscio quibus tibi verbis, amice integerrime, infelicitatem meam ex æquo deplorem. Tanta me semel diuersarum rerum oppreßit calamitas, vt cogat tibi (tametsi libenter faciam) Cor-

eliam illum criminis insimulare, quem mihi quondam tantopere studuisti commendare, vt tua consolatione suffultus, in ipso infortunio non prorsus animū despondeam, Audi Tragœdiam: In capite huius sacratiss:mæ Quadragesimæ, cum post curatam (vt fieri solet in Carnivalibus) aliquanto lautius & liberius cutem, tota fere familia sub intempesta noctis silentio somno oppressa foret, ego (vt suspicor) ob turbam experrectus prauiam, strepitum audio, cumforis, tum in Cornelij tui cubiculo. Verum nil mali suspicatus, rursus obdormisco. Quid multa? Cū hora matutina acrius me pūgeret mali suspicio, ocius ad officinam secedo argentariam, quam proh dolor euersam & compilatam rursus inuenio, argentum, aurum, gemmasq́, preciosiss:mas & vasa, tum aurea, tum argentea non pauca simul asportata. Curro furibundus haud secus ac vrsa raptis catulis ad Cornelij cubiculum, & deprahendo eum tanquam omnino facinoris ignarum quiete dormientem. Miror, hasito, conuoco familiam cum coniuge, & vicinos omnes, nec præter nocturnos quosdam strepitus, & mussitationes aliquid certi. Interrogatus denique serio Cornelius ipse rubore pariter & lachrymis suffusus, multa deuotione & obtestatione iurauit se prorsus omnium rerum esse ignarum. Insuper & post hanc rerum turbam collectis sarcinis. palā omnibus (quod vetare nec vellem nec possem) Louanio vale dixit. Et ecce post tertiam dierum hebdomadam, quidam Lutetia rediens, indicat insperato eundem adolescentē

Status. *cum puella quadam illuc aduenisse, & rebus omnibus abundare. Quid colligam ex omnibus his, mi Georgi, nisi ipsum Cornelium, cuius tu indolem, eruditionem, & mores tantis praeconijs extulisti, quem & ego tuo nomine non secus ac filium in aedes meas excepi, (citra obiurgationem intelligas, quaeso, & absque stomacho prolatum) huius furti (si non simul omnes me fallant coniecturae) authorem esse, qui & me & cum coniuge liberos, totamq́; familiam euertit, perdidit, extinxit? Mentior si non & ipsa facies, quantumlibet innocentiam prae se ferat & probitatem, fixius consideranti furacitatem indicet, si non crebra mendacia probent, si nō alia munuscula interim sublata testētur: vt interim nihil de natalibus eius, quos tu tantopere commendasti, dicam. Promittebat sibi, ni fallor, ex his meis si conuasare posset bonis & fugere, longam fœlicitatem, qui domi mea hactenus, quod parentes tenuis essent fortunae, admodū tenuiter alitus est, & alia fortaßis tum commoda, tum voluptates, ad quae ea solet aetas magis esse propensa. Adiuuit eum tempus nocturnum, locus ad eijciendum opportunus, somnus post pocula profundior, & meretricula (quod facile colligimus) foris qualibet transmissa, suspiciēs. Quid quod in ipsis etiā Bacchanalibus cum eadem versatus, secreta nescio quae, tractasse visus est, & fœliciorem se breui conditionem (nempe ex fœlicitate mea) habiturū testatus est? vt hoc interim sileam, quam diligenter subinde claues meas intuitus sit, quam valida claustra, quam operosos crassosque cla-*

Margin notes: 3. Qualitas personae. — Caussa indecens. — Facultas ex circunstantijs. — Ex signis.

clathros miratus sit. Si non is author furti, vnde illi tam subitanea opulentia? vnde cultus corporis? vnde vestitus splendidus? vnde omnia noua? Etiamsi ipsam fortunam (quod aiunt) captiuam abduxisset, nō potuisset hæc omnia subito simul corradere. Videat nunc quisq; an ne sit aliquid hoc furto, immo nō furto, sed latrocinio atrocius, aut mea infœlicitate infœlicius. Fidem violauit, pro summis beneficijs summā iniuriam reddidit, se traduxit, te pudefecit, me perdidit, & cum coniuge liberos mēdicitati adegit. Hæc scribere volui, amice integerrime, non vt te incusem, aut improperio afficiam, sed vt fratrem meum moneam, ne si denuo ad te redeat, te denuo decipiat, & si absq; tuo fieri queat incommdo, ad restitutionem compellas. Neque enim induci possum, vt credam post tot & tam manifestas coniecturas & signa alium huius furti authorem quam dictum Cornelium suspiceris. Interim tu cura pro solita tua beneuolentia, vt me literarum tuarum solatio resocilles, ne prorsus animum labefactatum despondeam, aut ipsa calamitate oppressus deficiam. Vale.

DE EPISTOLA DEFENSOria in statu Coniecturali.

EPistola Defensoria in statu Coniecturali hoc pacto scribendum est,

Primum vel a nostro officio, vel a persona defendenda exordiemur: vt a commiseratione, citra proprium incommodum, &c.

2. *Secundo loco, crimen insimulatum verisimiliter abnegabimus.*

3. *Tertio, probabilibus argumentis secundum locos coniecturales, reum, hoc est, accusatum, insontem declarabimus.*

4. *Quarto signa & circunstantias, quæ maxime contraria videri possint, per locos defensoris confutabimus.*

5. *Quinto, studebimus ex præcipuis, quibus vsi sumus argumentis, amicum (modo amicus sit) in nostram sententiam perducere, aut inimicum cum obiurgatione cogere. Si res quoq; postulet, affectum iniuria consolabimur.*

EXEMPLVM, SEV Paradeigma.

1. Exordium. *SI eruendos præcipit scriptura insontes quoslibet qui ducuntur ad mortem, & vetat cæcum errare facere in itinere, debeo profecto amicum, immo filiū meum, quem tibi pridem tantopere commendaui, et*
2. *excusare & defendere, te quoque, mi Chrysogone, iniquæ suspicionis errore liberare. Scribis officinam tuam argentariam prorsus expilatam, te quoq; omnibus sublatis ad extremam redactum infelicitatē. Doleo me hercule tuum tam graue infortunium, neque me secus ac proprium sit ipsum, mentemq; meā discruciat. Verum quod Cornelium huius furti & temere & falso insimulaueris, tam euidentibus (vt ani-*

imo censido) rationibus & argumentis docebo, e-
amsi coneris, obuiare non poßis. Silebo parentum
us & omnium natalium, tametsi fortuna tenuis,
obam tamen & semper integram conuersationē.
ilebo adolescentis apud nos vsque inculpatos & in-
orruptos mores. Silebo denique eius etiam (vt au- 3.
io) apud vos crebras vigilias, sobrium victum, & Qualitas
erpetua bonarum literarū studia, quæ sola quibus- personæ.
am forte videantur obiecto crimini purgando pos-
e sufficere. Atqui miror te virum prudentem & a-
iquando non frigide ἐν τῇ φυσιογνωμονίᾳ versa-
um, ex facie eius seu corporis dispositione facinoris
oniecturam sumpsisse, cum frons lata, oculi demißi,
alpebræ non nisi liberalitatem, nisi pudicitiam, nisi
implicitatem præ se ferant: verum id tibi vt homini
ἐνσωπαθεῖ etiam vltro concedere debeo. Veniā
d ratiocinationem, qua coniiciebas eum fortaßis spe
nagna commodorum ad crimen inductum, quibus
idelicet & suæ inopiæ subueniret, & suæ voluptati
atisfaceret. Certe negare non possum, improbos vel
nodico quæstus respectu illici posse ad facinus, verum
e quidem θάος ὢ ἀγαθῶν, neq; σωρὸς ἀγαθῶν Raciocina-
robum, adolescentem probis prognatum, probe enu- tio.
ritum, cum probis versatum ad peccandum indu-
at. Nec procedit quod inopiam caussaris, cum per
ne largius ei suppeditatum sit (quod ad victum ne-
essarium & vestitum attinet) quam ipse vel cupi- Caussa im-
uerit, vel vti voluerit. Et si Deus Opt. Max. ei vitam docens.
rorogauerit, tum senectus vltima præ diuitum quo-

rundam cognatorum amplas hæreditates, tum ipsa eius eruditio ampliorem ipsi fœlicitatem pollicetur. Quid igitur cum dedecore etiam concupiscat, cuius neq; in præsentia, neq; in posterũ indigebit? An forte vt scortum (quemadmodũ tu putas) nutriat? Cur non idem meis, quas ei perpetuo offerebam, facultatibus ante factitabat? Certe nisi prorsus insani simus, malimus omnes sine discrimine abuti sponte oblatis, quam periculo iuguli nostri furto ablatis.

4\. A signis antecedentibus. *Iam quæ de strepitu facto in cubiculo, dictis. factis, alijsq; loci vel temporis circunstantijs obijcis, cassa (quod aiunt) nuce vaniora sunt. Nũ incredibile est adolescentem eodem quo tu experrectum fragore & strepitu paululum obstrepuisse? Et quid si dixerit se*

Absolutio. *olim ditiorem futurũ? Ergo ne ex furto magis, quam bonis hæreditarijs? Claues meas (inquis) & clathros diligentius considerauit. Quid audio? quasi non soleamus res qualibet industrie & artificiose factas, præsertim si acri quodam ingenio simus præditi, exactius considerare. Pereat necesse sit Apelles cum arte sua, si tot insidiatores, quot inspectores habiturus sit. Exilior sit, quam de tempore & loco cauillationẽ puerilem refellam, non quæ minus probo ad virtutem, quam improbo ad scelus opportuna sunt. Ad hoc tandem venio, ad quod tu non secus atq; ad scopum quendam suspicionis tuæ summam dirigis, quod videlicet serio interrogatus cum fletu erubuit, quod tandem fugit, ne dicam opprobrio cessit, quod prætera cum eadem meretricula, cum qua prius loqui*

risus

visus est rebus omnibus affluens, Lutetiā venit. Vt ad postremum respondeā, Si vel pudicitia Corneliū purgabit a furto, vel impudicitia damnabit, & furti arguet, omnino nihil ages. Neq; enim Parisios is vnquā vidit, neq; istinc mulierculam abduxit, sed quarto die a furto (vt scribis) domi tuæ facto, mœstus huc venit, & adhuc domi meæ verecundus contabescit. Ausim illum fidentius rerum tuarū compilatorem, aut furti conscium asseuerare, qui mendacio suo hunc Parisiis agere dixit, quo mali de se suspicionem tolleret. Quid ergo erubuit inquis, quid si innoxius erat aufugit? Quid, quæso, mi Chrysogone tu cum adolescens esses, facturus eras, si serio te quispiam furti insimularet, si fama crebresceret, si omniū in te oculos cōiectos cerneres? An nō post ruborē idem fuga opprobrium deuitares, & periculum declinares? Cum igitur, vir prudentissime, coniecturæ tuæ neque voluntatem probent, neque facultatem arguant, & nonnulla, quæ obijciebas contraria, deprehendimus, cessabis amodo probo adolescenti tantæ improbatis crimen impingere. Expectabis animo paulo mitiore dies pauculos, vltro se verus ingeret facinoris author. Nec me putes, velim, hæc tibi improperandi animo virulenter obtrusisse, sed vt Cornelio meo & tibi iuxta consulerem, animo candido respondisse, nempe vt infamiam, tibiq; falsam suspicionem auferam. Vale, & secundas meas literas, quibus te in tanta rerum tuarum calamitate solari conabor, expecta.

Inuersio vel Inficiatio.

DE

EPISTOLICA

DE EPISTOLA EXPOSTULATORIA.

CVM locis quoque status coniecturalis non nihil commune habet (licet in Iuridiciali magis versetur) epistola Expostulatoria, qua cũ amico, interdum quoque cum inimico, de officio non præstito expostulamus. Hanc tribus partibus, si familiaris sit, absoluemus.

1. In Prima, arguemus amicum non præstiti officij, verum id admodum leniter & clementer, nisi familiaritas etiam seueritatem, etiam iocos admittat.

In Secunda, præcipuam vnam aut alteram, plures quoque si oportunum sit, explicabimus rationes, propter quas merito non debeat negligenter reperiri.

2. In Tertia, voluntatẽ eius excusantes, aliud quiddam in caussa fuisse videbimur suspicari, hortantes eum nihilominus ad veteris amicitiæ iura.

3. Quod si argumentum postulet beneuolentiæ captationem in Exordio, & Confutationem, iam quinque partes numerabimus. Libertas epistolica multa semper tollere & addere potest.

PARADEIGMA.

1. QVid est, mi Theodore, quod iam a Natali Christiano plus minus denas Tribonio nostro ad te literas dedi, & tu vix vnis quidem respondisti? vsque adeone refrixit tua erga me vetus amicitia, vt

me

ne quidem me salutatione digneris? Si non te toties ante euertissem, toties sollicitassem, toties rogassem, immo si non me totum tibi aliquando impendissem, aequis profecto me neglectum tolerarem. Nonne ego te ab ipsis (vt ita dicam) crepundijs puerum enutriui, primamq́ tuam infantiam formaui? Nonne te semper vt fratrem, immo vt filium charissimum habui? Quid ergo in caussa est, quod ex amicorum tuorum albo, & ex pectore tuo tam cito erasceris? An naturae, aequitatis aut bonitatis ratio hoc suadet? Quae lex vel sacra vel profana, quae consuetudo hominum probata, quae vel impiorum aestimatio seu sententia hanc tuam non damnet taciturnitatem? Certe cum hinc discederes, aliter pactus es mecum, secus pollicitus es. Verum cum mihi prorsus persuadere non possim, te aut mei oblitum, aut crassa quadam negligentia amicum non curasse, sed aut valetudine impeditum, aut rerum vicissitudine distentum scribere non potuisse, oro vt vel tandem vnis ad me redditis, meis pluribus respondeas, mentiq́ meae scrupulum suspicionis eximias. Vale.

Loci status absoluti.

DE EPISTOLA PVRgatoria.

E*Pistolam Purgatoriam propter argumentorum varietatem vniformi & certa ratione tractare vix possumus. Id tamen (praesertim si expostulationi respondendum sit) obseruandum est, vt in Exordio seu in Epistola nostra. Primo loco, nos*

amici

eq; verisimilis mēti tuæ suspicio insideat. Nam quē-dmodum pridem nihil mihi dulcius tua amica con-uetudine; ita nunc quoq; nihil mihi prius, gratius, la-tius tua amica confabulatione, quam quia coram la-iorum strepitu præstare non possumus, literis emi-nus exprimamus oportet. Sed inquis: Quid igitur non stas literarum conuentis? Cur sæpenumero pro-uocatus, ne semel quidem rescribis? Audi rationem: Iam sextus agitur mensis, quod istinc Louanium pro-fectus sum, & principio quidem (vt decebat) literis meis te prior salutaui, & pectoris mei gratitudinem, quibus potui verbis, expreßi. Deinde attulit mihi Ae-gidius tabellarius noster literas tuas salutaribus mo-nitis, et (dici liceat) diuinis tuis præceptis refertas qui-bus (vt nosti) omnem meam operam, studium, sollici-tudinem tibi offerendo modestißime respondi. Pri-mo mense elapso iussu parentum, quibus non obtem-perare religio est, in Gallias conceßi, exploraturus an-ne ibi literaria mihi palæstra magis arrideret. Vbi perpetuos tres mēses pene frustra versatus, vix quin-to mense ad septimum Kalendas Augusti Louanium reuerti. Inueni autem literarum tuarum aceruum multo mihi omnium iucundißimum apud hospitem meum repositum, quibus semel vnis respondisse non satis arbitratus, binas, etiam iusto prolixiores, repo-sui, quarum alteras Petro Delfio, commilitoni quon-dam, & sodali meo: alteras Henrico Dordrace-no, scholæ tuæ auditoribus diuerso tempore, tibi red-dendas tradidi, ex quibus dignaberis, reuerende

Præ-

Praeceptor exactius rei veritatem inuestigare (neq; enim tametsi non satis in commisso fideles ibunt inficias) & easdem exigere. Et cum illa, quae dudum scribebam vera dixeris, faciant haec tibi fidem reliquorum. Si crimen est, quod non respondi, absentiae meae imputabis, in qua & si ocium scribendi daretur, commodus deerat tabellarius. Imputabis & illorum infidelitati, qui tibi epistolas meas nondum reddiderunt, quos tamen certo speraueram rem probe curaturos. Quin & si nondum tibi me satisfecisse videar. adhuc confiteor quamcunq; citra conscientiam admiserim negligentiam meam, & deprecor iram tuam & indignationem, tu pro solita tua clementia oro & obsecro delictum condona. Amodo nihil in me socordiae, nihil ingratitudinis, nihil asperitatis deprehendes, sed summam in amicitia conseruanda & extendenda animi mei constantiam. Vale, ex Louanio octauo Kalendas *Septembris.*

DE EPISTOLA ACCVSAria statu Iuridiciali.

IN *statu pure Iudiciali, cum videlicet de facto constat, si quem accusare decreuimus, & is corā quo accusatus est amicus nobis, ordimur vel a persona nostra, vel eius ad quem scribimus, aut si ad eum attinet reus. Insinuatione vtimur, de qua supra dictum est. Si autem amicus non est aut inuehimur tantum in ipsum, cui scribimus, aduersarium, in Prima parte epistolae perstringimus ipsum, execrantes malitiam.*

..m ſtudiorum eius, cum exaggeratione delicti.

In Secunda, Narratione præmiſſa proponimus ..lla prorſus ratione defendi poſſe vel excuſari quod ..mmiſſum eſt. 2.

In Tertia oſtendimus ſecundum locos huius Sta..us Abſoluti negatiuos quod propoſuimus: & ſi cauſ..a poſtulat, etiam ſtatus Aſſumptiui locos in Confirmatione adhibebimus. 3.

In Quarta per Epilogum recitatis breuiter argumentis præcipuis, mouendis ſtudemus affectibus, vel ad pudorem, vel ad indignationem, vel ad vindictam, vel ad commiſerationē læſi, ſi ad inſontes ſcribimus: 4.

PARADEIGMA PRO Inuectiuis.

SI tanta ſubinde confidentia & animi robore reſtitiſſes hoſtibus tuis cruente latro; qui te eneruiter e proſtibulo fugientem conficere videbantur, quanto nunc aſtu et crudelitate in bene de te meritū conſobrinū tuum (ſi vera ſit fama) graſſatus es, haberes fortaſsis quo inſolenter gloriareris. Nunc aūt poſt tuas rapinas, poſt tuas comeſſationes, poſt tua ſtupra, poſt tua adulteria, & reliqua pudendorum ſcelerum facinora redargutus, & quod flagitioſiſsimū eſt, poſt huiuſmodi redargutionis ſanguinariam vindictam, qua frōte adhuc audes erecto collo, & quaſi rem probe geſſeris, proborum conſortio te iactabundus ingerere? Quis Scbita, quis Turca, quis alius quiſpiā Barbaræ nationis homo poſt tantam impietatem nō vereatur, nō erubeſcat, non contremiſcat? Ante dies ſi-

quidem paucos (vt certa relatione audiui) cum idem consobrinus tuus Sophronius, adolescens citra cōtrouersiam probus & integer, durius aliquanto quam volebas, post crebro factas tibi blandas admonitiones, non clancularia (quæ fortaßis dißimulanda viderentur) sed manifestaria tua stupra reprehendisset, quo te primum, deinde & tuos probro & infamia liberaret, grande sibi veritate malum & odium acerbum conciliauit. Nam post correptionem cum te bile concitatum ad cœnam honestam, quanquā fortaßis pro ganeonis palato non satis delicatam vocasset, tu dissimulata ira, pectorisq; tui virulentia aduenisti, & inter faceta colloquia, læta pocula, & candidos hilaresq; conuiuas, eundem nihil de te mali suspicatum, cum poculum labris admouisset, non secus ac latro ex insidijs adortus es, et stricto gladio craniū eius grauiter vulnerasti, secturus nimirum, nisi poculo obiecto, ictum mitigasset. Quod parricidiū, quod latrocinium hoc poßit crudelius excogitari? Quis enim atrocius latrocinīū perpetret, quam qui simulata amicitia amicum sui studiosum, ad hæc cognatū et hospitē iugulet?
3. Quæ tandē naturæ lex? quæ scripta lex? quæ probata consuetudo? quæ vel æqui & boni ratio non prorsum damnet? nō detestetur? non execretur tantū flagitiū?
Lex. Si lege diuina fratri tuo vetaris irasci, vetaris indignari, vetaris afficere probro seu contumelia, an non multo maxime vetaris verberare, vulnerare, occidere? An non te terret lex vetus? Qui fuderit (inquit) humanum sanguinem, fundetur sanguis eius? Non-

& ipse in Euangelio suo nouæ legis perinde ac ve-
ris auctor Dominus Iesus inquit: Omnis qui gladiū
ceperit, gladio peribit? An non & humanæ leges
rijs modis eadem sanxerunt? Finge adhuc (id quod Natura.
ane finxisse videris) nulla tibi lege scripta vetitam
se iniuriam & cædem, an non & ipsa natura men-
ibus humanis insculpta lege, quod tibi non vis fieri,
lij facere vetaris? Nonne igitur plusquam beluinum Aequum &
est, diuinis, humanis, & naturæ legibus non terreri, bonum.
non compesci? Quod si denique nec Deos timebas,
nec homines verebaris, cur non vel ipsa te probita-
tis & æquitatis ratio a flagitio continebat? Non-
ne probis satus parentibus, probis cognatus, probe e-
ducatus, & hactenus cum probis, ipse licet improbus
versatus nefando dedecore te dehonestas, dum tibi
cognatum, te diligentem, de te bene merentem, tuæ-
que saluti pie consulentem inter geniales epulas pro-
bißimum improbißimus obruis, lanias, enecas? Vide
(si vel minima tibi sit rationis scintilla) quanto pro-
bro te primū, tuosq́ parentes, & nos omnes tibi con-
sanguineos ac veteres amicos simul affeceris, cum te
nobis non hominem, sed beluam, non consanguineū,
sed sanguinarium, sed sicarium, sed parricidam, sed
carnificem, sed latronem exhibueris. I nunc latro, Iudicatum.
& scrutare scripturas, scrutare historias, scrutare
cuncta tum priscorum, tum recentium monumenta,
& obserua num aliquid huiusmodi factum reperire
poßis, quod non vbiq́ gentium omnibus sæculis diui-
nis pariter & humanis legibus manifeste damnatū
 sit.

ſit. Et cum nullum inuenias, ſcrutare deniq; cunctos verſutiſſimi ingenij tui angulos, & vide num quid ex omnibus inuenire queas, quod flagitio tuo mitigando vel excuſando, cum defendere non poſſis, prætexere queas. Et cum vniuerſa calliditatis tuæ latibula euolueris, nihil quod mitiget, quod minuat, quod eleuet, ſed quod exaggeret, quod augeat, quod aggrauet ſce-

Tráslatio. *lus, inuenies. An aliquod conſobrini crimen comminiſci poteris, cuius indignitate ſeu turpitudine compulſus ſis ad cædem? niſi forte Chriſtianam eius increpationem & exhortationem turpitudinis inſimules, cui non niſi quod fœdum, pulchrum iudicatur.*

Remotio. *Num te quiſquã vi, fraude, iuſſu, ſuaſu ad crimẽ adegit vel induxit? Neminem effinges niſi fortaſſis humani generis hoſtem diabolũ, in cuius te leges, conſilia, ſeruitutem iuraſſe oſtendis, eiusq; parere iuſſibus*

Purgatio & Deprecatio. *glorioſum iudicas. Si per imprudentiam, per infortunium, abſq; ſtudio & dolo malo læſiſſes, plus dicam, ſi prior iniurijs, probro, vel conuicio laceſſitus læſiſſes, haberes quo te vel purgares, vel certe culpã mitigares, & remiſſioni locus eſſet: at iam tibi prorſus omnis adepta eſt purgationis & deprecationis anſa. Atqui dicas: Quid illi rerum mearum curatio erat?*

Cõfutatio. *Nunquid ego ad illius arbitrium viuere compellar? Quod ſi non, quid blaterationibus ſuis bilem mihi mouit? quid inquietauit? quid moleſtauit? Quin, ſinit meopte me more ſeu conſilio viuere? Frigidius quidem id, quam refelli debeat. An non cuilibet Deus mandauit de proximo ſuo? An non fratris cuiuſque*

ſui

sui studere saluti obligatur? An quoq; tibi blaterasse visus est impudentissime hominū, cum de tuis te scortationibus, adulterijs, alijsq; non minus pudendis facinoribus argueret & corriperet? Ergone tibi Dominus Iesus blaterasse visus est, cum discipulos suos pluribus in locis increpasse legitur? Ergone blaterandū voluit, cum fratrem peccantem secreto, & si proteruiat, etiam in ecclesia palam arguendum præcepit? & Paulus Tito scribens, Cretensium quosdam malas bestias & ventres pigros redarguendos & dure increpandos præcepit? Tu reuera deblaterare dicendus es, qui huiusmodi ad excusandū excusationes in peccatis (vt scriptum est) comminisceris, & temere effutis, vt peccatum adijcias peccato, & impleatur in te, quod scriptum est: Impius cum venerit in profundū malorum contemnit, superueniet autem ei ignominia & opprobrium. Ad hæc, Non occidi (inquis) id Cōfutatio. *quod iterādo sæpenumero odiosius mihi impingis, sed caput eius leui duntaxat vulnere strinxi. Tu homo nefande leue vulnus iudicas, propter quod primis diebus moriturus credebatur, omnibus ecclesiæ sacramē tis, medico suadente, munitus? propter quod æger adhuc detinetur in lectulo de futura vita incertus? Et qui carnifex impunite iactare te audes non occidisse, quem citra omnem controuersiam extinctū volebas, quem sola (si dici liceat) fortuna in primo ictu poculum seruauit, & in secundo conuiuarum præsidium? Quin etsi nulla corporis parte consobrinum læsisses, voluntas propositum, studium, conatus te non modo*

 homi-

homicidam, sed & peßimum parricidam indicaret. Certe Deus non tam effectum, quam affectum, non tam facultatem, quam voluntatem considerat & iudicat.
5. Epilogus. *Cum igitur nullum vel ostendere vel excogitare queas indignius, fœdius, atrociusve tuo flagitio, tū propter tuā plusquam vulgarem ingratitudinē, tum propter tuam plusquam Lycaoniam fraudem, tum propter tuam plusquam carnificinam crudelitatem, si vel modica adhuc tibi portio mentis inest, & minimum diuini timoris vestigium, tolle fastum, tolle arrogantiam, tolle superbiam, & extentam districti Iudicis super te manum, singulis momentis expauesce, dignisq; pœnitentiæ fructibus, hoc est, perpetuis cum morum tuorum correctione gemitibus, lachrymis, et litanijs supremum iudicem (si horrendum inferni chaos, & æternos damnandorum cruciatus euadere cupis) placare stude: quanquam hæc tibi deplorato, & cum Iuda proditore, Cainoq; ἀδελφοκτόνῳ vtroque desperabundo frustra consuluisse vereor. Vale vt meres, & nisi resipiscas, nec Deum nec homines tibi speres fore propitios.*

Hac vel simili ratione calamo concitatiore in sceleratum hominē inuehimur, incusantes, & ad ipsum scribentes seorsum. Quod si quempiam in hoc statu corā alio accusaturi sumus, eodē orationis stylo, mutata dantaxat accusandi persona, procedimus, hoc vel simili modo, cum insinuatione sumpto exordio.

IDEM ALIA RATIONE dum scribimus ad amicum.

Cum

CVM te vir ornatißime non modo prudentem, verumetiam iustum didicerim, & probitate præditum non vulgari, nō iniquo te animo laturum spero, si tibi fraterna motus charitate scelera eorum, qui tibi vel familiares vel sanguine iuncti sunt (quanquam ignotus) suggeram: vt velis qui lapsus est corrigatur, aut tu (si quomodo fieri poßit) tuo honori & famæ tempore consulas. Est siquidem viri boni, non magis suorum vitijs, quam alienorum conniuere, neq; minus in suos (quatenus sinunt leges) quam in alios animaduertere. Præcipit quoq; diuina scriptura, vt curam habeamus de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit (inquit) quam mille thesauri magni & preciosi. Ante dies paucos (vt certa relatione didici) cum Sophronius tibi affinis seu 2. *cognatus nescio, adolescens sane citra cōtrouersiam* Narratio. *probus, & secundum nomen suum, prudens, modestus, & temperatis moribus, durius aliquanto quam volebat filiū tuum (absit verbo indignatio) obiurgasset, & post blandas crebro factas admonitiones, non clancularia (quod ea fortaßis dißimulanda viderentur) sed manifestaria eius stupra & comessationes redarguisset, vt primum eius, deinde et amicorū eius omnium famæ et honori consuleret, grandē sibi veritate malum & odium acerbum pererit. Nam post redargutionem, vt ipsum (quia bile commotum videbat) ad cœnam honestam, tametsi fortaßis ad ganeonis palatum non satis delicatam, vocasset: ipse tuus filius Dyscolus dißimulata ira pectorisque sui*

 viru-

virulentia aduenit, & inter faceta colloquia, læta pocula, candidos, lætosq; conuiuas eundem Sophroniũ de se nil mali suspicantem, cum poculum labris admouisset, non secus ac latro ex insidijs adortus est, & stricto gladio capitis eius cranium grauiter vulnerauit, secturus nimirum, nisi stanneo obiecto poculo ferientis desuper ictum mitigasset, &c. Et ita de reliquis mutata persona secunda in tertiam.

DE EPISTOLA EXCVSATOria seu Purgatoria in hoc statu Iuridiciali Assumptiuo.

1. *EXcusatoriam autem seu Purgatoriam epistolam in hoc statu scribentes, Primum cum omni modestia, & pœnitudine delicti captabimus beneuolentiam, & si caussa postulet vtemur Insinuatione.*

2. *Secundum, Narrata caussa fatebimur Propositione crimen esse tam enorme, vt nulla prorsus ratione vel Lege, vel Natura, vel alijs Absoluti status locis defendi possit, adeoq; venia indignum, minime tamen desperandum.*

3. *Tertium, si qui sint in statu Assumptiuo loci nobis vsui, adhibebimus, ad mitigandũ delictum: quod si omnino mitigari non possit, soli Deprecationi studebimus.*

4. *Nouissimo loco affectibus ad clementiam mouendis studebimus.*

PA-

PARADEIGMA.

SI tanta districtione, pater reuerende, Seuerinus (quanquã fortaßis tibi incognitus) noster, quem ad te quoq; scripsisse dicunt, coram te peccatum meũ exaggerauit, vt in epistola, quam ad me dudum dedit, nullus profecto neq; veniæ neq; deprecationi meæ apud te reliquus erit locus, nisi quemadmodum hactenus, experiar te denuo præ cunctis mortalibus clementißimum patrem. Tam grande siquidẽ & enorme mihi peccatum meum ostendit, vt pene de venia me desperabundum fecerit. Dum pietatem rursus autem pater, tuam bonitatem, tuam clementiam, qua filij tui primogeniti periclitantis obliuisci non poteris, mente pertracto, denuo scintillula quadam sperandæ remißionis mihi affulget, denuoq; te sollicitandi & obsecrandi ausum præbet. In primis itaq; peccata mea pater non solum confiteor, verumetiã cum Asoto euangelico profiteor coram Deo & coram te maxima, atq; hoc vnum præcipue, quod consobrinũ meum Sophronium adolescentem probum & pudicum, de me quoq; sæpenumero bene meritum, ego improbus, impudicus, & acceptis beneficijs ingratus, cum digne reprehenderet, indignis modis affeci, grauißime vulneraui, & (quod heu me omnium maxime execrandum est) plena voluntate, tota industria, & omnibus neruis priuare vita conatus sum. Quid dicam homo omnium, quos sol videt, impurißimus & impijßimus? Quod excusabo? Quod me iure vel iniuria purgare tentabo, quem naturæ ratio, quem diui-

na pariter & humanæ leges, quem cõsuetudo patria, quem quicquid est in rerum natura æquitatis & bonitatis, vno simul ore condemnant? id quod etiam seuerius Seuerinus noster tam plana ratione monstrauit, vt velim nolim prorsus obniti non possim. Quid igitur mihi restat, nisi sola pro flagitij mei purgatione deprecatio? quam licet rhetorici coram huius sæculi iudicibus inualidam nouerint, apud Deum tamen & coram te, clementissime pater, non parũ mihi valituram confido. Si dicam (id quod tamen vere dicere possim) a sodalibus meis, quibus cum quotidie ganea, popinas, & fornices frequentare consueui, me deprauatum, & ad cædem incitatum, qui sedulo mihi hæc & his similia suggerebant & obtrudebant. Quousque tibi fines tuum & luxum, tua prostibula, tuas comessationes improperari? Te ne semper hi συλόδεκτῃ, *(sic enim vocant eos, qui orationis & pietatis gratia crebriter templa subeunt) ludibrio habebunt homo ignauissime? Quousq; tandem tua tolerantia abutentur, suumq; tergent (sit venia dicto) podicem? Vel semel te tandem ostende virum, & de Sophronio præsertim & Seuerino suppliciũ sume. Si ab his (inquam) me dixero ad facinus incitatum, os meum condemnabit me. Quid tibi (mox infers) cum pestilentissimis, quorum pedes secundum Sapientem ad malũ currunt, & festinant vt effunant sanguinẽ, conuersatio fuit? An ego te talibus, quos audias, præceptoribus, commendaui? An non cum hinc discederes, cum Salomone tibi mãdaui, Fili, si te lactauerint*

Remotio.

pec-

peccatores, ne acquiescas eis? Inepta igitur hæc foret excusatio. Quin & si dicã: quod ipse me prior cõuitio verberauerit, & pudore affecerit, dũ inter conuiuas probri insimulauit, indignisque modis vulnera mentis meæ refricuit et recrudescere fecit: in hoc tibi præbibã hoc poculum (inquies) consobrine, vt amodo lurconibus, ganeonibus, balatronibusq; derelictis nobiscũ sobrie, pudice, & honeste cõuerseris. Et si me quidem hoc vituperationis iaculo confossum, tanquã propter rem indignã dicere velim abstinere a vindicta non potuisse, ipsa me cõscientia vanitatis arguet. Nam tametsi ex his verbis cædendi occasionẽ sumpsi, animo tamen virulento & vindictæ cupido conuiuij locum ingressus sum, gaudebam quoq; perpetrandi facinoris ansam mihi præbitam. Vt sileam, quod non hæc exprobrãdi, sed saluti meæ cõsulendi animo verbis clementibus & vultu hilari locutus est, vt sane omnes qui aderant, contra me tustabũtur. Cum ergo mi pater, neq; criminis remotio, neq; criminis trãslatio, neq; criminis purgatio, quasi studio non fecerim, satis mihi suffragetur, ad solam pœnæ deprecationẽ, vt coram Deo, sic & coram te mihi confugiendũ est, ipsamq; plurimum mihi (vt ante dixi) valituram confido. Oro te igitur, pater clementissime, & obtestor per has meas preces & lachrymas, per patrium tuum erga liberos affectum, per summam & omnibus promulgatam tuam clementiam, per Dei nostri & cœlestis patris, quem tu quoque mecum tandem iudicem habiturus es, ineffabilem misericordiam

Purgatio.

Deprecatio.

vt

vt hanc mihi maximam condones noxiam. Si tam tibi manifestam cordis mei amaritudinem & pœnitudinem quouis alio corporali iudicio reddere possem, quã hac charta infusa præsentes has lachrymas coram te facile testabitur, non secus ac pater ille euangelicus post fugã, scorta, & omnium rerum profusionem filium suum prodigum, me quoq; in pristinã scio gratiam reciperes. Profecto (vt noui cordis tui pater ingenium) ad longe adhuc positum senij oblitus vltro prouolares, & in collum postrati proruens ad amplexum & osculũ denuo admitteres: Excitent igitur, mi pater, hæ lachrymæ paternum tuum affectũ, & recipe tandem pœnitentem, quem hactenus præuaricantem passus es. Fac quod natura, quod leges, quod consuetudo, quod æquum & bonum, quod honestas quoq; & vtilitas pariter suadent. Quonã enim pacto obliuisci poteris pater filij vteri tui? An non & pater noster cœlestis his multo maiora nobis filijs suis (vt testis est scriptura) remittit? An non idem quoq; fieri quotidie citra oblocutionem videmus, vt parentes liberis delicta condonent? Et quis iniquum iudicabit, imo quis non omne quod legitime videbitur aduersari, in mitiorem partem interpretabitur, si filium pater, quantumuis lapsum, post pœnitentiam subleuet? Si te (quod absit) post lapsum vel contemnerem vel auersarer, nemo fortaßis tibi vitio verteret, si me prorsus abdicares, verum iam resipiscentem, & misericordiam implorantem, salua pietate pater, salua honestate reijcere non potes. Succurrat tibi quæso,

Loci absoluti.

ſo, quoties alij meis fratribus non leuioribus fortaſſe delictis obnoxijs pie remiſeris, et pietate ſeruaſti, quos auſteritate perdidiſſes. Pari quoq; ratione me ſeruaueris, ſi vtare clementia, aut perdideris, ſi vtere duritia. Ex te ſiquidem propitio tota ſalutis meæ pendet ratio. Eia igitur, mi pater, ignoſce filio, quo proximiorem non habes, ignoſce adoleſcenti, quē natura feruidum & lubricum nouiſti, ignoſce lachrymanti, ignoſce pœnitenti, ignoſce Chriſtiano Chriſtianus, per illam perpetuam ineſtimabilem charitatem, qua dilexit nos adeo Deus pater, vt filium ſuum vnigenitū daret in mortem pro peccatis noſtris, per illum mortem, per illam crucem, per illum ſanguinē Ieſu Chriſti Domini noſtri, ignoſce, inquam, mihi hanc culpā, vt amodo me non modo ſaluti reſerues, ſed & perpetuo tibi ſummo amore deuincias. Certe nihil magis piū, aut Deo acceptius, nihil honeſtius, nihil quoq; vtilius vnquam feceris. Vale, mi pater, ex Louanio.

Fuſius tractaui hoc argumentum, quo puer ſtatus Aſſumptiui locos clarius cōſiderare queat, & eis tum in oratione, ſeu declamatione tū in epiſtola vti diſcat.

DE EPISTOLA DEFENſoria, ſtatu Abſoluto.

SI cauſſa talis ſit, vt non ſolum excuſationem in ſtatu Aſſumptiuo, verumetiā defenſionē in Abſoluto admittat, epiſtolā hoc ordine diſponemus. Primo breuibus, ſi neceſſe ſit, captata beneuolentia

ria factum narrabimus de quo accusamur.

2. Deinde (nisi Inficatione vtamur) proponemus μετὰ τῆς παρρησίας factum quidem nos admisisse sed a scelere prorsus alienos esse.

3. Tertio, ostendimus nos per locos status Absoluti bono iure fecisse, vnde nos temere seu perperam accusator insimulat,

4. Quarto, si res postulet, confutabimus, si quid aduersarius obiecerit, vel obijcere potuerit.

5. Quinto ponemus Epilogum.

PARADEIGMA DEFENSOrium in statu Absoluto.

Insinuatio. QVod non ipse, venerande præceptor, ad te veniam, sed literis hiis apologeticis caussam meam defendere malim, id in caussa est, quod audierim te accusatoribus meis forte plus satis aures præbuisse credulas: & non solum mihi grauiter succensere, sed etiam Petrisci commilitonis mei parentibus sumendum de me supplicium promisisse. Consultius igitur absens iudicaui commoti pectoris tui animum epistola mitigare, quam temerario occursu ab vtroque nostrum ad indigna te prouocare. Et licet de te vir prudentißime, nihil indignum, suspicari debeam, non potui tamen hunc menti meæ prorsus eximere scrupulum, quin priusquam caussa diligenti examine discussa foret, iniuria cædendus essem, quod soleant admodum adolescentes etiam tuta pertimescere. Audio delatores meos, nempe parentes, vna cum filio

lio suo Petrisco tribus me pariter apud te criminibus accusasse, maiestatis videlicet, lasciuia, & rapinæ; de quibus vt me probem innocentem, quod factum est, nihil omnino dissimulans, ex ordine tibi breuiter recensebo. Cum nudiustertius remissione nobis facta a lectionibus cum probis admodum & literarum studiosis commilitonibus meis montes, quos Amersfordianos vocant, arenosos animi gratia accessissem, iunxisset q; se nobis licet inuocatus & ægre admissus, Petriscus Barbirius, certo conuenit inter nos pacto & mulcta, ne quid cõtra leges scholasticas in itinere committeremus. Peruenimus ad eum quem destinauimus locum, lusimus vltro citroque currentes, vt æstus Solis vehementior permittebat. Reuersi sumus tempestiue, sed admodum sitibundi. Cum peruenissemus autem lassi ad diuersorium in itinere publicum, cui intersignium est cespes iunceus, & pene sitis ariditate deficeremus, cauponam nemine reclamante sermone illi vernaculo primus euocaui, & cantharos cereuisiæ duos aut tres foras ad vestibulum vbi considebamus, adferri curaui, Allati sunt, bibimus, itineri nos denuo accinximus, ipse solus, petentibus cæteris ad obulum pro hausta cereuisia caupona argentum solui. Inter ambulandum requiro pecuniam meam ex ijs, qui contra leges peccauerunt. sponte dederunt alij, vnus Petriscus, qui sermonis vernaculi bis notatus fuerat, vnius quadrantis mulctam soluere recusauit. Quid tandem? Cum iam essemus vrbem proximi (vti inter nos primum cõuenerat) Narratio

nerat) libellum manualem, quem forte assumserat, inuito fateor, abstulit, non mihi quidem vendicandū, sed tantisper custodiendum, donec solueret, quod debebat. Ecce rem, en factum, propter quod tantā mihi apud te tragœdiam excitarunt. Tu vide, quaeso, venerande praeceptor, an non facile poßim me criminibus obiectis non modo excusare, non modo venia dignū, sed & insontem demonstrare. Si non secundum locos & efficacißima, quae nos docuisti, rhetorum praecepta, me non iniuria, sed optimo iure fecisse omnia, & praesertim id, de quo maxima est controuersia, plane probauero, pro tuo arbitrio corrigi non detrectabo. Primum omnium laesisse me dicunt tuam maiestatem, legesq́; tuas scholasticas temere & contemptim (si dici libeat) prauaricatum esse, & hoc vno crimine gemino me delicto inuoluunt, nempe vernaculae locucionis & ganoniae. Si tantum notatus essem, praeceptor optime, & mulctam soluissem veniam me posse mereri confiderem, natesq́; flagris subducere, nec reus maiestatis argui possem. Nunc autem, cum neq; tuas sacrosanctas leges prauaricatus sim, neq; quicquam, quod probari poßit, in contemptum vel contumeliam earum dixerim, me puto coram te prorsus insontem iudicandum, At lingua vernacula locutus es, inquiunt. Non inficior, cum muliere. At secundum leges nulla prorsus ratione lingua vernacula loquendum contendunt. Fateor, cum scholastico: id quod callidi & subdoli subticentes optime promulgatam abs te legem nequiter subuertunt. An

non

non, ſuauißime præceptor, id hactenus in ſchola no- Conſuetudo.
ſtra non illaudabili conſuetudine obſeruatum eſt, vt
cum externis & maxime idiotis & mulierculis ſer-
mone illis vernaculo impune loqui liceat? An non tuo
ipſius haud temerando iudicio ſemper accuſati, de ſi- Iudicatum.
mili caſu pœnas alioqui debitas euaſere? An non æquũ
& bonum etiam Scithæ (modo coram illis cauſſa a-
gatur) iudicabunt, ſi cum Germano germanice, cum Aequum & bonum.
Gallo gallice, cum omnibus ſermone illis vernaculo lo
quamur, præſertim ſi linguam Latinam vel Græcam
ignorent? An non ſi ſecus agamus aut inſanire nos pu
tabunt, aut a communi hominum vita alienos? Ob-
ſtupeo ſi non & ipſa natura hoc ſuadeat. Obiecerunt
ſecundo, quod cõtra leges tabernam popinariam ac-
ceſſerim potus gratia. Tabernas quaſlibet, inquiunt,
potus gratia ne accedito. Rurſus moderatæ legis per-
uerſi citatores & falſarij ſuo ſe gladio iugulant, cũ
non ſcriptũ ſit, ne accedito, ſed ne introito. Aut pro-
bent me igitur introiſſe, aut tuo iudicio immunem ſi- Natura.
nant. Quin & hoc cum prudentia & æquitate præ-
ceptoris mei ſeu confidere, ſeu præſumere, ſi contra
verba legis omnino domum introiſſem, & poſt luſum
exercitationesq; campeſtres, poſt laborem itineris,
poſt tantos ſolis ardores pro naturæ refocillatione bi-
biſſem, iuxta legitimam certe conſtitutionem ſcripti
& ſententiæ, tuo iudicio liber a calumnia delatori-
bus inuitis euaderem. Nam domus illa licet alijs ſiue
taberna, ſiue popina, ſiue ganea ſit, mihi certe diuer-
ſorium fuit: & natura licet vſq; ſit a nimietate &

superfluo rerum vsu coercenda, nunquam tamē sub-
Cōsuetudo *tractis necessarijs est obruenda, secundum legem a prima rerum origine sibi inditam. Vt sileam interim quam nullus vnquam reprobauit consuetudinem & morem patrium, quo viatores ad sitim sedendā huc solent plerunq; diuertere. Veniam tandem ad præcipuam totius controuersiæ caput, veniam ad rapinā, quod scilicet Petrisci manibus libellum extorserim, & mihi seruarim. Non ibo inficias, sed quod iure fecerim euidentibus argumētis edocebo. Absit vt quenquam mortalium iniuria afficiam, quem optimi parentes mei ab infantia & incunabilis Deum timere, innocentiam seruare, & virtutem amplecti docuerunt. Ausim dicere (citra tamen arrogantiam intelligas velim) venerande præceptor, quod neq; tu, neq; quisquam commilitonum meorum me secus agētem hactenus deprehenderit. Rapuit, inquiunt, filio meo li-*
Natura. *brum. Factum, & factum probe. Quis enim vel natura instigante sua non repetat? mea vt reciperem*
Lex. *pignus accepi. Quæ autem leges vel sacræ vel profanæ pignorationem non admiserunt? An non & mihi*
Cōsuetudo *liceat vel dare pignori vel accipere, quod multis ante nos sæculis licuit omnibus? quod in omni gente & hominum natione consuetudine nunquam reprobata, seruatum est? Pignus oblatum (fortaßis dicent) accipere licet, non vi tollere. Si (inquam) vltro dedisset postulatum neutiquam extorsissem. At per Magistratum aut tuo arbitratu id fieri debere contendēt.*
Pactum. *Verum fortaßis nisi spontaneo prius inter nos ita conuenisset,*

uenisset, aut si quis nostrum scholasticas leges praua ricatus esset, et mulctam impositam requisitus soluere detrectasset, aut soluendo non esset, pignus ei aut volenti aut nolenti tolleretur, & cuiuis nostrum custodiendum traderetur, dum solueret quod deberet. Ita pactum, sic executum. Nunquid non te iudice prudentissime Praeceptor Petriscus ipse, qui pactum nostrum irritum fecit, sceleris condemnandus est? & ego qui iuste, quod iustum est, executus sum criminis absoluendus? Nunquid non etiam euangelicus paterfamilias murmurantem, plusq́; mercedis exigentem operarium durius redarguit, & iuxta pactum, quo secum conuenerat inanem & spe sua frustratum dimisit? Deniq; qui tandem vel iniquum, vel inhonestum, vel indecens iudicabit, etiamsi lex aliqua durior huic negotio contrarium sonare videatur, si cogatur is, qui pariter nobiscum aliorum, quae debebãt impendia deuorauit, & ingurgitauit, etiam sua impendere, & quod alij sponte contulerunt, vel coactus soluere, & stare conuentis? Conueniam & ipsos aemulos & delatores meos. Vos, inquam, conuenio, & de aequo & bono vos consulo, qui quo filio liberius indulgeatis, poenae me poscitis, si vestrum pari ratione negotium cum debitoribus ageretur, quid aliud faceretis? Nunquid non eos stare conditionibus & pactis postularetis, & iuxta condictum, quamuis inuitis pignus tolletis? Et qui caussam hanc meam secus iudicare poteritis? Sed vnum mihi obest (ne dicam vobis) quod filio plus aequo tribuitis,auresq́; plus Iudicatum.

æquo faciles deferenti (ne dicam mentienti) præbetis. Te autem ſpero, prudentiſsime præceptor, qui temere non omnibus credendum, qui cuncta cum iudicio diſpicienda, qui & in iudicijs alteram partem audiendam nos docere conſueuiſti, te (inquam) ſpero, im-
5. Epilogus. *mo non ſpero, ſed certius noui non vſq; adeo mulierculæ, aut ſi quoq; pater adfuerit, φιλοσόργων querelis credidiſſe, quin hanc meam apologiam æqua ſis mente admiſſurus. Cum legeris autem & probatiſſimorum, qui adfuere, iuuenum teſtimonio, me nihil a veritate alienum narraſſe didiceris, dicta dictis, facta factis, rationes rationibus confer, & ſi me ſontem (vt illi volunt) iudicaueris, ſcholaſtico more caſtiga: ſi inſontem (vt ipſe confido) liberum pronuncia. Cum ſint enim ſingula, quæ a me vel dicta vel facta ſunt, aut naturæ proxima, aut legibus probata, aut conſuetudini conformia, aut æquo & bono conſentanea, aut pacto conuenientia, nec vnquam a prudentibus ſceleris iudicata ſint, cũq; me ſemper hactenus pro- ut hæc ætas tulit maturum, probum, veracem, pudicum, & alieni abſtinentem (libere loquor) probaueris, contra Petriſcum (quanquam illibenter dico) leuem, improbum, mendacẽ, impudicum, furacem pariter ac rapacem ſæpenumero deprahenderis, confido (vt dicere cœperam) quod tua diſcretione & prudentia me, redargutis, & conuulſis aduerſariorum criminationibus, inſontem pronunciabis, & ſola veritate nixum eriges. Certe veritas premi quidem poteſt, opprimi autem non poteſt. Vale, præceptor venerande,*

nerande, & ex tuo pendentem ſano iudicio diſcipulum recipe. Si quid autem acerbius inconſideratiuſve pro innocentia mea tuenda calore iuuenili incitatus effutiui, clemens ignoſce. Iterum vale.

Hanc quoq; epiſtolam generis Iudicialis in ſtatu Iuridiciali Abſoluto (quanquam puerile ſit argumentum) ideo prolixius extendi, quod rem epiſtolicam a principio dixi me ea ratione tractaturum: vt iiſdem etiam præceptis, iiſdemq; locis in orationibus ſeu declamationibus rhetoricis puer vti poßit, aut locos eoſdem apud alios in filo ſeu contextu orationis vſurpatos obſeruare, quibus me planißime & craſſa, (quod aiunt) minerua in epiſtolis vſum viderit. Solet enim plerunq; id planius exhiberi, adeoq; facilius conſiderari & intelligi, quod latius explicatur, quam quod arctius ſub breuitate contrahitur. Admiſi præterea non modo in hac, verumetiam in aliis quibuſdam paradeigmatis exempla ſeu ſchemata, tropos, exaggerationes, & amplificationes rhetoricas: vt res epiſtolica ad orationis artificium proxime accederet, et puer induſtrius diſcat ex paruis ſubinde grandiora tentare. Et tantum de epiſtolis, quæ ſub tribus cauſſarum generibus militant, dixiſſe ſufficiat.

DE GENERE DIALECTICO, & Epiſtolis eius.

ADdi poteſt ex Dialecticis etiam Dialecticum ſiue Didacticum dicendi genus, quo etiam amicum per epiſtolam de re qualibet ſacra vel pro-

phana exacte docemus. Quod, quia admodum variū est, paucis perstringam, & lectori similia meditanda, secundum dialecticorum præcepta relinquam. Habeat itaque Didactica epistola si quis eam scribere velit, & thema simplex fuerit.

1. *In prima parte, Narratiunculam cum propositione amici, ducto exordio vel ab officio scribentis, vel alterius persona, &c.*

2. *In secunda, Definitionem thematis, & si necesse sit etiam vocis etymologiam: Item distinctionem, si vox ambigua sit.*

3. *In tertia, Caussas eius, præcipue sufficientem, & finem.*

4. *In Quarta, Diuisionem vel in species eius, vel in partes, &c.*

5. *In Quinta, Officia singularum partium, cum Epilogo: vt in dialecticis tradi solet de Thematis simplicibus. Libertas quoque epistolica, si quis thema simplex componere velit, facile admittit: vt si quis post explicationem Virtutis secundum prædictos locos, tandem doceat virtutem amplectendam.*

PARADEIGMA EPISTOLAE Didacticæ.

PEtis, amice integerrime, vt tibi breuibus non penicillo, quod pictorum est, sed διδακτικῶς, *& literis quod dialecticorum pariter & grammaticorum est. Virtutis imaginem, & omnia quæ ad eam attinent, ad viuum (quod aiunt) depingam. Quod licet*

licet pro rei magnitudine breuibus (vt volebas) fieri commode non poßit: dabo tamen operam, vt vel ipsa rerum summa capita, si singula speciatim prosequi non poßim, paucis perstringam. Nihil enim amico præcipue de me bene merito negare debeo, sed quæcunque petierit, si exacte non poßim, vel suffrigide præstare. Virtus itaque moralis, de qua sola, vt Christiano homini conueniat, disputare me voluisti, & quam alij grammaticorum a viro, vt virum a vi, alij a vireo deduci voluerunt, est affectus bonus, Deo cooperante, per exercitium acquisitus. Est siquidem virtus (vt mihi videtur) moralis, quatenus in Christiano homine Deo accepta sit, affectus ad animi probitatem, et vitæ honestatem propensus, qui Deo inspirante, & inspiratum promouente, promotumque confirmante per vsum & assuefactionem adnitentium acquiritur. Sensit id quoque Aristoteles in libris Moralium, qui virtutem habitum esse definit electiuum in mediocritate consistentem, vt Argyropilus, aut, (vt alij volunt) Affectus est voluntarius, in mediocritate consistens. Ἐστὶν ἕξις *(inquit)* προαιρετική, *hoc est, habitus, seu potius affectus permanentior, vtpote longo vsu & exercitio acquisitus, qui ex iudicio seu electione voluntatis assumitur, vt* ὁρμὴ, *hoc est, animi impetus secludatur, in mediocritate existens, hoc est, inter exuperantiam & defectionem, quæ duo extrema in animi nostri defectibus vitiosa sunt. Recte siquidem Aristoteles, quod ex libera animi volunta-*

Thema simplex.

2. Etymologia & Finitio.

 te pro-

te procedere virtutes debeāt, nec ita animis nostris, vt theologicæ fides, spes, charitas infundātur, sed nostrum studium, & exercitium, vt acquirantur, requirunt: verum quem ignorabat, Deum seclusit, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona sua voluntate, siue (vt Paulus dicit) ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ad Philippen. 2. sine quo in rebus humanis nihil verum, rectum, aut consummatum, sine quo nulla nostra opera, quantumuis in speciem bona videntur, nobis possunt esse salutaria, aut conditori nostro accepta. Quid enim Catone prudentius? Manlio iustius? Scipione fortius? Curione moderatius? pariter tamen omnes defecerunt, nec ad quam tendere videbantur beatitudinem, peruenerunt, ad quam profecto nulli sine Christo, qui ostium est, intrare permittitur. Ad Christum autem nullus venit, nisi pater qui
3. *misit ipsum, per spiritum suum traxerit eum. Qui au-*
Caussæ. *diuit (inquit idem Christus) a patre, & didicit (per spiritum intellige) hic venit ad me. Finis quidem virtutis est beatitudo, quam tamen sine Deo cooperante & caussa efficiente præcipua nemo mortalium quantumlibet virtutis studiosorum assequitur. Immo quæ sine Deo virtus est, seu potius esse videtur, vera virtus non est. quia formam, quæ dat esse rei secundum philosophos, non habet. Rem autem hoc loco ipsum virtutis opus intelligo, quod non secus ac materiā quandam in studio & exercitio virtutis tractamus: Vera siquidem forma virtutis est, vt quam a Deo authore proficisci nouimus, Deo acceptam feramus, per ip-*

sumq;

ſumq́ non modo, conſummandam, verum etiam ad beatitudinem promerendam nobis efficaciam habituram credamus. Diuiditur autem Virtus moralis a Philoſophis in Prudentiam, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quibus & ſapiens quidam ſubſcribit, qui in æternæ ſapientiæ laudibus poſt multa eius, ſecundum has virtutes in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem ſic inquiens, abſoluit Enthymema: Σοφροσύνην γὰρ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. *Hoc eſt, temperantiam enim, ſeu continentiam & prudentiam docet, iuſtitiam & fortitudinem, quibus vtilius ſeu precioſius nihil eſt in vita mortalibus. Vides quam appoſite prioris diſtinctionis nominibus, tametſi nō eodem ordine, iam citatus ſcripturæ locus conueniat? niſi quis* Σωφροσύνην *magis aut continentiam, aut potius animi ſobrietatem ſignificare contendat. Porro prudentia eſt rerum appetendarum & fugiendarum ſcientia, & quibuſdam non tam moralis, quam intellectualis videtur. Aut (vt Ariſtoteli placet) virtus eſt adeoq́ habitualis (vt vocant) affectus verus cū ratione operatiuus, circa ea, quæ ſunt vel bona vel mala, & ſubdiuiditur in rectum cōſilium ſeu* εὐβουλίαν, *qua quibuſlibet pro diuerſitate cauſſarum recte conſulere nouimus. Rectum iudicium, ſeu* εὐκρίνειαν, *qua ſecundū omnes iuſtitiæ partes quid iuſtū, honeſtum, vtile, æquū & bonum in ſingulis quibusq́ cauſsis iudicare poſſumus. Debitam conſiderationem*

3. Diuiſio.

Diuiſio cū officijs.

(Græci Εὐλογισμὸν dicunt) qua rerum principia, media & fines, ne quid temere aggrediamur, dispicimus. Iustitia quoq; virtus est, propriam cuiq; tribuẽs dignitatem, & discerpitur in Pietatem, qua Deo, parentibus & proximis sanguinis, Obedientiam, qua superioribus, Gratitudinem, qua benefactoribus, Beneuolentiam, qua amicis, quod suum est, tribuimus. Sic Fortitudo, quæ est considerata periculorũ susceptio, & laborum perpessio diuiditur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur, Longanimitatem, qua dura constanti & infracto animo perpetimur, Patientiam, qua singula quantũuis aduersa, clementi seu miti animo suscipimus. Temperantia quoq; virtus, quæ ab omnibus, quæ turpiter appetuntur, appetitum compescit: diuiditur in Sobrietatem, qua a superfluo cibo & potu, Castitatem, qua ab inordinata Venere abstinemus, Modestiam, qua moderantes animo omnem fastum et arrogantiam vitamus, Mansuetudinem, qua comite et sine amaritudine, vel iræ, vel odij cum quibuslibet conuersamur. Paucas e pluribus speciebus obiter tetigi, vt thematis partes per diuisionem paulo fusius prosequerer, earumq; sigillatim officia tibi inuestiganda demonstrarem? Nec me latet plures esse, exactiusq; de eis disputari posse, verum hæc tibi pro epistolari tum breuitate tum felicitate sufficiant: Ad hoc autem nobis adnitendum, & summo studio contendendum, vt cuius finitionem, diuisionem, caussas & officia, vel calamo describere, vel lingua recensere nouimus, quamq; præ

Definitio.
Diuisio.
Officia.

Finitio cũ diuisione, &c.

Finitio cũ alijs.

Thema cõpositum.

præ cæteris mortalium rebus, tum propter honestatem, tum propter vtilitatem præstantissimam nouimus, totis animi votis, quemadmodũ præscripsimus, eam veram & Christianam amplectamur, exosculemur, & excolamus. Quid enim virtute honestius? quid vtilius? quid iucundius? quid denique magis necessarium? Si eruditio sola (quanquam sine virtute vix poßit consistere) promouere solet hominẽ ad amplos honores, ad amplas diuitias, ad ampla commoda & voluptates, quanto excellentior est virtus, quæ nõ modo hæc temporaria, & corruptioni obnoxia, sed etiam immortalem largitur gloriã, immarceßibiles diuitias & fœlicitatem cœlestem, cum qua omnium tandem bonorum aggregationem perfectam consequemur, sine qua Dei Opt. Max. & omnis tandẽ beatitudinis expertes erimus. Et quis est, nisi prorsus insanæ mentis, qui rem quamlibet vera honestate & vtilitate insignem mortalibus amplectendam non iudicet: cum pariter omnes, qui lumine rationis præditi sumus, naturæ quodam impetu ad fœlicitatem rapiamur. Hæc succurrebant, mi Petre, quã in genere tibi didactico adeoq; dialectico vti postulaueras de themate simplici, nempe Virtute, quod nos quoque compositum fecimus, dum virtutem amplectendam syllogismo ostendimus, scribere debui. Cura vt valeas.

Propositio vel complexio.

Ab honesto & vtili.

Maior.

Secundum hanc explicandi thematis formam poterit quisque vel prolixius vel breuius aliud quodcunque quale sit thema secundum locos dialecticos, tum in epistolis, tum in orationibus explicare.

DE

DE EPISTOLA INDIcatiua.

CVM plures epistolæ familiares scribuntur, quæ sub nullo prædictorum caussarum genere per omnia compræhenduntur, aut in quibus eorum artificium secundum partes & locos proprios non vsurpatur. Vt sunt quibus alterius fœlicitati simpliciter gratulamur, quibus gratias agimus, quibus aliquid curandum mandamus, quibus rem gestam vel bene vel male collocatam declaramus, quibus læta, quibus tristia significamus, quibus de rebus quibuslibet sciscitamur, & id genus aliæ, quas omnes vnico vocabulo Indicatiuas appellare possumus. In quibus certas designare partes stultissimum est. Nam ex abrupto sæpe principio mira quadam festiuitate ordimur, & sine propositione præter iocos & sales nihil tractamus. Et sæpe libet simpliciter seria proponamus sine cōfirmatione tamen argumenta absoluimus. Quid enim (vt exempli caussa dicamus) amico persuadere necesse est argumentis, quod nouimus eum sponte seu libenter executurum? Inter has quoq; nonnullæ simplices sunt, vnicum videlicet negotium indicātes, nonnullæ compositæ seu mixtæ diuersas rerum materias ex ordine recensentes seu tractantes. Si quis igitur (id quod creberrime fieri solet) epistolam indicatiuam compositam seu mixtam de rebus diuersis scribere voluerit, quanquā omnia, quæ in buccam veniunt, ordine duntaxat naturæ seruato scribere potest, nec multis præceptionibus opus est, non parum tamen lucis adfert legen-

legenti, & decorem addit sermoni, si secundum quod naturalis ordo a loco, a tempore, à rebus, a personis, cæterisq́ circunstantijs commonstrat, seorsum publica, seorsum priuata, seorsum prospera, seorsum aduersa, seorsum prophana, seorsum gesta, seorsum gerenda indicentur, & ita de reliquis diuersarum rerũ generibus, ne res aut prorsus inter se contrariæ, aut (vt vocant) disparatæ indiscriminatim, nulloq́ adhibito vulgaris ordinis iudicio confundãtur. Inter hæc quoq studendũm est, vt diuersi generis narratiunculæ aptis transiunculis quasi quibusdam ansulis connectantur, ne perinde atq (vt dici solet) scopæ dissolutæ legentibus ingratæ sint. Sint præterea breues, planæ & dilucidæ. Prolixitas enim & obscuritas, vt vbiq, sic in his maxime naratiunculis vitiosa, & lectori reliqua legendi cupido insuauis & ingrata est.

PARADEIGMA INDICAtiuæ compositæ.

NEscio quæ te modo scribendi libido incessit, vt qui hactenus nec ad dandum nec ad accipiendum literas fueris propensus, iam quasi nouo quodam literario furore raptus, de rerum nostrarũ statu literas exigis, vt de rerum vestrarum literas reddas. Vtrinq voto tuo satisfiet. Nam & ego scribam, vt tibi quoque scribendi ansam porrigam. Primumq́ tibi, quod primum postulas, proprium rerumq́ domesticarum statutum breuibus exponam. Ex eo tempore, quo dudum tibi coram in nundinis Hantuerpianis Res priuata.

loque-

loquebar, hectica me febris inuasit, & quamuis non admodū violenta esset, sensim tamen ita corpus meū perpetua hac hyeme non modo attriuit, verumetiam arrosit, vt vix ossibus cutis adhæserit. Vbi autem iam tandem paululum conualui, viresq́ʒ resumpsi, vxor mea ex puerperio morbum contraxit adeo molestū, mi Gualtere, & periculosum, vt quid de salute eius mihi & liberis promittā plane nesciam. Filius natu maior, quem hactenus sacerdotio enutriui, post habitis literis non absqʒ nostro dolore militiam amplectitur. Virgo iam nubilis, quam tu e sacro fonte leuasti, virginum relicto monasterio domū rediit, & nuptias postulat. Reliqua familia aut ægritudine aut mœrore afficitur. Quid dicam? Domus pene tota tum propter hæc varia infortunia, tum propter rem bellicā, tum propter quæstum exiguum destituta est. En tibi rei nostræ priuatæ statum non admodum fœlicem,

Respublica profana: *nunc audi de statu publico. Senatus noster, tametsi bellis vndiqʒ quatitur, Rempublicam prudentissime administrat, ipsiq́ʒ cum plebe tanta est concordia, vt in tanto discrimine & turbulentia rerum maior esse non possit: præterq́ʒ annonæ caritatem & quæstum exiguum nihil querimur. Paucis profana perstrinxi, paucis & sacra attingam, ne epistolæ quæraris proli-*

Sacra. *xitatem. Quinque Traiectensis ecclesiæ celeberrima collegia in perpetuo, vt hactenus, Dei cultu summoq́ʒ omnium honore perseuerant, pancratice agunt, cunctisq́ʒ suis æmulis superiores euadunt. Porro reliqui tū sacerdotes, quos vocant, sæculares, tū monachi, tum*

mo-

monachæ seu sacræ virgines sic viuunt, vt nostrorum temporum ratione irreprehensibiles videantur. Et ne præteream iuuentutem scholasticam rebus partim ecclesiasticis, partim profanis destinatam, ipsa mehercle pulcherrime viget, in Græcisq́ literis pariter & Latinis prosa & carmine rectissime instituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imo inter ipsos armatorum gladios & hastas amplissime promouetur. Venio ad ipsam, cuius subinde memini rem bellicam, quod proh dolor (sic visum est superis) cum Republica optime instituta inæqualiter hac nostra tempestate currere oportet. Comparantur vtrinque grauis armaturæ equites, confluunt & leuis armaturæ sine numero gregarij milites, corraditur vndiq; ex Brabantis, Hollandis, Geldrijs, Cliuijs, nempe belli neruus immensa pecunia: parantur machinæ, tenduntur insidiæ, acuuntur bipennes, lanceæ, frameæ, aptantur arcus, balistæ, pharetræ, puluereq́; suo stygio farciuntur tormenta: & (vt semel dicam) nihil omittitur, quod hostibus vtrinq; expugnandis vsui fore putatur. Tantus auditur quotidie armorum fragor, bombardarum tonitrus, tubarum clangor, tympanorum strepitus, equorum hinnitus, militum clamor, vt æthera et aera dissilire credas. Quid inter hæc nobis animi, quid fiduciæ, quid spei non facile dixero. Sunt siquidem quibus hæc bella placent, sunt contra quibus maxime displicent, in vno Domino Deo suo fiduciam habentes, & ab eo solo rerum tranquillitatē sperantes. Audisti Martis horrorem, iam quis fru-

Res scholastica.

Res bellica

ctus

ra reſciſſes. Sed heus tu, dum hæc ſcriberem, vltimumq́; tibi valedicturus eſſem, lætus rumor in ædibus ſpargitur. Rogo quis ſit. Ferunt certis acceptis literis Carolum V. Imperatorem Romanum proſpero nauigio veniſſe in Italiam, & propediem patrios ſuos fines inuiſurum. Faxit Deus. Vale.

PARADEIGMA INDIcatiuæ ſimplicis.

Salue. Sciſcitaris, mi Thoma, de charitate annonæ, quod eam maximam propter bella cum Sicambris in ciuitate noſtra totaq́; diœceſi ſuſpicaris. Certe neq; maxima neq; minima eſt, ſed pro hoc rerum ſtatu ſatis moderata. Nam tritici modius (vt vocant) menſuræ noſtræ venit duobus Philippeis, Siliginis duobus Carolinis, Hordei vno Carolino, Hauenæ quindecim ſeſtertijs, Congius vini Rhenani menſuræ noſtræ quatuor ſeſtertijs, Heſperij ſeu Hiſpanici, quod Romanum vocant, tribus. Cæterum lac, butyrum, caſeus, oleum, piſces, carnes, ſal, ignium fomenta, & reliqua omnia, quibus natura ſuſtẽtatur, ſolitũ præcium non excedunt, quorum omnium tamen hoſtes noſtros penuria laborare, ſi frumentum demas et vinum, certo certius eſt, nempe quibus ipſa ex his et vicinis regionibus ſuppeditari conſueuerunt. Faxit miſericors Deus, vt facta concordia principum, ſua nobis illi, & noſtra nos illis mutuo ſuppeditare poſſimus: nam mutuo commercio cõmode diu carere non poſſumus. Vale, & vobis, quibus minor hoſtium timor et

rarior incursus, nulla molestia militum, & nulla rerum turbatio, quanti hæc singula veneant, rescribe.

ALIVD PARADEIGMA.

NOn possum, mi Florenti, quin rebus tuis, vltro licet, inseruire studeã. Patruus (proh dolor) vna cum coniuge hesterno die sub ipso noctis crepusculo pleuritide interierunt, crastino die non sine pompa funerali more nostratium sepeliendi. Non solum igitur pie, sed etiam prudenter feceris, si omnibus posthabitis celeriter per noctem te huc conferas, & exequijs funeralibus adsis, vt non modo honori tuo pro nostratium consuetudine satisfacias, verumetiã vtilitatibus tuis tempori consulas. Nam cum intestatus (vt vocant) & sine liberis obierit, ædesq́; amplissimas, supellectilem variam, agros multos, ingentẽq́; pecuniæ vim dereliquerit, vide ne bona, quæ tibi iure debentur hæreditario, per alienos (vt fieri passim videmus) executores distrahantur, dissipentur, diripiantur. Vale.

ALIVD BREVIVS.

DOleo profecto ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudiustertius, in quod frumentum satis copiosum ex agro congesseras, hostilibus flammis (modo vera sit fama) tuo maximo damno interijsse. Quis enim, si amici casum seu damnum resciscat, nisi prorsus ἀφιλάνθρωπος sit & ἄστοργος, ex animo non doleat? quod amicorum omnia, tum prospera, tum

tum aduerſa merito debeant eſſe communia. Contra tibi non minus ex animo gratulor, ſuper nuncia quæ lætus adfero, Nauis tua oneraria, quã ante brumã ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis, quæ Sarmata ad nos mittere conſueuit, onuſta, eodem die, quo damnum feciſſe diceris, Amſtelrodamum proſpere aduecta eſt, vnde, ni fallor, plus decuplo lucri recipies, quam in horreo exuſto iacturæ feceris. Prudẽter itaq; ſopito dolore præteritorum malorum lætus huc venies, & vt res poſtulabit, merces tuas aut diſtrahes, aut in tempus magis oportunum, vel apud me vel alium quemlibet, prout placebit, depones. Vale.

ALIVD BREVISSIMVM.

C*VM primum, mi Gerarde, has literas noſtras legeris, mox citra dilationem conducto curru huc aduola: eſt enim apud nos, quod maxime tua intereſſe videbis, & gaudebis: quod adijcere nolui, ne cuius rei malæ naſcatur tibi ſuſpicio. Nos enim & filius tuus ſalui ſumus. Vale.*

ASSIMILE.

S*Alue. Miraris amice, quod non ſcripſerim: mirari deſine, iam ſcribo, et ſi placet laconicωs laconico reſponde. Vale. Raptiſsime ex Traiecto.*

ALIVD.

N*AE tu bellus es homo, quem cum præ chartæ amplitudine ampliſsima ſcripſiſſe putarem,*

reuera (vt inquis) λακωνικῶς scripsisse deprahendo: λακωνισμῷ quoque tuo λακωνικωτέρως profecto responderem, nisi quidquam tibi serio indicandum esset, quod citra λακωνισμὸν tibi scriptū multo maxime cupias. Fama nempe celeberrima nostratibus diuulgatur, quod cum omni Geldrensiū magistratu generosum Cliuorum Ducem inuictissimus Romanorum Imperator & semper Augustus Carolus V. clementißime recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maxime futurum speramus) ad perpetuam sit finitimarum prouinciarum pacem. Vale ex Hantuerpia.

Prioris partis finis.

POSTERIOR PARS, DE DISPOSITIONE, & Elocutione.

DIximus in principio tria quædam esse præcipua capita, quæ non modò ad orationem rhetoricam, verumetiam ad artificium epistolicum necessaria sunt, Inuentionem videlicet, Dispositionem & Elocutionem. Hactenus autem de Inuentione secundum diuersa caussarum genera per diuersarum epistolarum locos varijs subiectis exemplis disputatum est. Postulat igitur ordinis ratio, vt de dispositione (licet eam in superiori parte per exempla sa

tis ostenderimus) prout hæc nostra rudimenta postulant, adhuc pauca loquamur, inde paulo latius de Elocutione dicturi.

DISPOSITIO TRIPLEX.

EST itaque *Dispositio commodus eorum quæ ex singulorum generum locis per Inuentionem collecta sunt, tum verborum, tum rerum ordo, ad orationis perspicuitatem non parum cōducens. Omisso autem verborum ordine, qui (quod aiunt) ad vnguem, hoc est, ad plenum præceptis tradi non potest, sed pene sola doctißime loquentium & scribentium sagaci obseruatione apprahēditur, rerum duntaxat ordinem prosequamur.*

Triplicem ponunt Rhetores Dispositionem, Partium videlicet orationis, Locorum, & Argumentorum, præcipue eorum, quæ ex locis Confirmationis & Confutationis ad probandum & improbandū sumuntur. Ordo seu dispositio partium ferme manebit idem qui secundum naturam singulis generibus præscriptus est: vt videlicet ab Exordio sequatur Narratio, si necessaria sit, deinde Propositio, postquam sequetur Confirmatio, cui subiuncta sit vel interiecta Confutatio. Pars nouißima semper Peroratio. Contingit tamen nonnunquā, non sine rhetorico artificio, tum in orationibus, tum in epistolis, hanc partium dispositionem data opera confundi, vt videlicet pars Confutationis præcedat Confirmationem, seu alia natura posterior præcedentem, de quo non est huius loci

disputare. At quia singulis ferme epistolarum generibus peculiares quasdam partes minime tamen a rhetoricis alienas aßignauimus, etiam in illis præscriptum ordinem obseruari conuenit, nisi quod pro libertate epistolica aliquas inter eas nonnunquam transferimus, id quod etiam subinde in præceptis superioribus indicaui. Dispositio quoque Locorum ipsam naturam sequatur, aut illum ordinem, qui pro singulis orationis partibus eis præscriptus est. Natura siquidem Pueritia præcedit adolescentiam, Honestum, Vtile, Voluntas Facultatem, & sic de reliquis: quanquam & hic libertas epistolica non magnopere curat, vtrum prius ductum sit argumentum ab Honesto, an ab Vtili vel Delectabili.

Dispositio vero Argumentorum eum præcipuè inuestiget ordinem, qui maxime in concionibus auditoris, & in epistolis lectoris animum flectere posse putabitur. Id quod potißimum fiet, si primo loco & item nouißimo ponantur argumentationes firmißimæ & irrefutabiles: media autem, si quæ sint minus probabiles, occupent, quod ad primas probationes & nouißimas lectoris & auditoris animus maxime solet esse attentus. Si quis tamen a languidis primum argumentis incipiens sensim seu gradatim cum exaggeratione ad validiora consurgat, vt scilicet validißima finem contentionis occupent, meo quidem iudicio non ludet operam.

Postulant & exempla, quorum si apposite adhibeantur, non tantum in orationibus generis Deliberatiui,

ratiui, verumetiam in epistolis pulcherrimus est vsus: suum concinnum ordinem, nempe vt primo loco extranea, deinde nostratia, & ex his primo aliena, deinde peculiaria & domestica ponantur. Vt exhortatus quemlibet ad studium & laborem literarum, primum ponamus exempla Græcorum philosophorū, ostendens quantis laboribus, ærumnis, calamitatibus philosophiam apprehenderunt: deinde Romanos seu Latinos Ciceronem, Vergilium, aliosq́ complures, ostendens nihil non pro eruditione consequenda tentauisse aut aggressos esse: deinde si is, quem extimulare niteris, vel patruum habuerit, vel auum, vel nepotem, vel fratrem, vel patrem, qui cum laude non sine labore docti euaserunt. Item, si familiarem, amicum æmulum, &c. Et hæc di Dispositione.

DE ELOCVTIONE.

CVM omnis non solum apte dicendi, sed etiam docte scribendi studiosus (vt in primis dictum est) ad hoc niti debeat, vt doceat, quod necessitatis est, vt delectet, quod suauitatis est, vt flectat, quod victoriæ est, & de ratione docendi hactenus ferme disputatum sit, restat & delectandi & flectendi rationem, quæ in Elocutione præcipue consistit, paucis ostendere. Est igitur Elocutio (vt ad Herennium scribitur) idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio, qua videlicet sub prima artis parte res inuentas verbis efferimus congruis, hoc est, Latinis, proprijs, puris, minimeq́ du-

ris, sordidis, vel obsoletis, & quorum compositio, vt ait quidam, æquabilis, gratiosa, facilis, minimeq́ per concursum vocalium hiulca, aut per illisionem seu immoderatum concursum vel literæ, r, aspera sit: vel literæ, m, obtusa sit: vel literæ s sibilans vel blesa sit. Quæ præterea sententiæ dilucidæ, solidæ, & minimæ triuiales sint, sed vel iusta Latini sermonis & propria phrasi, vel honesta figuratione venustæ & elegantes sint. Quanquam enim simplicitas & proprietas tum verborum tum sententiarum maximā, adeoq́ præcipuam adfert orationi venustatem, non parum tamen lucis & ornamanti superinducunt vel addunt ei Tropi & Schemata, si per ea fuerit moderate pro dicendi ratione variegata.

TRIPLEX CHARACTER, seu dicendi ratio.

EST siquidem triplex dicendi pariter & scribendi ratio, id quod etiam obiter in primæ partis principio diximus, quam alij χαρακτῆρα, hoc est, stylum vel genus dicendi vocant. Primum dicendi genus Sublime dicitur, quo Heroica, Tragica, & Orationes Rhetorum multiplici figurarum ornamento, vt plurimum texi consueuerunt. Secundum est Mediocre, quo historias præcipue, & secundum eas interim orationes, declamationes, commētarios, & epistolas aliquando scribere consueuimus, paulū supra tritam loquendi rationē moderatus assurgentes. Tertium est humile, familiare, & comicum, quo

præ-

præcipue epistolas scribimus & cōmentarios, in quibus oratio ad ampullosas figuras non assurgit, sed humi pene serpere videtur. Habet tamen & ipsum suam elegantiam, &, nec tropos nec schemata familiariter loquendi secludit. Studendum est igitur primum omnium proprietati & simplicitati orationis, quod corpus vocant: deinde quibus tum tropis, tum schematis, tanquam ornamentis vestiri queat, obseruandum.

QVID FIGVRA, ET quotuplex.

Figura est quouis modo cum laude nouata loquendi vel scribendi ratio. Hoc modo docendi gratia placuit hic finire figuram, vt reiectis vitiosis loquendi vel scribendi nouitatibus, generali vocabulo sub se comprehēdat omnes, cum constructionis, tum locutionis figuras, & inter has Tropos & Schemata, & inter hæc quædam λέξεως, *hoc est, quæ ad dictionem, quædā* διανοίας, *hoc est, quæ ad sententiā pertinēt. Porro figuras grammaticas (quas* μεταπλασμοῦ *species vocant) Prosthesin, Aphæresin, Epenthesin, Syncopen, Paragogen, Apocopen, Systolen, Diastolen, intactas relinquo, quod videlicet ad rem præsentem non attinent, sed magis ad institutionem poeticam, de quibus tum in Institutionibus grammatices, tum in Prosodia nostra satis dictum censeo. Omitto nihilominus Syntaxeos figuras, Syllepsin, Prolepsin, Zeugma, Synthesin, Antiptosin, Synecdochen,*

& similes, in Syntaxi nostra tractatas. Loquar tantū de ijs, quæ ad orationis rhetoricæ ornamentum, augmentum, & amplificationē accommodari possunt, exactum tamen iudicium aliorum commentarijs relicturus. Quod autem ad hanc rem nostrā præsertim epistolicam attinet, tres figurarū ordines pro Elocutionis charactere seu stylo picturando breuibus exponam. Primus ordo cōplectitur schemata, quæ reddat duntaxat orationem iucundam, splendidā & perspicuam, nihil corpori orationis adijciens: & λέξεως figuræ dicuntur, quod vnica dictione seu vocabulo figuretur oratio. Secundus ordo illa cōtinebit schemata, quæ orationē tametsi non augēt, præter ornamentum tamen addunt etiam acrimoniam, grauitatem, & vehementiam. Hæc cum ijs quæ tertij ordinis sunt διανοίας figuræ dicuntur. Tertius ea complectetur schemata, quæ vel orationē augent, vel caussam amplificant. Porro augetur oratio, dum extenditur & amplificatur, id quod amplius grauius vel vehementius quam apparet esse ostenditur. Hos tres ordines quam potero breuissime digerā, & exemplis illustrabo. Sicubi quoq; Græca occurrerint, ex D. Paulo adijciam, siue ille (vt nonnulli volunt) artificio rhetorico in nonnullis epistolis studuerit, siue (vt Augustino placet) vltro sese scribenti eloquentia obtulerit.

TROPI SPECIES.

CVM tropus non tantum per se seorsum verbis et sententijs orationem illustret, sed & per omnes ferme horum trium ordinum parteis pulcherrime se

sæpe

sæpe diffundat, primo loco: priusquam σχήματα aggrediar, species eius vulgariores velut obiter tangam ob hoc maxime, quod non parum Tropi a Schematis differant. In Tropis siquidem (τρέπω, verto vel mitto) significatio vel vocis vel sententiæ mutatur: in Schematis autem non ita. Nam σχῆμα habitum, ornatum, cultum, & eloquentiam sonat, verbisq; tum propriæ, tum impropriæ significationis constat. Hinc est, quod Schematis species tropos admittant. Tropi vero sine significationis mutatione constare non possunt: quorum licet aliqui ad dictiones seu voces, aliqui ad sententias spectent, nos tamen eorum discrimini non magnopere studebimus.

Tropi dictionis
- *Metaphora*
- *Catachresis*
- *Onomatopœia*
- *Antonomasia*
- *Antiphrasis.*
- *Metalepsis*
- *Hendiadis*
- *Emphasis cum Liptote.*
- *Charientismus.*
- *Metonymia*
- *Synecdoche.*

Tropi sententiæ.
- *Allegoria.*
- *Ironia.*
- *Sarcasmus.*
- *Asteismus.*
- *Micterismus.*
- *Aenigma.*
- *Parœmia.*
- *Hyberbole.*
- *Prosopopœia.*
- *Hypallage.*
- *Parabola, &c.*

TROPI DICTIONIS.

Metaphora.

OFfert se primo loco propter frequentissimum suum vsum μεταφορά, hoc est, Translatio,

qua

qua veluti quibusdam flosculis, dum commode adhibetur, oratio venustatur: cum videlicet vox aliqua transfertur ab ea re, cuius est propria, ad significandum rem aliam per quandam similitudinem, cui nō est propria, vt, cum transfertur vox a rebus animatis ad inanimes, vt si quis dicat: terram sitientem, aut bibentem. Quemadmodum ad Hebræ. dicitur: γῆ πιοῦσα τὸν ὑετὸν, καὶ τίκτουσα βοτάνην. *Aut contra ab inanimi ad inanimatum, vt si quis dicat: iustum germinantem. Psalmistes,* δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. *A rationali ad brutum aut insensibile, vt si dicamus: prata ridere. Et Vergilius de apibus canens, Magnanimosq́; duces, &c. Sic Esaias:* εὐφρανθήτω ἔρημος διψῶσα. *Et Salomon secundum 70.* χοιρογρύλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν. *Aut contra, vt: Vlutate pastores. Hier.* ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίου αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον. *A propinquo ad rem proximam, sicut ab anima ad corpus, vt: dolor pedum: & Paul.* συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. *Aut contra frequentius, vt: stupor, stupere, gustare, si ad animum referantur, vt:* γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς, *&c. His & multis alijs modis, tum nomina, tum verba a propria significatione ad proximam vel cognatam, nō modo licite, verumetiam sæpenumero eleganter apud doctos scriptores transferuntur, quos præcipue in huius figuræ vsu imitari conuenit. Nec tamen in oratione soluta temere licebit semper æmulari poetas, qui liberius pro sua licentia, hoc interdum tropo quam Oratores vtūtur.*

2. Catachresis.

Proxima est Metaphora κατάχρησις, id est, abusio, cum vox vsurpatur ad significandum rem non propriam, sed illi cognatam seu proximam, cui propria vox deest: vt si librum non pro arboris cortice, sed pro volumine literario accipiamus: si segetes dicamus lætas: sic purgare, legere: sic lingua, sic gemma, & alia sexcenta. Ita quoq; Paulus ad Corinth. λαλῶν γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ. *Porro maxime affinis est Metaphoræ Allegoria, sed eam, quia non ad tropos dictionis, quam orationis attinet, paulo post tractabimus.*

3. Onomatopœia.

Nec absimilis est Ὀνοματοποιία, *hoc est, Nominis fictio, qua rei cui propria vox deest, non proximã, sed fictam vt plurimum a sono tribuimus, vt: tatantara, bombarda, sibilare, balare, & similia. Sic* βληχή, μυκή, κρώξ. *Sic* κλάγγω, κοκκύζω.

4. Antonomasia.

Additur poetis frequens Ἀντονομασία, *Nominis permutatio, vt: Saturnia pro Iunone. Pelides pro Achille, Apostolus pro Paulo.*

5. Antiphrasis.

Additur quoque Ἀντίφρασις, *qua vox vna pro contraria ponitur, vt: bellum, quod minime bonum, sacrum pro execrando,* εὐμενίδες, *furiæ, quod minime mites.*

6. Metalepsis.

Sic

Sic Μετάληψις, *Transsumptio, etiam Poetis frequens, qua gradatim ad aliud quiddam, quam verbo exprimimus, ostendendum procedimus, vt, speluncis abdidit atris, hoc est, in præceps profundis.*

7. Hendiadis.

Est quoq; Poetis familiaris ἐνδίαδις, *aut, vt alij* ἐνδυᾶς, *qua vnum per duo substantiua copulata significamus, altero videlicet per adiectiuum exposito, vt, pateris libamus & auro, id est, aureis pateris. Sic: In spiritu mansuetudinis, pro, spiritu mansueto, secundum Hebræos,*

8. Emphasis.

Ἔμφασις, *seu Demonstratio familiaris omnibus scriptoribus, plus quiddam indicat, quam exprimitur, nempe latens quiddam, nunc per Pronomen, nunc per substantiuū pro adiectiuo, nunc alijs varijs modis, vt, scelus pro scelesto, & insigniter sceleroso. Sic Paulus ad Corinth.* τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε, ἵνα, *&c. Item,* ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία.

Videtur quoq; λιτότης *sub hac contineri, qua minus dicitur, & plus intelligitur, nisi sub Synecdoche malis, vt, non odit me, id est, ex animo amat. Fit autem, vt plurimum per verbum sententiæ contrarium cum negatione.*

9. Metonomia.

Μετωνυμία *quoq;, hoc est, Transnominatio, familiaris admodum tropus est, cum vel inuentorē ponimus*

nimus pro re inuenta. aut numen aliquod pro eo, cui praeest, vt Cererem pro frumento, Venerem pro amore vel pulchritudine. Matth. Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. *Vel cōtinens pro contento, vt, poculum pro vino, vt & Paulus ad Corinth.* ὃς ἐὰν πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως. *Sic domus pro inhabitantibus aut familia, aut re familiari. Lucas,* κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν. *Vel possessorem pro re possessa, vt, Deucalion ardens. ad Corinth.* Εἴ τις ὑμᾶς κατεσθίει. *Vel cum effectū tribuimus efficienti, vt, pallida mors, quod membra efficiat pallida. Sic enim auctorem pro opere ponimus, vt si dicamus: In Paulo facile omnes rhetorum figuras & ornamenta deprahendimus, hoc est, in epistolis Paulinis. Sic Moses pro lege.*

10. Synecdoche.

Non admodum dissimilis tropi species est Συνεκδοχὴ, *hoc est, Intellectio, seu Comprahensio, cum videlicet intelligimus vel ex vno plura, vt Casus Hannibal, pro milite forti. Vel ex parte totum, vt, puppis pro naui. Ioan.* καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Vel contra ex toto partem, vt, post tres dies resurgam.

Vel ex specie genus, vt, Graecus pro ethnico: vel econtra.

Vel ex materia materiatum, vt, Ferrum pro gladio.

Vel

Vel ex præcedentibus sequentia, vt: Virgineam soluit zonam, & alijs similibus modis. Est enim Synecdoche, cum plus minusve pronunciamus, quam intelligimus.

II. Charientismus.

Potest quoq; frequentius videri Tropus dictionis Χαριεντισμὸς, *cum quæ dura sunt verbis gratiosis mitigamus: vt cum puerū pro seruo ponimus, & mortuum quieuisse dicimus. Matth.* Παῖς μου βέβληται ἐν.

Addunt & Heterosin vel Enallagen, cum vel numerum pro numero vel personam pro persona ponimus, vt: miles pro militibus, &c. At sub Synecdoche vel Metonymia comprehendi potest, quas cum alijs nonnullis inter tropos orationis ponemus, quod videlicet subinde dictiones, subinde orationes figurant.

TROPI ORATIONIS.

I. Allegoria.

QVanquam Ἀλληγορία, *seu inuersio sit perpetua quædam Metaphora, quod singula eius verba per translationem intelligantur, atq; ob id fortaßis inter Tropos dictionis ponēda videri posset, quia tamen eius complexio non singularem aliquam vocem, sed totam orationem aut sententiam figurat, in hunc eam posteriorum troporum ordinem relegaui. Est autem Allegoria tropus quidam orationis & sententiæ pulcherrimus, quo aliud sensu, aliud verbis intelli-*

telligimus, vt Ouidius de amore loquens, Pyrami & Thysbes allegoricῶs sic canit. Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis. Sic ad Corinth. Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. *Hac orationem non tantum illustrat, sed etiam eleganter extendit, frequens tum in sacris, tū in profanis literis. Volunt nonnulli sequentes eius esse species.*

2. Ironeia.

Εἰρωνεία (*Dißimulationem vertunt*) *est dißimulata illusio, quæ videlicet non ex verbis (plæruną enim contraria sunt) sed vel ex modo pronunciandi vel ex persona loquentis, vel ex ipsa rei natura intelligitur, vt, Id populus curat scilicet, apud* Comicum: *per scilicet aut videlicet, similesą particulas commode fieri consueuit.* Corinth. Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

3. Sarcasmus.

Adsimilis est superiori Σαρκασμὸς, *Exacerbatio seu irrisio amarulenta, cum victor victo vel hosti insultat, vt, I nunc & verbis virtutē illude superbus. Sic Luc.* Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, *& reliqua.*

6. Asteismos.

Huc quoą pertinet Ἀστεϊσμὸς, *Vrbanitas quæ est vrbana dictio, & iocus cum astutia festiuus, quales sunt sales & dicacitates disertorum: vt illud Maronis: Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Et Paulus in Actis,* Οὐκ ᾔδειν ἄδελφοι, ὅτι ἐστὶν

ἀρχιερεῖς: γέγραπται γὰρ. ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς, *secundum quosdam.*

5. Micterismus. 6. Aenigma.

Possent addi Μυκτηρισμὸς, *cum naso quempiā in scommate quouis suspendimus. &* Αἴνιγμα, *cum dictum obscurum, coniecturis indagandum proponimus, vt: Dimidium plus toto apud Hesiodū & Samsonicum illud:* Ἐκ τοῦ ἔσθοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκὺ, *similiaq; scriptorum rara problemata, sed quia ad rem nostram non admodum conducunt, sobrie tractanda iudicauimus.*

7. Parœmia.

Quanquam non omne Adagium seu vulgi Prouerbium tropicū est, deprehenduntur tamē innumera a sono vorborū significatu tam aliena seu diuersa, vt proxime ad Aenigma accedere videantur, & si opportune tū epistolis, tum familiaribus colloquijs accommodentur, & citra nimiā affectationē inserantur non parum venustatis & iucunditatis adferūt. Est igitur Παροιμία, *seu Adagium dictum celebre, & vulgo tritum, aliqua nouitate insigne, vt: Lupum auribus tenere dicitur, qui negocium susceptum neq; tuto relinquere, neq; tolerare potest. Sic ad Paulum in Actis,* Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

8. Hyperbole.

Vsui quoq; frequēter Ὑπερβολὴ *est, nos Excessum interpretari possumus. Nam quod secundum figuram hanc dicimus, fidem manifeste exuperare debet.*

bet. Est enim (vt inquit Quintilianus) dementiens superiectio. vel amplificandi ratio, vt: Aquilis velociores, leonibus fortiores: aut minuendi, vt: testudine tardior. Colossensibus scribit Paulus de Euangelio: Παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

9. Prosopopoeia.

Addunt fere omnes Tropus προσωποποιΐαν, *qua Personam fingimus, quæ persona non est, cum videlicet res mutas loquentes inducimus, aut ad eas tanquam ratione vtentes sermonem dirigimus: vt amantes apud Ouid. Inuide (dicebant) paries, quid amantibus obstas? Et ad Cor. Paul.* Ποῦ σοῦ θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σοῦ ᾅδη τὸ νῖκος. *Eundem quoque volunt tropum, cum hominem vel absentem vel mortuum fingimus loquentem, vel ad eum sermonem dirigimus, vt, dic Hieremia testimonium de Christo, August.*

10. Hypallage.

Ὑπαλλαγὴ, *Subinutatio vel subalternatio fit, cum oratio contrario rerũ ordine effertur, vt cũ res agens sit patiens, aut contra, vt, Dare classibus austros. Figura poetica est. Restãt adhuc præcipui duo tropi, quorundam iudicio, Parabola & Paradeigma, sed quia in ijs propria vocum significatio non mutatur, nos ad Schemata* διανοίας *transtulimus.*

Hæc seorsim de Tropi varijs speciebus tradidi, in quibus omnibus aliud quidem verbis dicitur, aut dici videtur, & aliud re vera significatur, ex quibus

multi frequentibus diuersorum ordinum figuris inseruire possunt: vt sint vel hi schematum, vel schemata horum ornamenta.

SCHEMATVM PRIMVS ordo.

Figura Lexeως.

Syllepsis.	*Hypozeuxis.*
Prolepsis.	*Tautologia.*
Zeugma.	*Polysyndeton.*
Epizeuxis.	*Asyndeton.*
Anaphora cum speciebus 8.	*Homœoptoton.*
Epanaphora.	*Homœoteleuton.*
Epiphora.	*Paranomasia.*
Ploce.	*Antanaclasis.*
Symploce.	*Parachesis.*
Epanalepsis.	*Anastrophe.*
Anadiplosis.	*Irmos.*
	Schesis onomaton.

PRimum Figurarum ordinem supra diximus eorum esse Schematũ, quæ ad dictiones magis quã ad sententias attinent, & orationem iucundã, splendidam, & perspicuam reddunt: quanquam subinde etiam nonnullæ earum non secus ac illæ, quæ secundi ordinis sunt, vehementiam quandam addunt, & acrimoniam.

1. Syllepsis.

Occurrit primo loco Σύλληψις, *Conceptio, qua duabus rebus & sententijs diuersis vnum duntaxat datur verbum, vtriq; minime conueniens, vt: His*

qui-

quidem signis atque hac exempla secuti. Alij simile loquendi genus Zeugma imperfectum dicunt, quod videlicet verbum vni conueniens, ad alterum commode reduci non poßit. Voluntq; in hac vel simili loquendi ratione Syllepsin esse locutionis: Romulus & Remus Romanam vrbem condiderunt. Aut Petrus cum Paulo Romæ paßi sunt. Et Ouidius: Cum plausus clamor littora impleuere.

2. Prolepsis.

Πρόληψις, *Præsumptio, vt Reges dimicant, alij pro gloria, alij pro patriæ salute, quia cum Epanodo tertij ordinis ferme conuenire videtur, hic negligentius tractatur.*

3. Zeugma.

Ζεῦγμα, *Copulatio seu coniugatio. Cum videlicet diuersas clausulas vno verbo copulamus, hoc pacto:*

Verbo præposito: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Verbo in medio posito: Pudorem libido vicit, timorem audacia, rationem amentia, &c.

Verbo in fine posito: Pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia vicit.

4. Hypozeuxis.

Primam zeugmatis speciem vocant πρόζευγμα, *secundam* μεσόζευμα, *tertium* ὑπόζευμα. *Ab hac autem tertia multū differt* ὑπόζευξις, *nam ei prorsus contraria est, cum videlicet singulis diuersarū rerum clausulis debitū verbum subnectitur, vt: Aedes*

exuruntur, templa spoliantur, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri aut cæduntur, aut captiui abducuntur, vxores cum liberis profligantur, monasteria euertuntur, virgines constuprantur, & nihil non pudendi sceleris impune committitur: Sic quoq; Matt. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι νεκροὶ, &c.

Anaphoræ species,	Epanaphora.	Epanalepsis.
	Epiphora.	Anadiplosis.
	Ploce.	Epizeuxis.
	Symploce.	Tautologia.

NON minus iucunda quam frequens figura est Ἀναφορὰ, siue Repetitio, qua eandem dictionem aliquoties repetimus. Hoc autem quia diuersa ratione fieri consueuit, plures eius species numerantur, quas ex ordine recensebimus & explicabimus.

5. Epanaphora.

Primum per diuersarum clausularum principia eandem vocem repetimus, & Ἐπαναφορὰν vocāt, vt, Hic gelidi fontes, hic mollia prata Licori. Hic nemus, hic ipso tecū consumerer æuo. Sic Paul. de Cor. Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, &c. Sic quoque multis alijs in locis. Nulla est enim apud scriptores hac figura frequētior, redditq; subinde præter venustatem ipsam orationem vehementiorem.

6. Epiphora.

Secundo eadem voce diuersa periodi commota claudi-

clandimus, &c. Ἐπιφορὰ, *Rutilio dicitur. Vt ad Cor. Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabā vt paruulus, vt vertit interpres noster. Apud Paulum tamen Hypozeuxis est. Sic quoque in 2 ad Cor.* Ἑβραῖοι εἰσί, κἀγώ, ἰσραηλῖταί εἰσι, κἀγώ. σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι κἀγώ, *etc.*

7. Ploce.

Tertio eandem vocē præcipue proprij nominis geminamus, non tamen continenter, in vna clausula, ita vt posterius vocabulum ad mores priores referatur Græcisque πλοκὴ *dicitur, vt, Sed tandem ad illū vsque diem Memmius erat Memmius, hoc est, sui similis, & ijsdem moribus. Et per appellatiuum:* Πίθηκος ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα.

8. Symploce.

Quarto eandem vocem vtrinque, hoc est, et in principio plurium clausularum, & in hoc ponimus, sic tamen, vt alia sit quæ in principio clausularum et alia, quæ in fine earum repetitur, hoc pacto: Nutrit hæc castris odium dolumque, Nutrit hæc templis odium dolumque, Nutrit hæc claustris odium dolumque, &c. Sic Paul. Corinth. Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος συγχαίρει πάντα τὰ μέλη, *& reliqua.*

9. Epanalepsis.

Quinto vocem in principio positam, eandem in fine clausulæ repetimus, per Ἐπανάληψιν, *hoc est, Resumptionem, vt, Cognitū est te Remp. venalē ha-*

buisse cognitum est. Sic vero Paulus: Χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε.

10. Anadiplosis.

Sexto vocem in clausulæ præcedentis fine positam in principio sequentis repetimus, per Ἀναδίπλωσιν, *seu Reduplicationem, vt: Sequitur pulcherrimus Astur, Astur equo fidens. Et Paulus ad Corint.* ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

Septimo in vna clausula continenter seu immediate eandem vocem geminamus, affectum indicantes per Ἐπίζευξιν, *vel adnexionem, vt Virg. Me me adsum qui feci. Sic Luc.* Μαρθὰ, Μαρθὰ, τυρβάζῃ ἐπὶ πολλά.

11. Tautologia.

Octauo proxime accedit ad Anaphoram Ταυτολογία, *modo inter figuras numerare velimus, qua vocem quamlibet in vna periodo diuerso casu aliquoties iteramus, vt si dicam: Literas ama, quo literarũ doctus euadas: nam si abhorres a literis, literis studere non poteris. Vt Paulus ad Romanos:* Ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν πάντα, αὐτῷ &c.

12. Polysyndeton.

Affinis quoq; Anaphoræ Πολυσύνδετον *est, cum videlicet oratio multis coniunctionibus, vbi vna duntaxat necessaria sit, nectitur, alij a* τίθημι πολυσύνθετον *scribunt. Fit autẽ sæpenumero in singulis verbis*

bis, non raro etiam per plura commata, vt Cice. Me præ cæteris & colit, & obseruat, & diligit. Item: Nō ita fractus sum, vt aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendum putem. Solet enim non modo per copulatiuas, verametiam per disiunctiuas & alias eleganter fieri, & nonnunquā duobus, nonnunquam pluribus vel membris vel commatis. Sic Pau. Græcus: πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, *&c. Item:* ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. *Fit Poetis frequenter per encliticas coniunctiones, vt:, Athamasq;, Thoasq;, Neoptolemusq;, &c. verum extra carmen non vsurpandum.*

13. Asyndeton.

Schema superiori contrarium Ἀσύνδετον, *hoc est, Inconiunctum dicitur. Rhetores nostri Articulū vocant, cum videlicet res diuersas nullis coniunctionibus colligantur. Et vtimur eo quoq; tum in verbis, tum in clausulis componendis, vt: excessit, erupit, euasit. Ferte cito flammas, date telas, impellite remos. Et Cicero: Omnia me tua delectunt, sed maxime, maxima cum fides in amicitia, consilium, grauitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. Paul. Corinth.* Νυνὶ δὲ μένει, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη τρία ταῦτα, *& multa præcedentia.*

14. Homœoptoton, & Homœoteleuton 15.

Sunt & alia duo sibi cognata Schemata, quæ orationem subinde (si affectata non sint) cum gratia figurant,

gurant, non eandem quidem vocem, ſed vel ſimilem caſum, vel ſimilem vocis finem repetentia. Ὁμοιόπτωτον, *&* Ὁμοιοτέλευτον. *Quorum prius clauſulas ſimili caſu: poſterius ſimili fere ſono terminat, vt de priori. Sunt qui in rebus humanis potiſsimum ſpectant honeſtatem: ſunt qui quærunt vtilitatem: ſunt qui captant duntaxat voluptatem. De poſteriori, vt, Turpiter audes facere: nequiter ſtudes dicere. Sic Paul.* Οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. *Et de ſecundo Corinth.* Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε. *Item iiſdem:* Οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. *In quibus (vt obiter moneam) vides puer diuerſas figuras concurrere.*

16. Paranomaſia, & Antanaclaſis.

Rurſus duæ figuræ ſibi vicinæ ſunt, παρονομασία *&* Ἀντανάκλασις, *quarum prior eſt, cum ſimilitudine literarum eandem ferme vocem in contrarium flectimus, vt Terentianum illud: Inceptio eſt amentium, non amantium. Aratorem magis quam oratorem dixeris.*

Poſterior eſt vnius verbi ſimplicis, aut per compoſitionem repetiti contraria ſignificatio, vt ſi dicamus, Noli diligere mundum, in quo nihil eſt mundū, aut, Eas res cura, in quibus non eſt cura. Item, Non euerti hominem, ſed conuerti. Impugnauerunt me, verum non expugnauerunt. Sic Paulus: ὡς μηδὲν

ἔχον-

ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες: & alibi, Ἀπορούμενοι, καὶ οὐκ ἐξαπορούμενοι.

18. *Porro in sequentibus & similibus vocum allusionibus Graeci* Παρηχίαν, *seu* παρήχησιν *esse dicunt.* Τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος: τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον: τῷ τὴν τιμὴν. *Et in eadē ad Rom. Epist.* Οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις· ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη.

19. Anastrophe. 20. Irmos, & Schesis.

Addi potest Ἀναστροφὴ, *qua naturalis dictionū ordo inuertitur, vt mecū, tecum secū nobiscum, vobiscum, quanquā composite scribi et pronūciari debere videtur: itē, quicū, quibuscū, capulotenus, et similia, praeter quae vix alia, citra poeticā licentiā sunt vsus.*

Addunt & Εἱρμὸν, *Seriem, cum oratio eodem filo seu tenore ad finem vsque clausulae protenditur, vt, Principio coelum ac terras camposq́ue liquentes. Lucentemq́ue globum lunae, tit. &c. Similis est* Σχέσις τῶν ὀνομάτων, *cum pluribus substantiuis singula adduntur epitheta, hoc modo: Marsa manus, peligna cohors, festiua virum vis.*

SECVNDVS ORDO Schematum.

Ecphonis.	*Paradoxon.*	*Apostrophe.*
Epiphonema.	*Parrhesia.*	*Elleipsis.*
Erotema.	*Anacoenosis.*	*Aposiopesis.*
Pysma.	*Synchoresis.*	*Pleonasmus.*
Hypophora.	*Dicaelogia.*	*Epitheton, &c. 10.*
Aporia.		

Addun-

Adduntur Histeronproteron, Chronographia, &c.

SEcundus ordo earum est figurarum, quæ orationem non modo iucundam & venustam, verum etiam (tametsi non augent) acrem & vehementem reddunt, quemadmodum & prius est dictum.

1. Ecphonesis.

Succurrit primum Ἐκφώνησις, *vel Exclamatio cum Erotemate nonnihil cōmune habens, qua ex aliquo affectu vel admirationis, vel gaudij, vel indignationis, vel simili exclamamus, & id quod dicimus, reddimus vehementius, vt: O tempora, o mores, &c. Heu me miserum. O curas hominum, quantum est in rebus inane. Paulus quoq; Rom.* Ὦ βάθος πλούτου καὶ γνώσεως τοῦ θεοῦ, ὡς *&c. Et iterum:* ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ, *&c.*

2. Epiphonema.

Exclamationi affine est Ἐπιφώνημα, *id est, Acclamatio, qua fini propositæ siue disputatæ materiæ acclamamus, vel accinimus: quod per tantum, adeo, vsqueadeo, & similes quantitatis particulas fieri potissimum consueuit, vt Vergilius: Tantæ molis erat Romanam condere gentem, & Ouid. Tantus dolor vrit amantes.*

Interdum quoq; accinimus rebus propositis, claudendo epistolas, absq; quantitatis particulis, vt si pater filium ad frugalitatem exhortatus tandem concludat: Studebis itaque, fili mi, frugalitati, quod nisi rebus in omnibus temperantiam seruaueris, simul vita he-

ta honestatem, morum integritatem, & veram salutem profligaueris. Etiam citra affectationem licet accinere singulis partibus, vt si quis insectatus ebrietatem dicat: Cui placet ebrietas, placeat & insania. Sic Paulus Gala. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, *&c. & paulo post:* Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, *&c. Potest & tertij ordinis iudicari.*

3. Erotema. 4. Pysma.

Sequitur non admodum a prædictis dissidens Ἐρώτημα, *vel* Interrogatio, *qua figura vehemẽter aliquid interrogãdo vel affirmamus, vel negamus subinde quoq; diuersum affectum vel gaudij, vel admirationis, vel iræ, vel indignationis, vel alium similem exprimemus, vt: fuisti ne in eo loco? quasi dicamus, fuisti. Quis te virulentior? quasi dicamus, nullus. Vergilius: O quam te memorem virgo? & alibi: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Sic Pau. Rom.* Τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες. *& Gal.* Ὦ ἀνόητοι γαλάται τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε, *&c.*

Si tamen orationem pluribus interrogationibus cum acrimonia exaggeramus, πῦσμα *potius, quam* ἐρώτημα *dici volunt, vt ad Corinth.* Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος, οὐχ Ἰησοῦν χριστὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα, *&c.*

5. Hypophora.

Quamuis Ὑποφορὰ, *siue Subiectio sub tertio ordine videatur ponenda, quod orationẽ nonnihil augeat, tamen alios imitatus placuit huic inserere. Fit*

autem

autem Hypophora cum ipsi nostræ interrogationi respondemus: est enim cognata Erotemati, vt Paulus ad Agrippā: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quod credis. & ad Rom. Τί οὖν ἐροῦμεν, ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ: Μὴ γένοιτο, *&c. Sic aliqui frequenter. De Antipophora, quæ ex hac suboriri videtur, in tertio ordine dicemus.*

6. Aporia.

Figurat præterea orationem, & grauiorem reddit Ἀπορία, *vel Dubitatio, cum nos dubitare seu nescire fingimus, quid vel acturi, vel dicturi, vel credituri sumus, vt, Quo me vertam? Ad Philip.* Τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. *Et Cor.* Τί ὑμῖν εἴπω, ἐπαινέσω ὑμᾶς, *&c.*

7. Paradoxon.

Cognatū est huic Παράδοξον, *cum dicimus nos credere nō potuisse aut suspicari, quod narraturi sumus, & fieri solet, per admirationis, opinionis, aut similium affectuum verba, vt, Vix potui induci vt crederem. Paul. Galat.* Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε, *&c. Solet per verba mirandi frequenter esse vsui in epistolarum exordijs.*

8. Parrhesia.

Παῤῥησία *quoq; oratoribus est vsui, qua veluti nobis temere auctoritatem arrogantes liberius loquimur. Licentia Latinis dicitur, vt, (quod ex Demosth. citat Rutilius) Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non, inquam, nec reticebo, quod*

bo, quod salus communis dicit. Ita Paulus Corinth. Ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ. *Et ad Galat.* ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν.

9. Anacœnosis.

Ἀνακοίνωσις est, cum ipsi vel cum aduersarijs vel cum iudicibus communicamus. Communicatio siquidem interpretatur, vt, Cedo si vos eo loco fuissetis, quid aliud fecissetis? Et illud Comici: Tu si hic sies, aliter sentias. Et Paul. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον, *&c.*

10. Synchoresis.

Accedit ad Communicationem Συγχώρησις, *Permissio vel Concessio: qua totã, aut nonnihil caussæ nostræ vel iudici vel aduersario iudicare permittimus, Hæc vobis iudices æstimanda relinquo. Sic Lucas in Actis:* Εἰ δίκαιον ἐστὶ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ κρίνατε.

11. Dicæologia, duplex.

Accedit quoq; Δικαιολογία, *siue Expostulatio, qua iure nostro allegato, cum homine quolibet amice expostulamus, & ostendimus nos præter æquum nihil admisisse, alium autem aut iniquum aut ingratum extitisse, vt apud Esaiam: Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? & reliqua. Item Hieremias: Quid inuenerunt Patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt a me, & reliqua, capite 2. Sic Paulus Cor.* Τί ἐστι ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς

& Ἀποσιώπησις figuræ sibi cognatæ sunt. Nam prior est, cum citra affectum verbum deest orationi absoluendæ, aut per sermonis incorruptionem, vt sæpenumero in Comœdijs: aut studio propter facilẽ eius intellectum, vt, Italiam fato profugus Lauinaq; venit Littora. & Galat. Μόνον μή, τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί.

Posterior, quam Reticentiam interpretatur Cicero (reticet aut suspendit verbum propter effectum aliquẽ, nempe, gaudij, admirationis, timoris, iræ, indignationis, aut similem alium non expressum, vt similiter illud Maronis: Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

15. Pleonasmus.

Huic fere cõtraria videtur figura Πλεονασμός, *dum Emphasis gratia orationi verbũ adijcitur, quod alioqui superfluum videretur, vt: Quæ (malum) est illa voluntaria seruitus.*

16. Epitheton.

Ἐπίθετον *vocant, quoties præcipue proprio aliquid adijcitur, quod ei proprie conuenit, vt, At pius Aeneas per noctem plurima voluens, sic: sæuus Hector. At: aurum fuluum, liquidus aer, gelidus fons, et id genus infinita poetarum epitheta, extra carmen citra emphasin, raro sunt vsui. Sunt autem in epistolis congrua magistratuum præcipue epitheta eo modo obseruanda, quo supra dictum est.*

Addunt ὕστερον πρότερον, *cum id quod natura*

posterius est, prius dicimus, vt, Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Addunt χρονογραφίαν, qua tempus describimus: τοπογραφίαν, qua locū describimus: τοποθεσίαν, qua locum fingimus. Item Imprecationem, qua alicui bonum vel malum imprecamur. Obtestationem, qua per rem charam aut sacram aliquid petimus. Deuotionem, qua nos vel periculo, vel morti deuouemus. Comminationem, Exhortationem, Votum, & id genus alias phrases, quas si sigillatim explicare velimus & figuris adnumerare, nullus foret scribendi finis. Cæterum huiusmodi tam familiares & planæ sunt, vt nullus non facile eas obuias agnoscat. Ad alias transeamus.

TERTIVS ORDO SCHEMATUM.

Auxesis & Meiosis.	*Periphrasis.*
Peristasis.	*Partitio.*
Hypotyposis.	*Diuisio.*
Pathopœia.	*Epanodos.*
Ratiocinatio.	*Antipophora.*
Congeries.	*Præteritio.*
Incrementum.	*Occupatio.*
Climax.	*Antimetabile.*
Comparatio.	*Correctio.*
Contentio.	*Parenthesis.*
Synonymia.	*Transitio.*
Expolitio.	*Apodioxis.*
Hyperbole.	*Aetiologia.*

Horis-

Horismos *Gnome &*
Homœosis cum suis speciebus. Noema.

TErtium diximus ordinem earum figurarum, quæ vel orationem augent, vel caussam amplificant. Statui autem priori loco ponere eas, per quas potissimum res amplificari solent quinque aut sex modis, deinde reliquas prosequi, quæ non tam ampliorem reddere causam, quam orationem augere videbuntur. Hoc interim aduertere volumus puerum studiosum, quod fere res eisdem modis diminui, quibus augeri potest.

1. Auxesis per singula verba, & Meiosis.

Primam amplificandi rationem per Αὔξησιν *fieri volunt, cum verbis vtimur, quæ rerum magnitudinem superare videntur. Hæc per Tropos dictionũ frequentius fieri consueuit, vt cum pro errato, scelus, pro conuiciari, debacchari ponimus, & latrocinatum dicimus, qui vulnerauit.*

Diminuimus contra singulis verbis per Μείωσιν, *seu per* ταπείνωσιν, *vt si pro scelere erratum ponamus, aut strinxisse quempiam qui vulnerauit, probe potum qui inebriatus est.*

2. Peristasis.

Secunda amplificandi ratio fit per Circunstantias, quas Græci Περιστάσεις *dicũt, quibus non tantũ oratio locupletari, sed etiã res ipsa amplificari commodissime potest, si conuenienter applicentur. Sunt*

autem Circumſtantiæ tum Perſonarum, tum Rerum de quibus in genere Iudiciali pauca attigimus, copioſius autem in Dialecticis lib. 5. vt, Non puduit illum ludere teſſeris, cum ſcurris, in popina publica, die feſto, ſacerdotem, paſtorem, theologum, monachum, lucri gratia dolo, periurio, &c. Sic Hebr. Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, *&c. Suppullulat ex Circunſtantijs Hypotypoſis, Syllogiſmus, Pathopœia, & aliæ nonnullæ, vt patebit.*

3. Hypotypoſis.

Fit Ὑποτύπωσις, *ſiue Subfiguratio, cum circunſtantias tam diligenter proſequimur, vt coram res non dici, ſed agi videatur, aut tanquam in tabula quadam oculis obiecta ſit, vt apud Ouid.*

Deq; ſinu matris ridentem, & parua Learchum
Brachia tendentem rapit, & bis terq; per auras,
More rotat fundæ, rigidoq; infantia ſaxo
Diſcutit ora ferox.

Sexcenta huiuſmodi inuenias apud eundem & alios, maxime apud Vergilium in poſterioribus Aeneidos, & apud Tragicos. Paulus quoque Galatis dementiam eorum improperans ad hanc figuram ſpectare videtur, cum dicit: Οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος, *&c. Sic Ioan.* καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

4. Pathopœia.

Accedit ad hanc παθοποιΐα, *ſeu* πάθος, *cum ex circunſtantijs tum perſonarum, tum rerum affe-*

ctus

ctus petuntur, quibus auditorum animos mouere studemus, tum in epistolis, tum in orationibus, maxime in epilogo seu peroratione, vt, Succurrant illæ tibi parentum tuorum lachrymæ, etiā inter epulas, cum vltimum tibi valedicerent non sine multo cognatorum gemitu & paruulorum fratrum & sororum tuarum deprecationibus, qui & corporis & animæ tuæ vna periculum formidabant. Ouid. vt supra, Rigidoq; infantia saxo, Ora, &c. Galat. Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν, *&c.*

5. Syllogismus.

Tertia amplificandi ratio fit per Συλλογισμὸν, *hoc est, Ratiocinationem, cum vel ex antecedentibus vel concomitantibus, vel sequentibus a nobis suggestis, auditor colligit quantum sit, quod amplificatum volumus: vt si exempli caussa dicamus, quod ad genus humanum per peccatum captiuum a Sathanæ tyrannide deliberādum, Deoq; vindicandum, filius Dei factus homo, crucis supplicium & mortem pertulit, pro diuerso respectu vel ex antecedentibus, vel ex sequentibus est. Nam ex eo colligimus, quam horrenda res & detestanda peccatum sit vel priorum vel posteriorum, propter quod Dei filius, &c. Sic ex concomitantibus, euangelica peccatrix innocata superborum Pharisæorum in conuiuium irrupit, illisq; spectantibus & indignātibus dominicos pedes vnxerit, lachrymisq; rigatos capillis suis extersèrit. Hinc æstimandum colligimus, quanta illius pœnitentia, quantus a-*

mor, &c. Romanis, Λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀ-
διάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ηὐχόμην γὰρ
αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀ-
δελφῶν μου, &c. Et ad Cor. indicauit Paulus: πα-
ραδοῦναι τὸν τοιοῦτον (nempe incœstum hominem)
τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, &c. Memine-
rit puer, eadem quoque ratione Diminutionem per
hanc figuram fieri posse, qua amplificationem docui-
mus, cum eodem orationis augmento, vt Paulus ad
Roman. Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ᾽ οἷς νῦν
ἐπαισχύνεσθε.

6. 7. Synonomia, & Expolitio.

Quarta amplificandi ratio fit per interpretatio-
nem, aut (vt Græci dicūt) per Συνωνυμίαν. Quin-
tilianus Congeriem vocat, cum multas voces ferme
synonomas, hoc est, cōmunis aut similis significationis
congerimus, sic vt alia aliam interpretari videatur.
id quod etiam in æquiualentibus pluribus clausulis fi-
eri potest. Porro in vtroq; modo studendum, vt in po-
sterioribus, tum vocibus, tum clausulis maior sit em-
phasis, vt, Audimus (proh dolor) paßim ab hostibus
non modo viros & mulieres, verumetiam paruulos
& infantes crudelißime interfici, trucidari, & ma-
ctari. Item: Nisi regnum Dei vim pateretur, & ar-
cta foret via, quæ ducit ad vitam, nec tantis se labo-
ribus attererent, nec tot se curis & vigilijs angerent,
nec toties etiam se vitæ discrimini exponerent. Sic
Corinth. Ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρό-
μῳ

μῳ πολλῷ ἐχθυόμλῳ πρὸς ὑμᾶς. *Hac figura vides puer præter augmentum, quod adfert orationi, etiã causam amplificari, dum nouatis verbis aliquoties idem repetentes, mentibus auditorum cum decore inculcamus, quod amplius volumus apparere.*

Expolitio quoque per hanc fieri solet, cum eadem sententia secundum Synonoma hoc fere modo variatur: Pater malus & osor liberorum nunquam fieri potest vtilis Reipub. administrator: neq; is qui amicissima & maxime domestica corpora non amat, vnquam vos pluris faciet, quam alienos: neque priuatim malus vnquam publice fieri potest vtilis, neque qui domi est prauus, vnquam in Macedoniam ad legationem probus erit & bonus. Non enim conuersationem & mores, sed locum mutauit.

8. Congeries. Quinta amplificandi ratio.

Cognata Synonomiæ videtur Συναθροισμὸς, *siue Congeries, quæ eiusdem naturæ res diuersæ coaceruantur. Locum habet præcipuum, cum perstringere nitimur aduersarium, hoc modo: Os, oculos, vultum, manus, ventrem, totum denique corpus inspice. Scite Paulus ad Roman.* Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρείᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ. μεστοὺς, φθόνου, δόλου, *&c. cum iucunda illusione.*

9. Incrementúm, & 10. Climax.

Sexta amplificandi ratio Incremento fit, Græce nonnullis Αὔξη *dicitur, præcedẽtibus affinis, cum videlicet aut vocibus, aut clausulis significatione cre-*

ſcientibus, veluti per gradus quoſdam peruenitur ad ſummum, vel etiam vltra ſummum, vt, Sauciauit, occidit, extinxit. Item Cicero: Facinus eſt vincire ciuem Romanum, ſcelus, verberare: parricidium, necare: quid dicam in crucem tollere? In huiuſmodi, præter locupletationem, manifeſta eſt amplificatio.

Non diſsimilis eſt Κλίμαξ, *ſiue Gradatio venuſte locupletans figura (modo nimis effectata non ſit) & amplificans, tametſi complures eam inter Schemata* λέξεως *numerare conſueuerunt. Fit autem, cum per plura commota etiam gradatim procedendo, ſic componitur oratio, vt præcedentis clauſulæ finale verbum principium ſequentis fiat, in hunc modum apud Ciceronem: Quæ reliqua ſpes eſt libertatis, ſi illis & quod libet, licet, & quod licet, poſſunt, & quod poſſunt, audẽt. Sic D. Petrus in epiſt. 2. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute vero ſcientiam, in ſcientia vero temperantiam, in temperantia &c. iucundiſsime. & Paulus ad Roma.* Θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. *Item:* οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, οὓς δὲ προώρισε, *&c.*

11. Comparatio, & 12. Contentio.

Septima ratio per Comparationem, quam alij Σύγκρισιν, *alij* παραβολὴν *nominant, cum vel ſimilia inter ſe, vel diſsimilia a minore ad maius amplificando, aut a maiore ad minus diminuendo comparantur, vt, ſi furem, qui propter inopiam priuati cuiuſpiam*

inſpiam hominis diuitis non admodum magnam pecuniæ ſummam clam ſuſtulit, laqueo necamus, qua pœna prædo notarius, expilator ærarij publici, peſtis patriæ, poſt rapinas, poſt incendia, poſt agrorum depopulationes, poſt vrbium euerſiones, poſt omnẽ tum ſuæ tum vicinarum regionũ deſolationem mulctandus eſt. Item, Si furtum, quo fortaſſis vnus duntaxat homo læſus eſt, cui res oblata facile reſtitui poteſt, puniendum iudicamus: quam deteſtanda detractio iudicabitur, quia non vnius, ſed plurium frequenter & a pluribus irrecuperabilis plærunq; fama læditur? & id genus alia ſexcenta, in quibus res minoribus collatas ampliores oſtendimus. Nam (vt dictum eſt) talis comparandi ratio Amplificationi potiſſimum deſeruit: Sic Paulus Corinth. Αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτὸς, οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται: ὡς διάκονοι δικαιοσύνης καὶ τὰ λοιπά. Simili ratione amplificandi multis alijs in locis vtitur Apoſtolus. Huc nonnulli torquent parabolas rerum natura diſſimilium & fabulas poeticas, de quibus poſtea.

Contentio, quam Græci Ἀντίθεσιν vocant, familiaris quoq; eſt locupletandi, ſic etiam amplificandi ratio, cognata priori. Nam quemadmodum in ſuperiori extendimus amplificando orationem rerum natura ſimilium comparatione, ita per hanc res natura diſſimiles, imo contrarias comparamus, & earum collatione alteram altera ampliorẽ oſtendimus. Fit autẽ aut ſingulis verbis, aut integris orationibus, vt,

Seruaui, nõ extinxi. Item: Nisi diua virgo infra cunctos mortales humiliata descendisset, haudquaquam supra cunctos angelorum choros exaltata ascendisset. Et eleganter Paulus ad Rom. Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν: εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. *Et scite ad Corinth.* Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. *Sic sæpius diserte in pluribus locis. Hæc omnibus apte & copiose dicendo studiosis debet esse commendatißima.*

13. Antimetabole.

Videtur nonnihil accedere ad præcedentem Ἀντιμεταβολή, *quam Commutationem volunt, qua inuertimus aliam sententiam per cõtrarium, vt, Esse oportet vt viuas, non viuere, vt edas. Ad Romanos:* Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. *Sunt qui hãnc Inuersionem dicunt.*

14. Correctio.

Correctionem vocant alij Ἐπανόρθωσιν, *alij* διόρθωσιν, *cum videlicet id, quod quasi lapsabundi diximus, aliud supponentes, rectius seu magis idoneũ corrigimus, vt, Homo ille, bestiam potius dixeris, qui temulentia & libidine sua omnia conspurcauit. Cicero, Quas ille leges, si modo leges nominandæ sunt, ac non faces potius vrbis & pestes Reipublicæ. Sunt qui* Μετάνοιαν, *sunt qui* φορισμὸν *vocant.*

15. Hyperbole.

Spe-

Speciem tropi nõnulli faciũt Ὑπερβολὴν, quod excessum significat, nos inter schemata ponere maluimus, quod voces in ea propriam significationem non mutent. Si cui secus visum fuerit, suum sequatur iudicium. Fit autem Hyperbole, cum id, quod dicimus fidem, excedit. Vsus eius est in rebus, quæ modum excedunt, vt si dicamus amplificando: Aquilis velociores: aut minuendo: Testudine tardior. Sic Paul. ad Coloss. vbi dicit de Euangelio: παρόντος, εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

16. Periphrasis.

Familiaris quoque scriptoribus est περίφρασις, *hoc est, circumlocutio, cum vnum verbum pluribus circumloquendo explicamus ornatus aut honestatis gratia, & vtroque modo oratio venuste augetur. Fit subinde Notatione, vel circunstantiarum loci, temporis, & aliarũ vsu, vt, Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris, Incipit, etc. pro prima noctis vigilia. Interdum* Ἐτυμολογία, *vt, reddere vrinã, pro meiere: exonerare aluum, pro cacare: amator sapientiæ, pro philosopho. Interdũ* ὁρισμῷ, *hoc est, Finitione, vt si bonum, & a Deo inspiratum affectum, pro virtute ponamus. Et Christum cũ Paulo:* θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν, *ad Corinthios.*

17. Partitio seu Distributio, & 18. Diuisio.

Μερισμὸς, *Partitionẽ seu Distributionẽ sonat, cum totum in parteis secamus, vt, Totus monstrũ est oculi fœdi, os barbarũ, humeri inæquales, pectus gibbosum,*

bosum, &c. Corinth. Ἑκάστῳ δὲ δίδοται φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ σύμφορον, ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδωται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, *& reliqua.*

Affinis admodum est huic (nisi eandem dicere velis) Diuisio illa, *quam* διάλυσιν *vocant, qua simpliciter diuersa proponimus, sine aliquo toto seu commani præmisso, vt, Vel auaritia ad furtum impulit, vel inopia: deinde causa subiungatur vtriusque partis, non auaritia, a qua semper fuisse alienum declarat vitæ ratio, non inopia, quod large suppetant ei facultates. Paulus* Corinth. Νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν, *&c. quibus resoluit duplicem tristitiam, alteram salutarem, alteram mortiferam.* Et Iacobus in Epistola: Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ', *&c. illæ sequuntur adiecta caussa.*

19. Epanodos.

Ἐπάνοδος, *Regreßio (quæ & quibusdam* πρόληψις *dicitur, quod sine Prolepsi, de qua dictum est in primo ordine, fieri nō queat) tum fit, cum toto præsumpto diuersitatem quandam in partibus ad verbū totius regreßi significamus, vt, Vicere* Romani *alios pugna nauali, alios campestri. Paulus* Corint. Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν.

20. Antipophora.

Ἀντιπροφορά, *quam Subiectionem, vel Obiectionem*

nem interpretantur, tum fit, cum aliquid nobis propositum vel obiectum concedimus sed aliud subijcimus, quo talem obiectionem nobis tolerabilem ostẽdimus, vt, Fateor id quidem laboriosum esse, verum admodum vtile, imo necessarium fore probabo. Sic Paulus ad Philippenses: Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο, ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

21. Præteritio.

Παράλειψις *est, cum simulamus nos velle præterire, quod tamen maxime dicimus: vt ne dicam interim (vel) vt taceam (vel) quid attinet commemorare etiam vulgo prodita tua furta, tua stupra, tua flagitia? Sic ad Philemonem:* ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

22. Occupatio.

Προκατάληψις, *quam alij Præsumptionem, alij Occupationem dicunt, figura est non modo oratoribus, verumetiam omnibus scriptoribus necessaria, qua id quod nobis obijci possit, aut lectoris animum tenet suspensum, priusquam obijciatur, occupamus, aut tacite occurrimus quæstioni, vt per Parenthesin apud Nasonam: Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino. cum prius de scopulo accessu difficillimo locutus esset. Sic Paulus ad Romanos, cum gentes & Iudæos æqualiter peccato obnoxios declarasset:* Τί οὖν, *inquit,* τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου: ἢ τί λοιπά,

eius-

renianum & expugnationem & stragem depingam. Item: Audisti quam sit honestum literarum studiū, nunc quam vtile pariter ac iucundum sit audies.

25. Apodioxis.

Ἀποδίωξις, *quam Reiectionem interpretantur, familiaris est oratoribus, qua nimirum eludunt tanquam dilutione indignum aliquid ab aduersario obiectum, vt si dicamus: De hac re quid attinet dicere, cum ad caussam non multum faciat? Et Hieronymus cum periurij argueretur ab aduersario propter datum in visione nocturna iusiurandum, & non præstitum, somnia mea (inquit) mihi refert. Et ad Rom.* Καθὼς φασί τινες ὑμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστι.

26. Aetiologia. 27. Horismos.

Αἰτιολογία (*Caussam dicunt*) *adeo vulgaris est, vt nusquam apud doctos scriptores non occurrat: cū videlicet propositioni alicui caussam subijcimus, & præcipuam vim habet cum venustate sermonis, cum* ἐνθύμημα *rhetoricum in se complectitur, vt si dicamus: Hic citra controuersiam doctus euadet, quod fœlici ingenio præditus perpetuo versatur in literis:* διαλεκτικῶς *autem sic: Hic perpetuo versatur in literis, doctus igitur euadet. Videatur Dialectica nostra de Enthymemate. Sic Paulus ad Roma.* Φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. *Sic, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum &c.*

Hu*c*

Huc quoq; referri potest Ὁρισμὸς, *id est, Finitio, cum non simpliciter, sed cum definitione tanquã certissima rei caussa aliquid dicimus, vt: Non est ista fortitudo, sed temeritas, quod fortitudo cum ratione honesta contemptus sit periculi. Sic Paulus Romanis Magistratum timendum præcipiens, inquit:* Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι, *& reliqua cum superioribus.*

27. Homœosis, cum speciebus.

Similitudo, quam Græci Ὁμοίωσιν *dicũt, quaq; rem minus notam per alterius magis notæ similitudinem explicamus, & nonnihil ad amplificationem eius facit, tres habet species.*

Eicon.

Prima est imago vel Εἰκών, *qua vel a numinis, vel ab animantis forma similitudinem ducimus, vt: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c. Sic: Os humerosq; Deo similis. Sic:* ἐν τῇ πράξει τῶν ἀποστόλων. *Luc.* Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. *Volunt & hic imaginem esse, Frons, supercilia, oculi, nares, labra, barba, & totius corporis habitus nil præter crudelitatem præ se ferunt. Alij hypotyposin volunt.*

Parabola.

Secunda est παραβολὴ, *hoc est, Collatio, qua res diuersi generis seu naturæ inter se comparantur, vt osten-*

ostendatur, aliquid vel appetendum vel ſugiendum, quales multæ ſunt in Euangelio, & alibi, vt, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Sumuntur autem ab ijs, quæ fieri ſolent aut fieri poſſunt. Sic Corinth. Καθάπερ δὲ σῶμα ἐν ἐστὶ καὶ μέλη ἔχει πολλά, *&c. Huc quoq; ſpectant Comicæ, Tragicæ, & aliæ poetarum fabulæ. Item Apologi,* αἶνοι, *& id genus alia.*

Paradeigma.

Tertia eſt Παράδειγμα, *ſiue exemplum, quo ex hiſtorijs ſeu rebus geſtis docemus aliquid vel imitandum vel fugiendum: vt cum ex Dauidis adulterio, dum ceſſaret ab exercitio bellico, otium vitandum ſuademus. Sic Paulus Corinth.* Μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες καὶ τὰ λοιπά. *Videantur de hoc Schemate etiã ea, quæ in Dialecticis noſtris libro 4. de Paradeigmate præſcripta ſunt. Certe nõ eſt aliud ſchema, quod locupletiorẽ reddat orationẽ & auditoribus etiam gratiorẽ, quam* παραβολὴ *&* παράδειγμα, *modo opportune adhibeatur.*

29. Gnome, & 30. Noema.

Gnome vel Γνώμη, *ſententia eſt ad mores pertinens, & per* αἰτιολογίαν, *vt plurimum propoſitioni adijcitur, vt, Obſequium amicos, veritas odium parit. Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur. Sic ad Corinth. cum dixiſſet Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur, mox adiecit*

sententiam gnomicam: Οὐ γὰρ ἑαυτὸν συνιστῶν ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ᾽ ὃν ὁ κύριος συνίστησι. *Ad hanc quoque accedere videtur Epiphonema, de quo in secundo ordine diximus.*

Accedit quoq; Noema seu Νόημα, *quod est Intellectus aut Consideratio. Est autem dictum per adagium vt plurimum obscuratum, quod consideratione inuestigari solet audientis, eo siquidem tecte significamus, quod auditor per se diuinet. Nam per ipsum, quod aperte non dicimus, intelligi volumus. Hac de caussa a pluribus inter Tropos recenseri solet. Hieronymus: Puella nobilis pati cogebatur, quod nulla ancilla pateretur. Item si dicam: Quod scis nescias potius quãm prodendo in te crabrones excites.*

Sunt & aliæ, quæ citari solent, vt, Μετάστασις, παραδιαστολή, προμολογία, Ὁμοιοπτοιία, *&c. quas, qui curiosus est, ex aliis petet.*

Hæc vobis, studiosi adolescentes, quantum per ægritudinem, & inter gladios licuit, exaraui, & pro primis rhetoricorum præceptorũ rudimentis ad scribendas epistolas sufficere arbitratus sum. Porro de Pronunciatione, quæ est in vocis figura pro diuerso affectu, & in corporis motu. Item de Memoria, quæ partim naturalis, partim artificialis est, prorsus nihil scribere tentabo, tum quod ad rem Epistolicam non conducant, tum quod ad absolutum Rhetorices artificium duntaxat pertinere videantur. Qui huiusmodi volet, ex Cicerone & Quintiliano requiret.

Finis artis Epistolicæ.

APPEN-

APPENDIX DE VENVSTA partium orationis compositione siue structura.

CVM plurimos videam adoleſcentulorum, qui tanto ſe doctius tum epiſtolam, tum aliam rem quamlibet ſcribere putent, quanto partes orationis, hoc eſt, voces ipſas grammaticas in contextu confuſius tranſponant, aliosq́; non niſi cum grammaticorum præceptis humi repere (ne ſerpere dicam) non parum doleam, operæpretiū facturus mihi videar, ſi his lucubratiunculis noſtris de venuſta Nominum, Verborum & aliarum orationis partium ſtructura, paucula præcepta adijciam. Vt & inertes hi ad mediocrem quandam orationis elegantiam ſtylum attollere, & illi confuſaneam vocum diſiectionem in planiorem adeoq́; plauſibiliorem ordinem redigere diſcant. Inter quæ tamen id potiſsimum obſeruent, vt eandem ſententiam varijs modis exprimere poßint. Vt verbi gratia quod ſimpliciter dicitur: Amo te multum, ſic elegantius variare nouerint: Mirifice te amo, ſummopere te diligo, vnice te colo, amore te ſummo proſequor, te miro complector amore, & ſimili varietate, quam ſingulari artificio [redacted] *Copiæ libro priori ſuppeditabunt. Cum igitur Grammaticus & Rhetor contrario fere ſitu & ordine partium orationis ſtructura vtuntur, venuſtæ dictionis ſtudioſi obſeruent hæc quinque præcepta ſequentia.*

PRIMVM PRAECEPTVM DE Supposito, verbo, & obliquo.

ASoluta oratio plerunq; ex supposito, verbo et obliquo (quod appositum verbi nonnulli dicunt) constituitur. In quibus vt plurimum Orator venuste hunc ordinem seruare consueuit, vt videlicet obliquus in principio, suppositum in medio, & verbũ in fine ponatur. Nam Grammaticus hoc ordine dicit: Cæsar occupauit ciuitatem munitissimam hostium, Orator ferme hoc ordine disponit: Munitissimam hostium ciuitatem Cæsar occupauit. Si tamen obliquus sit nominis negatiui, eleganter in calce ponitur, vt, Cæsare fortunatiorem legimus neminem.

SECVNDVM PRAECEPTVM, De Adiectiuo & Substantiuo.

INter adiectiuum & substantiuum genitiuus a substantiuo rectius venuste locatur, & inter adiectiuum & substantiuum genitiui casus, dictio regẽs eleganter inseritur, vt, Terrorem hostibus magna Cæsaris seueritudo incussit. Item alius casus, Magnũ hostibus terrorem incussit. Sic quoque altero modo: Cæsareæ clementia maiestatis pacem & tranquillitatem prouincijs dedit. Grammaticus diceret: Magna seueritudo Cæsaris incussit terrorẽ hostibus, aut: Clementia Cæsareæ maiestatis dedit pacem, &c. In alijs dictionem regentem dictio recta præcedet, vt, Cæsaris fortitudo victoria potitur.

Præ-

PRæterea inter adiectiuum, quod venuste præcedit & substantiuum, quod sequi decet, nunc verbum Orator, nunc aduerbium, nunc coniunctionem, nunc præpositionem solam, aut cum suo casu ponere solet, vt: Magnum profecto laborem Cæsar assumpsit, quem ferme ab ipsis ad nos venisse Gadibus aiunt, vt hostes suæ quidem maiestati rebelles, nostris autem supra modũ rebus infestos armis subigeret. Quam ob caussam perpetuum illi amorem & gratiam debemus immortalem.

QVARTVM PRAECEPTVM, De Aduerbijs & Præpositionibus.

ADuerbia, Præpositionesq́; cum suo casu vbiuis locorum aptius pro aurium iudicio congruere videbuntur, ordinari possunt, venustius tamẽ ante verbum seu participium, quod determinant, vt, Debitam pro contemptu suis hostibus diuq́; dilatam seueritatem Cæsar tandem exhibuit, sed clementissime tandem mitigauit.

QVINTVM PRAECEPTVM, De tum geminato.

VNI substantiuo duo epitheta, & vni epitheto duo substantiua pulchre subiunguntur per tum, vel, &, geminatum, hoc pacto: Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus & impendijs, christianam Rempublicam tum strenue defen-

dit, tum prudenter gubernauit. In quo exemplo vides etiam æqualis momenti clausulas per Tum, vel Et, copulari. Porro si clausulæ dispares sint, hoc est, si quod per vnam significatur maius siue maioris momenti sit, & quod per alteram minoris, minor præcedere debet cum particula Cum, & maior sequi cum particula Tum, hoc modo: Cum omnes citra controuersiam terrarum principes nobis honorandi sint: Cæsarem tamen inuictißimum Carolum V. suspicere, prædicare, et præcipuo quodam cultu venerari debemus, cum propter eximiam in rebus Imperij dispensandis prudentiam, tum propter singularem eius in Deum pietatem & religionem.

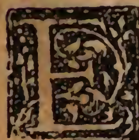
Hæc ita tibi tradita sunt præcepta puer, vt in tyrocinij tui principio tantisper eis assuescas, donec ex doctißimorum obseruatione potiora apprehēdas. Nec putes etiam tibi semper eadem mordicus tenenda, sed interim etiam ijs neglectis, secundum ea, quæ apud optimos auctores legeris, cum iudicio proprias aures consules.

FINIS.

Christo IESV gloria sempiterna.

EPITOME PRAECEPTIONVM DE PARANDA COpia Verborum & Rerum, per quæstiones breuiter & luculenter tradita in vsum studiosorum.

Quid est Copia?

ST Facultas quædam, vnam eandemque rem, cum alijs atque alijs verbis efferendi, tum vero argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex est Copia?

Duplex, Verborum, & Rerum.

Quid est copia Verborum?

Facultas, qua vna eademq́ sententia varijs modis efferri potest.

Quid est copia Rerum?

Est facultas, qua breuis quædam sententia dilatatur, & vberius atque fusius explicatur.

Quibus in rebus consistit Verborum Copia?

In Synonymia, Heterosi, Metaphora, reliquisq́ hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus consistit Rerum copia?

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, similibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis.

Quid interest inter Verborum & Rerum copiam?

Per Copiam Verborum oratio sola variatur, eadem manente sententia, nec augetur corpus orationis, vel argumentum: Per Copiam Rerum variatur & augetur argumentum, vel materia orationis.

Ad quid conducit Copiæ exercitatio?

Primo ad vitandum eiusdem verbi aut sermonis iterationem. Secundo ad distinguendam varietate quadam orationem. Tertio ad subitam ex tempore dicendi scribendiq; facultatem. Quarto ad enarrandos auctores, ad vertendos ex alieno sermone, ad scribendum deniq; carmen.

DE VERBORVM COPIA.

Quot sunt rationes variandi orationem per Verborum copiam?

Octodecim præcipue.

Quæ est prima ratio?

Synonyma, quæ in his verbis sita est, quæ diuersa cum sint, eandem omnino rem significant, vt ensis, gladius, domus, ædes, literæ, epistola.

Quæ

Quæ est secunda ratio?

Enallage, siue Heterosis, quæ duobus potißimum constat modis. Alias enim pars ipsa mutatur, alias qualitas.

Quot modis mutatur?

Quinque.

Quibus?

Primo verbum nomine permutatur, vt, Non dubito, Non est mihi dubium.

Secundo, verbum participio, vt, Redama eum, qui te amat. Amantem redama.

Tertio, gerundium gerundino, vt, Ibo ad audiendum concionem. Ibo ad audiendam concionem.

Quarto, verbum supino, vt, Venit ereptum, pro, venit vt eripiat.

Quinto, aduerbium nomine, vt, Frequenter est in aula, Frequens in aula est.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primo ponitur numerus pro numero, vt, Romanus prælio victor, pro, Romani victores.

Secundo permutatur persona, vt, Qui scire posses? pro, Qui scire posset quispiam, apud Terentium.

Tertio variatur genus, vel nominis, vt, pileum & pileus: vel verbi, vt, lachrymas, pro, lachrymatur.

Quarto mutatur casus, vt, Eius rei venit in mentem, pro, ea res. Dono te libro, dono tibi librum.

Quinto variatur species nominis, velut cum vti-

mur vel abstracto pro adiectiuo, vt, Magnitudo meritorū, pro, merita magna. vel diminutiuo loco simplicis, vt, loquaculus, pro, loquax, vel, aut comparatiuo aut superlatiuo loco positiui, vt, tristior, pro tristis, facundißimus pro vehementer facundus: vel possessiuo loco primitiui, vt, iuxta sententiam Homericam, pro, iuxta sententiam Homeri.

Sexto mutatur species verbi, velut cum frequentatiuum loco primitiui ponitur, vt, Dictito pro dico.

Septimo figura mutatur, & simplex pro composito ponitur, aut contra, vt, ponere, pro deponere, conscribere, pro scribere.

Octauo mutatur tempus, vt, prædiceres, pro prædixisses, vicimus, pro vincemus.

Nono mutatur modus, vt, Ne crede. pro, ne credas, inuenerit, acciderit, pro inueniet, accidet.

Decimo, declinatio, vt, hilarus & hilaris.

Vndecimo, coniugatio, vt, lauare, & lauere.

Duodecimo variatur dictio, Epenthesi, vt, Mauortis, pro Martis: Proparalepsi, vt, Dicier, pro, dici, Aphæresi, vt, Ruit omnia late, pro eruit, Syncopa, vt, dixi, pro dixisti. Apocopa, vt, quid captant consili? pro consilij.

Quæ est tertia ratio?

Antonomasia, quæ constat nominis permutatione, vt, Pelides pro Achillo. Dardanidæ pro Troianis. Pœnus pro Annibale, apud Liuium, Senex pro persona heri, apud Terentium.

Huc pertinet, si quis appellatiuo, proprij vice vtatur,

tur, cum Apostolum dicimus pro Paulo, Seruatorem pro Christo. Item proprio, appellatiui loco, vt, Verrem pro fure, Thrasonem pro glorioso, Catonem pro sapiente.

Quæ est quarta ratio?

Periphrasis, quæ pluribus fit verbis, vt, Eloquentiæ Romanæ princeps, pro Cicerone. Troiani belli scriptor, pro Homero.

Quot fit modis periphrasis?

Tribus.

Quibus?

Etymologia, Notatione, & Finitione.

Quomodo Etymologia?

Cum nominis rationem explicamus, vt, Homo sapientiæ studiosus, pro philosopho. Qui literas docet, pro Grammatico.

Quomodo Notatione?

Cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus, vt, si quis iram intelligens animi aut bilis efferuescentiam dicat.

Quomodo Finitione?

Cum quid res sit ostendimus, vt, Ars bene dicendi pro Rhetorica. Animal rationis particeps, pro homine.

Quæ est quinta ratio?

Metaphora.

Quid est Metaphora?

Est cum vox a natiua, propriaque significatione ad non propriam transfertur.

Vnde

Vnde sumuntur Metaphoræ?

Primo a sensibus corporis ad animum. A visu, vt, Videre, pro intelligere. Ab auditu, vt, audire, obtemperare. Ab olfactu, vt, odorari, pro indagare. A gustu, vt, deuorare, pro, rem acerbam, velut citra sensum perferre. Secundo, a bruto ad hominẽ, vt, Oblatrare, pro, obtrectare: aut contra, ab homine ad brutum, vt si quis canem assentatorem, leonem ambitiosum, vulpem perfidam dicat. Tertio, ab animali ad non animal, vt, Vertex montis, Iratum mare: aut contra a non animali ad animal, vt, viridis ætas, Ambo florentes ætatibus, apud Vergilium. Quarto, ab animali ad animal, vt si quis coruum sui inequitantem dicat. Quinto, ab inanimato ad inanimatum, vt si quis orationem fluere dicat.

Metaphora in simplici nomine interdum sita est, vt si quis hominem ventri addictum, pecudem appellet. Interdum in Epitheto, vt, Florida ætas. Interdum in verbo simplici, vt, Auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet, vt, Omnes incenduntur ad studia gloriæ.

Quæ est sexta ratio?

Allegoria.

Quid est Allegoria?

Est cum tota oratio aliud verbis, aliud sensu præ se fert, quæ Metaphora perpetua dici potest, vt, Flamma fumo est proxima. Hic aliud verbis, aliud sensu ostenditur, videlicet, in tempore cauendum

eſſe periculum, & vitandam mali occaſionem.

Quæ eſt ſeptima ratio?

Catachreſis.

Quid eſt Catachreſis?

Eſt cum propter neceßitatem abutimur vocabulo in ſignificatu non proprio & ſuo, vt cum piſcinam dicimus, in qua lauamus, nec tamen piſces inſunt: Latine Abuſio. Addunt quidam hoc loco Onomatopœiam, quæ fictio dici poteſt, vt, Taratantara, pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id eſt, deductio ac deriuatio nouorum verborum ex analogia ſumpta, vt, Syllaturire, pro eo, quod eſt Syllæ mores imitari velle. Interdum eiuſdem dictionis varia eſt Paragoge, vt, voluptuoſus, & voluptuarius. Edax & edo. Homunculus, homulus, homuncio. Pauxillum & paucula. Quorum obſeruatio copiam orationis non mediocriter adiuuabit. Addunt quoque Metalepſin, qua gradatim itur ad id quod oſtendimus, vt poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas. Nam per ariſtas intelligit meſſes, per meſſes æſtates, per æſtates intelligit annos. Latine tranſſumptio tranſmutatio.

Quæ eſt octaua ratio?

Metonymia, hoc eſt, Tranſnominatio, cum vicino vocabulo pro vicino vtimur,

Quot modis fit Metonymia?

Quinque.

Quibus?

Primo,

Primo, cum inuentorem pro re subiecta ponimus, vt, Cererem pro cibo, Liberum pro vino, pro libidine Venerem. Secundo cum id, quod continet, pro eo, quod continetur, vt, Epotum poculum apud Ciceronem pro Cluent. Aut contra id, quod continetur, pro eo, quod continet, vt, Vergil. Iam proximus ardet Vcalegon, pro domus Vcalegonis. Tertio, cum ex efficiente effectum significamus, vt, Melior remis, pro velocitate, quæ fit remis. Aut contra, vt, Frigus pigrum, audax iuuenta. Quarto, cum ducem ponimus pro his qui subsunt, vt ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta millia, id est, ab eius exercitu. Quinto, cum dicimus: Plinium semper manibus habendum.

Quæ est nona ratio?

Synecdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte sumitur. Latine intellectionem verterunt.

Quot modis fit Synecdoche?

Sex.

Quibus?

Primo, quoties ex vno plures intelligimus, vt, Pœnus fugatus, pro Pœni.

Secundo, cum ex parte totum, vt, Tectum pro domo, aut contra, vt, Fontemq́; ignemq́; ferebat, pro aquam e fonte haustam.

Tertio, cum e specie genus, vt, Iracundior Adria, pro quouis mari, apud Horatium.

Quarto, cum ex materia rem confectam, vt, ferrum, pro gladio, abies aut pinus, pro naui.

Quinto,

Quinto, cum e praecedentibus sequentia, vt, subdidit equo calcaria, pro cucurrit.

Sexto, cum quoquo modo aliud ex alio intelligitur, vt, Vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus Troes, pro iam actum est de nobis.

Quae est decima ratio?

Isodynamia, id est, aequipollentia.

Vnde constat Isodynamia?

Vocibus contrarijs, & negationis vel additione vel detractione, vt, Vir egregie doctus, vir minime indoctus, Omnia fecit, nihil non fecit. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem.

Sunt autem pugnantia triplicia, Contraria, vt, Amor, odium. Priuatiua, vt, Caecus, videns. Contradictoria, vt, Nolo, volo. Doctus, non doctus. Probat, non probat.

Quae est vndecima ratio?

Comparatiua, in quibus fit Isodynamia citra negationem, translatis tantum partibus, vt, Minoris facit famam, quam pecuniam. Pluris facit pecuniam, quam famam. Anteponit famam pecuniae, posthabet pecuniam famae.

Quae est duodecima ratio?

Relatiua, vt, Vxor illius esse non vult, non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quae est decimatertia ratio?

Auxesis, quae hic est amplificatio verbi solum, hoc est, cum amplificandae rei gratia verbum atro-

cius

cius subijcimus, loco proprij, vt cum latronem dicimus, qui sit improbus, Mutum, qui nihil respondeat.

Quæ est decimaquarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quædam rei supra fidem amplificatio, vt: Ocior Euro, Fulminis ocior alis, Vix oßibus hærent.

Quæ est decimaquinta ratio?

Meiosis, quæ est extenuatio incredibilis, vt cum attigisse dicimus eum, qui pulsauit, Læsisse, qui vulnerauit.

Quæ est decimasexta ratio?

Compositio, qua situs & ordo verborum consuetus mutatur.

Quibus in rebus sita est?

Asyndeto, vt, veni, vidi, vici. Polysyndeto, vt, Ter. Stertit noctesq; & dies. Syzeugmeno, quoties ad vnum verbum plures sententiæ respondent. Id fit trifariam. Aut cum verbum ipsum antecedit, vt, Deflorescit forma vel morbo, vel ætate. Aut cum sequitur, Vel morbo vel ætate forma deflorescit. Aut ponitur verbum in medio, vt, Aetate forma deflorescit, vel morbo.

Huc pertinent, cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contra, vt, Omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

Quæ est decimaseptima ratio?

Syntaxis, cum e constructione quadam sermonis varie-

variet as existit, vt, Multa pecunia, multum pecuniæ. Tota nocte potauit, potauit totam noctem.

Quæ est decimaoctaua ratio?

Mutatio figuræ, qua alio atque alio affectu ac veluti habitu profertur oratio. Per interrogationem, vt, Non est miserum mori? vsque adeo ne mori miserum est? Ironiam, vt, Non hoc curat populus? Id populus curat scilicet? Admirationem, vt, Multum homini homo præstat! Dij immortales homini homo quid præstat! Dubitationem, vt, Contemnit & Deos & homines. Haud scio, magis ne Deos contemnat, an homines. Admirationem, vt, Non aliter scribo quam sentio. Ne sim saluus, si aliter scribo ac sentio. Abominationem, vt, Ista nunquam cogitaui. Dij meliora, quam vt ista cogitarim. Exclamationem, vt, Bruti literæ amanter scriptæ: O Bruti amanter scriptas literas. Occupationem, vt, Virgines complures vitiauit, vt interim de Vestali polluta sileam. Subiectionē, vt, Cum & genere sis, & re nulla, nullis literis, nulla forma, ingenio nullo, quid est, cur te adeo iactes? Per subiectionem hoc modo: Quid habes, cur tam sis insolens? Natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo. Opes, at vel Iro ipso es pauperior. Sic idem de cæteris. Est enim subiectio, cum nobisipsis respōdemus.

PRIMI SVPINI VARIATIO.

Quod modis primum supinum variatur?

Sex.

Quibus?

Primo, per gerundium, vt, Venit ereptum virginem, Venit ad eripiendum virginem. Secundò per gerundiuum, vt, Venit ad eripiendam virginem. Tertio, per gerundium in di, vt, Venit caussa eripiendi virginem, quod & ipsum per gerundiuū fieri potest. vt, Venit caussa eripiendæ virginis. Quarto per verbum, vt, Venit vt eripiat virginem. Quinto, per participium, vt, Venit erepturus virginem. Sexto per Infinitiuum sed Græca consuetudine, vt, Venit eripere virginem.

VARIATIO IMPERATIVI.

Quot modis variatur Imperatiuus?

Duobus.

Quibus?

Primum per Subiunctiuum, vt, Saluta, fac vt salutes. Secundo, per futurum Indicatiui, vt, Vale, valebis.

VARIATIO FVTVRI.

Quomodo variatur futurum?

Per verbum substantiuum, vt, Pœnitebit te olim, futurum est, vt te pœniteat. Spero te gauisurum facto spero futurum vt facto gaudeas.

Quot modis effertur hæc oratio, (**dieweil wir studieren**) & similes.

Tribus.

Quibus?

Primo,

Primo, per præpositionem, vt, Inter studendum.

Secundo, per duos ablatiuos absolute positos, vt, Studentibus nobis.

Tertio, per verbum subiunctiui modi, vt, Dum studeremus.

Quot modis effertur generalis propositio?

Quatuor.

Quibus?

Primo, proprijs ac peculiaribus signis, vt, Omnibus est moriendum.

Secundo, per Isodynamiam, vt, Nemini non est moriendum.

Tertio, per interrogationem, vt, Cui non est moriendum? Quis est, cui non sit moriendum?

Quarto, per signum infinitum, vt, haud est vllus, cui non sit aliquando moriendum.

SVPERLATIVI VARIATIO.

Quomodo variatur superlatiuus?

1. Per comparatiuum, affirmatiue & negatiue, vt, Vir omnium humanissimus. Affirmatiue: Vir cæteris omnibus humanior, sed inusitatius. Negatiue, vt, *Nemo hoc viro humanior. 2. Per Syntaxin. Nemo quā hic vir humanior. 3. Per periphrasin, Vir, quo nō humanior alter. Vel per neutrum genus. Nihil hoc viro humanius. 4. Per interrogationem, Quis hoc viro humanior? Vel per neutrū genus, Quid hoc viro humanius? 5. Per signum infinitū, vt, Haud est vllus hoc viro humanior. Vel per neutrum genus. Haud est*

 quic-

quicquam hoc viro humanius. 6. Per Syntaxin casus superlatiui. Vir omnium humanißimus. Vir inter omnes humanißimus. Vir ex omnibus humanißimus. 7. Per periphrasin, Vir maxime omnium humanus. 8. Per Heterosin speciei, vt, Summa est viri humanitas. 9. Per verbū superare, vincere, antecellere, præstare, & similia, vt, Hic vir omnes humanitate superat, Facile omnes vincit, Longe præstat, Hunc virum superat humanitate nemo. 10. Per verbum paßiuum, vt, Hic vir humanitate non facile superatur a quoquam. 11 Per interrogationem, vt, Quem non hic vir humanitate vincat? 12. Per contrarium, vt, Hic vir humanitate nulli cedit. 13. Per heterosin figuræ, De humanitate quis non huic viro concedit? 14. Per comparatiua, Hic vir omnibus humanitate superior. 15. Per contrarium, Hoc viro nemo non humanitate inferior? Hic vir nulli humanitate secūdus. 16. Per Isodynamiam, vt, Vir minime omnium inhumanus. 17. Per exclamationem, O singularem viri huius humanitatem. 18. Per admirationem, Dij boni, quanta est viri huius humanitas. 19. Per adiurationem, Ne viuam, si quid vnquam vidi hoc viro humanius. 20. Per particulas, Tam & Quam, vt, Nemo tam humanus, quam hic vir. Per perinde & atq;, vt, Quis perinde humanus, atq; hic vir? Per æque, atque, vt, Haud est quisquam omnium æque humanus, atq; hic vir. Per adeo, vt, Vir adeo humanus, vt nemo sit cum eo conferendus. Per ita, vt, Nemo ita humanus, vt hic vir. 21. Per Heterosin speciei, vt, Ea viri huius est huma-

humanitas, vt ei nemo ſit æquandus. Vel, Singulari in omnes humanitate, &c. Per Iſodynamiã, vt, Vir humanitate præditus haud vulgari. Per hyperbolen, vt, Vir non humanus, ſed ipſa pene humanitas. 22. *Per periphraſin, Vir maxime humanus, Vir minime inhumanus.* 23. *Per auxeſin, vt, Vir incredibili humanitate, Vir exemplum humanitatis, quomodo Terentianus Simo exemplum continentiæ dixit, & Cicero innocentiæ exemplum, de Rutilo loquens.*

CONNECTENDI PARTICVLAE.

Quæ ſunt connectendi particulæ?

Primum, deinde, præterea, ad hæc, quid, quod, denique, quinetiam, poſthac, poſtremo, adde his, huc pertinet.

Da exemplum.

Cicero, Quæro igitur, veſter Deus, primum vbi habitet? Deinde quæ cauſſa eum loco moueat, ſi modo mouetur aliquando? Præterea, cum hoc proprium ſit animantium, vt aliquid appetant, quod ſit naturæ accommodatum, Deus quid appetat? Ad quam deniq; rem motu mentis ac rationis vtatur? Poſtremo, quomodo beatus ſit, quomodo æternus? libro I. *de natura Deorum.*

TRANSITIONVM FORMVLAE,

Vnde ſumuntur Tranſitionum formulæ?

1. *Ab Aequali, vt, Erant hæc iucundiſſima, ne-*

quæ minus voluptatis attulerunt illa.

2. *Ab inæquali, vt, Audistis grauissima, sed audietis grauiora.*

3. *A simili, vt, Hæc perfidia designauit, cuius generis sunt & illa, quæ Romæ nuper perpetrasse dicitur.*

4. *A cōtrario, Sed hæc priuatim, nunc quæ publice. Sed hæc iuuenis peccauit, nūc senis virtutes audietis.*

5. *A diuersis. De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est, vt dicamus.*

6. *Quasi per occupationem, vt, Iam ad reliqua properabimus, si prius illud adiecerimus.*

7. *Per reprehensionem, vt, Quorsum nos transuersos abripuit dolor? Ad rem redeamus.*

8. *A consequentibus siue relatiuis, vt, Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam retulerit, audi.*

Quid est transitionis vsus?

Vt & quid dictū sit, admonet, & ad reliqua comparet auditorem, atq; ita lucem adferat dicendis.

DECEM GENERALIA COMmutandæ & variandæ orationis præcepta.

Quot sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem.

Quæ sunt?

1. *Primum omnium res ipsa latinis aptisq; verbis efferenda est, vt, Hic est optime de te meritus.*

2. *Deinde mutatorijs verbis vtendum, si qua quæ idem*

idem efficiant, reperiantur.

Idque fit per { Synonymiam. / Heterosin. / Antonomasiam. / Periphrasin, quæ constat { Etymologia. / Notatione. / Finitione. } }

Per Synonymiam, vt plurima extant huius in te beneficia, Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, vt: Maxima sunt huius erga te merita Personæ & patris simul, vt, Quinto Fabius plurimũ debet, Quinto Fabius bona plurima accepta refert. Figuræ, vt, Hic est optime de te promeritus. Per periphrasin actiue, vt, Hic te summis beneficijs affecit, Hic maxima in te officia cõtulit. Paßiue, vt, Tu summis es ab hoc beneficijs affectus, Ab hoc multa & præclara in te beneficia collata sunt.

3. Mox vbi propria deficient, translatis vtendum sit.

Id fit per { Metaphoram. / Allegoriam. / Catachresin. }

Per Metaphoram actiue, vt incredibile est, quantis hic te beneficijs obligauerit, obstrinxerit, deuinxerit. Paßiue, Magnis huius beneficijs atque meritis obligatus es, obstrictus, deuinctus. In quibus etiam compositio est ex oratione simplici, facta duplici.

4. Quod si translatitia quoque deficit, si actiua oratio fuerit, vertenda in paßiuam, vt, Hic plurimis te beneficijs affecit: plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5. *Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, vt, Multa extant huius in te merita.*

6. *Substantiua adiectiuis ab ijsdem deductis, adiectiua vero, si quæ hinc veniant, abstractis permutabimus. vt, Immensa est huius erga te beneficentia & benignitas. Est & hic heterosis speciei.*

7. *Vbi modo aduerbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes orationis commutauerimus, tum, aut per contrarium dicemus, aut orationem aientem in negantem commutabimus, aut contra, per Isodynamiam, vt, Tu singularia ab hoc beneficia habes, Non vulgaria huius extant in te beneficia.*

8. *Si quid simpliciter, & pronunciatiue dictum est.*

Per Ironiam — *Interrogationem, Dubitationem, Admirationem, Abominationem, Adiurationem, Exclamationem* — *efferimus.*

Per interrogationem, vt, Quid est, quod tu huic non pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem, vt, Dij boni, quantum hic in te beneficiorum contulit, quanta huius in te merita sunt? Hic etiam per syntaxin oratio variatur. Exclamationem, vt, O singularem, & prope incredibilem huius in te beneficentiam. O egregia & pene diuina huius

ius erga te merita. Hic orationi alius quasi vestitus atque habitus datus est per figuræ mutationem.

9. *Post hæc paulo liberius totam orationem vertere licebit, vt vel vnam dictionem pluribus verbis circum eas per Periphrasin, vel e simplici oratione duplicem facias per compositionem, quam vocant, vt, Tu huic pro eo ac meritus de te est, gratiam referre nunquam potes. Hic adeo de te bene meruit, vt egregijs eius in te officijs respondere nullo modo possis.*

10. *Post alia omnia, similitudinibus interim atque exemplis vti licebit. Variatur quoque hæc sententia per Isodynamiam hoc modo, Huius tu summis beneficijs vsus es. Non mediocria sunt huius erga te merita. Et per Hyperbolen & Auxesin, vt, Diuina atque immortalia sunt huius erga te merita. Hic egregie in te beneficus, & benignus fuit. Et per relatiua, vt, Hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficium maximum accepisti, Hic tibi summa beneficia tribuit. Huic tu ingentia beneficia debes. Huius plurimum merito ipsius debes. Hic te maximis beneficijs ornauit. Hæc de verborum copia.*

DE COPIA RERVM, SEV RAtione locupletandæ sententiæ.

Quot sunt rationes copiæ rerum, seu locupletandæ sententiæ?

Duodecim.

Quæ est prima?

Est cum aut species, vel partes enumeramus, aut speciem cum genere conferimus.

Quot sunt huius rationis species seu formæ?

Tres.

Quæ?

Diuisio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid est Diuisio?

Est cum quod summatim ac generatim dici poterat, id latius explicatur, atque in species diducitur, vt, Rem vniuersam luxu perdidit. Hoc sic dilatabitur, Quicquid vel matris, vel patris nomine, hæreditate obuenerat, quicquid aliorum affinium morte aduenerat, quicquid ex vxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, accesserat, quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultum) quicquid peculij castrensis conflauerat, pecuniam omnem, vasa, vestes, fundos, agros, vna cum ipsis & villis & pecoribus, breuiter rem omnem, seu mobile, seu soli, denique familiam ipsam, quotidianis commessationibus, sumptuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, vnguentis, alea lusibus, paucis diebus ita absumpsit, absorbuit, vt ne teruncium quidem sibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba, Rem vniuersam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur.

Quid est Partitio?

Est quoties totum, quod non formis, sed partibus constat, in easdem deducitur, vt, Totus commaduit,

A sum-

A summo capillo ad imum vsque calcaneum pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus venter, tibiæ, totum denique corpus pluuia distillabat.

In his duabus, simul & initio summa rerum præponenda est, & eadem alia sermonis specie repetenda, & ita redeundum ad genus, quasi singulis enumerandis iam simus defatigati, etiamsi nihil erat præteritum. Præterea cauendum, ne partium ordinem confundamus tumultuaria verborum congerie, sed vel ordine scito, vel apta distributione. vel eleganti descriptione legentis aut audientis tædium excludamus.

Quid est speciei cum genere collatio?

Est, quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod fere fit amplificandi gratia, vt, Quum omnis eruditio plurimum adfert & ornamenti, & adiumenti mortalibus, tum præcipue philosophia. Item: Omni quidem ætati fœda est libido, verum senectuti multo fœdissima. Item, Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipue in bellis prudentia. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti.

Quæ est secunda locupletandæ sententiæ ratio?

Modus, vel enumeratio antecedentium, hoc est, quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exi-

exitum peruentum est, vt, Catilinæ nefarios conatus M. Tullius Cicero consul sua sagacitate statim odoratus, singulari vigilantia peruestigauit, summa prudentia deprehendit, miro in Rempub. studio prodidit, incredili eloquentia conuicit, grauißima auctoritate repreßit, armis extinxit, magna fœlicitate sustulit.

Quæ est tertia ratio?

Caussæ, vel enumeratio caussarum, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam caussam repetimus, a quibus initijs sit profecta. Vt si quis in bello quopiam suscipiendo addat, quæ fuerint simultatis caussæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ vtriusque fiducia.

Exempla paßim obuia sunt in Poetis & Historicis, præsertim in Liuio.

Quæ est quarta ratio?

Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio effectuum & consequentium, hoc est, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiã illa, quæ negotium comitantur, vel consequuntur, vt, Antonius caussa belli ciuilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectorum, clarißimorum ciuium interitus, afflictæ senatus auctoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex secunda Philippica Ciceronis.

Quæ est quinta ratio?

Hypotyposis, vel descriptio rerum, personarum, locorum, temporum, qua vtimur, quoties vel amplificandi

ficandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabulis spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse lector spectasse, non legisse videatur.

Quomodo id præstari poterit?

Si prius ipsi totam rei naturam, omnesq́ circunstantias, ac veluti faciem animo illustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quam maxime fiat euidens, perspicuaq́ lectori.

Quomodo locupletabimus orationes rei descriptione.

Quum id quod fit, aut factum est, non summatim aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus.

Quibus rebus constant descriptiones rerum seu Hypotyposes?

Circunstantiarum explicatione, collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrant, item epithetis.

Exemplum.

Expugnata est ciuitas, apparebant effusæ per domos ac templa flammæ & ruentium tectorum fragor & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium fœminarumq́ ploratus male vsque in illum diem seruati fato senes, tum illa prophanorum sacrorumq́ direptio, efferentium prædas, repetentiumq́ discursus, & acti ante suum quisq́

quisque prædone catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum est pugna inter victores.

Vnde petuntur descriptiones personarum seu Prosopoeiæ?

Ab omnibus circunstantijs, præcipue vero ab his, Natione seu patria, vt, Pœnus fœdifragus. Mollis Atheniensis.

Ab ætate, vt, Iuuenis prodigus.

Fortuna, vt, Fastuosus diues.

Studijs, vt, Gloriosus miles.

Item a communibus affectibus, vt, Quo sit animo pater in liberos, maritus in vxorem, &c

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt, Vrbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus. Frequenter a locorum descriptionibus narrationum sumitur Exordium.

Quot modis vtimur descriptione temporis seu Chronographijs?

Quatuor.

1. *In narrationum Exordijs.*

2. *Gratia delectandi, veluti cum Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.*

3. *Caussa amplificandi, vt noctis descriptio apud Vergilium libro 4. ad amplificandum dolorem. Didonis pertinet.*

4. *Caussa probandi, vt descriptiones interdum ve-*

ris, hyemis, autumni, æstatis, &c.

Mixtæ sunt, quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis, belli: simul cum ostendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maxime valuerint.

Quæ est sexta locupletandi ratio?

Egressio, Græce παρέκβασις.

Quid est Egressio siue παρέκβασις?

Est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad vtilitatem caussæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinque.

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi.

Vnde sumuntur Egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, a descriptione locorum, regionum, personarum. Item a tractatione locorum, regionum, personarum. Item a tractatione fabularum, apogolorum. Præterea a locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, vel in vitia, vt luxuriam, libidinem, auaritiam, & id genus alia dicimus: vel quoties virtutes, vt frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta.

Quid sunt Epitheta?

Nomina adiectiua, & quæcunque alia, quibus proprie-

Quæ est nona dilatandi ratio?

Amplificatio.

Quot sunt amplificationis formæ?

Præcipuæ quatuor.

Quæ est prima?

Est quæ constat incremento, hoc est, quoties gradibus aliquot peruenitur, non modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum, vt, Facinus est ciuem Romanum vincire, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?

Ad hoc genus pertinet, cum congestis ordine quodam circunstantiis, in contextu & cursu semper priore maius insequitur, vt Cicero 2. Philip. de vomitu Antonij: O rem non visu modo fœdam, sed etiam auditu, si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu vero populi Romani, negocium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum & totum tribunal impleuit.

Quæ est secunda ratio?

comparatio, quæ fit vel fictione, vt, Serui me hercle mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuūt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Vel exempli collatione, quoties proposito velut simili exemplo efficimus, vt id quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur, vt, Quanto est Oppianicus in eadem incuria maiore

 suppli-

supplicio dignus? Siquidem illa (Milesia) cum suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. Cicero in oratione pro Cluentio.

Loquimur hic de Milesia quadam muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit a secundis hæredibus. Ita Oppianicus etiam vxorem Marij precio induxerat, vt prolem suam, quam in vtero gestabat, veneno perderet.

In hoc autem genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, vt, Cicero, An vero vir ampliss. Scipio Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Rempub. priuatus interfecit, Catilinam orbem terrarum cæde atque incendio vastare cupientem, nos consules perferemus?

Quæ est tertia forma?

Ratiocinatio, qua amplificando aliud ex alio colligitur, hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria, totius corporis firmitate, tantum vini in Hyppiæ nuptijs exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiuerit ferre, & concoquere.

Huc pertinet, quoties res atrocissimas eleuamus consulto, quo grauiora videantur, quæ secutura sunt, vt Cicero 7. actione in Verrem: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit, Humanum est, &c. Hic atrocissi-

cißimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocia comparata, humana atque vsitata videantur.

Quæ est quarta forma?

Cum amplificamus congerie verborum ac sententiarum idem significantium, vt Cicero pro Ligario: Quæ tua mens? oculi, ardor animi? quid cupiebas? Hic velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atq; altius insurgentibus, vt in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorque sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius.

Amplificamus etiam quasi correctione quadam, vt Cicero in Verrem: Non *enim furem, sed raptorē, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ, non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq;, non sicarium, sed crudelißimum carnificem ciuium sociorumq; in iudicium vestrum adduximus.*

Amplificamus præterea, cum speciem augemus generi collatā, vt, Cum omnes disciplinas liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel adiumenti, tum inprimis eloquentia. Totidem sunt & minuendi modi, quot amplificandi.

Quæ est decima dilatandi ratio?

Propositionū multiplicatio, hoc est, vt quam maximum propositionum numerum reperiamus.

Quot sunt spectanda in propositionibus?

Tria.

Quæ?

Primo, vt eas reperiamus propositiones, quæ quicquid ad caussam pertineat, absolute complectantur. Deinde, vt recte diuidantur. Postremo, vt ordine quã maxime ad caussam idoneo disponantur.

Siquidem eo pacto fiet, vt neque copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet, tum is qui dicit nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in viam.

Exemplum.

Si quis suadeat M. Tullio, *ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe vt viuat extinctis Philippicis, his ferme propositionibus vti poterit. Non esse cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, vt immortalem vitam amittat.*

Huic generali subseruiat particularis, e circunstantijs sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq́ victurum nomen sibi peperit. Ac mortem esse contemnendam tot voluminibus editis, fusissime demonstrarit, maxime cum iam seni non multum æui superesse videatur. Rursum altera sumetur a circunstantijs. Nihil infœlicius esse, quam debere vitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callide hoc agere Antonium, vt exustis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam, deinde erepta vita quoque totam extinguat Ciceronem.

Vnde

Vnde petuntur propositiones?

Partim ex his quæ sunt vulgaria, partim ex his quæ sunt propria caussæ, vulgares propositiones ex ipsa rei natura reperiri poterunt, propria ex circunstantiis rei diligenter expensis.

Genus suasorium proprios habet locos, vnde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, vtile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum item suos, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Quæ est vndecima locupletandi ratio?

Est quæ sumitur ex accumulatione copiosa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις, appellant. Nam ad eiusdem propositionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes aliis argumentis confirmantur.

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales, partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ.

Vnde ducuntur probationes ab arte semotæ, seu ἄτεχνοι?

A præiudiciis, a rumoribus, a tormentis, a tabulis, a iureiurando, a testibus.

Vnde petuntur probationes artificiales?

Primum a signis, quorũ alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια vocantur, alia nõ necessaria, quæ σημεῖα dicuntur.

Secundo ab argumentis, quorum aliud est credibile,

bile, aliud velut propensius, aliud non repugnans: & ducuntur plærunque a circunstantijs, quæ duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulo ante dictum est. Item a locis, qui sunt omnium caussarum generibus communes, a finitione, Etymologia, & ab his, quæ ad naturam finitionis pertinent, genere, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de quibus traditur in Dialecticis.

Tertio sumuntur probationes ab exemplis, quæ plurimum etiam valent ad copiam, & adhibentur, aut vt similia, aut dissimilia, aut cõtraria. Rursum, aut vt maiora, aut vt minora, aut vt paria.

DE COPIOSA TRACTAtione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quomodo?

Aut contractius, cum exemplum ceu notum, verbo significatur, vt Cicero pro Milone: Neq; enim posset ille Hala Seruilio, aut P. Nasica, aut L. Opimo, aut me consule Senatus, non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Aut fusius, cum augentur & crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatio, quæ plerunque sumitur, vel a rei digni-

dignitate, vel ab auctoris laude, vel gentis, vnde ducitur exemplum, veluti si quis Lacedæmonicum factū aut dictum adhibeat, præfari oportet, eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris longe antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Et si quis e Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit, eum auctorem vnum omniū esse grauissimum. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeūtis exemplum veluti addúcere, poterit ad hunc proloqui modum. Inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum vnquam facinus pulchrius extitisse, aut laudatius quam M. Attilij.

Quæ est secunda?

Si fusius aut latius explicentur, cum exaggerationibus, atque amplificationibus: quod genus fuerit, si quis persuadere studeat, ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarū rerum inspectionem, in Solonis laude aliquādiu commoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob caussam, & ea quæ maria transmiserit, & quas nationes, quo capitis periculo adierit, & quibus cum sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illustrior ac sapientior in patriam redierit, fusius enarret. Atque vtraque ratio dilatandi contrahendiq́ꝫ locum habet in fabulosis quoqꝫ exemplis, si res ac decor patietur.

In his quæ omnino fide carent præfari conueniet, non sine caussa esse conficta, neque tot sæculis temere celebrata. Deinde quid sibi ijs voluerint sapientes,

interpretabimur. Huc etiam pertinent Apologi, quales sunt, qui Aesopi nomine celebrantur, & ille Menij Agrippa de corporis humani membris aduersus ventrem conspirantibus, apud Liuium. Referuntur huc etiam ficta narrationes, rerum gestarum, cuiusmodi Luciani vera narrationes, & de specu apud Platonem, in quo vincti quidam vmbris, perinde vt ipsis rebus delectantur.

Quæ est tertia ratio dilatandi exempla?

Collatio, & comparatio, siue contentio.

Quid est collatio?

Est cum accommoda similitudo, quod adductum est exemplum ostendit aut simile esse, aut dißimile, aut contrarium. Simile, vt, Non aliter, quam Camillus rem Romanam a Gallis oppressam, et in extremã perniciem adductam sua virtute, depulsis barbaris, restituit: Ita Laurentius Valla Latinas literas, inscitia fere barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem, velut ab inferis reuocauit. Dißimile, Brutus occidit liberos proditionem molientes. Manlius virtutem filij morte mulctauit. Contrarium, vt, Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit.

Quid est comparatio seu contentio?

Est qua demõstrat id, quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut maius. Par, vt apud Ciceronem: Etenim mihi ipsi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbatißimo, altero modestißimo, atque opti-

optimo viro peterem: Superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Minus, vt, Si propter matrimonia violata vrbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Maius, vt pro Milone: Negant intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem occisum esse fatetur. In qua vrbe tandem hoc homines stultißimi disputant? Nempe in ea, quæ primum iudicium vidit de capite M. Horatij fortißimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam fateretur.

Vnde sumitur hæc exemplorum collatio?

Ex omnibus rerum ac personarum circunstantijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, cum verbis ac figuris ad id commodis, alia consulto eleuantur, alia tolluntur.

Quæ sunt exemplis affinia?

Parabola εἰκὼν, siue imago, contentio, demonstratiua iudicia & sententiæ.

Quid est parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ fiunt, aut quæ natura, casuve rebus adiuncta sunt, vt, Nauis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola est, quæ docet, sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare. Quæ aliquando verbo notatur, vt, Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur, vt

apud Ciceronem pro Murena: Quod si e portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicare summo studio solent tempestatum rationem & prædonum, & locorum, quod natura fert, vt his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur, quo me tandem animo esse oportet prope iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates esse subeundas?

Estq́; eadem parabola, quæ exempli, dilatandi ratio, videlicet per collationem, itemq́; dissimilium, cuius hoc sit exemplum: Neque enim, vt nauis vtilior noua, quam vetus, sic & amicitia.

Quid est εἰκὼν, siue imago?

Est ficta similitudo, quæ cum descriptione quadam oculis subijcitur, imaginem rei collatæ quasi viuam exprimit, vt, Os, humerosq́; Deo similis. Facit autem εἰκὼν magis ad euidentiam, aut grauitatē, aut iucunditatem orationis, quam ad probationem.

Quid est contentio demonstratiua?

Est quoties in genere demonstratiuo personam cum persona conferimus, laudandi, vituperandive gratia, vt si quis Maximilianum laudaturus, eum comparet cum M. Antonio Imperatore. Est rerum comparatio, quod genus est, si quis Poeticam laudaturus, huius commoda cum Philosophiæ commodis committat, expendat.

Quid sunt iudicia?

Sunt

Sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorum ciuium, quæ Græci κυρίοις appellant. Idem valent sapientum Apophthegmata, cuiusmodi sunt illa sapientum dicta, quæ referuntur a Plutarcho. Huc pertinent & prouerbia, inter oracula & responsa numinum.

Quid est sententia?

Est (vt inquit Cicero ad Herennium) oratio sumpta de vita, quæ aut quid sit, aut quid oporteat, in vita breuiter ostendit.

Licet autem sententias in omnibus orationis partibus, & in affectibus mouēdis, admiscere, non solum in probatione, quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationis copiam adiungent, neq; id sine grauitate & gratia. Debet tamen earum esse modus, vt ibi adhibeantur, vbi locus postulat, aut certe patitur.

Quot sunt sententiarum formæ?

Præcipuæ duæ, Epiphonema & Noema.

Quid est Epiphonema?

Est rei narratæ vel probatæ acclamatio: Narratæ, vt apud Vergilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, vt apud Ciceronem pro Ligario: Quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorūm te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?

Quid est Noema?

Est sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur, quale est illud: Eras dignus, vt haberes integram

manum.

manum. Nam intelligitur, vt rursus in ludo depugnares.

Est autem illud dictum in quendã agentem cum sorore talionis, quod sibi dormienti pollicem rescinderat, cum illa fratrem sæpius a ludo gladiatorio redemisset. Sunt & aliarum sententiarum formæ, quas, si vis, ex aliĳs auctoribus desume.

Quid cognationem habet cum sententia?

Expolitio.

Quid est Expolitio?

Est quoties eodem in loco diutius commoramur, & tandem sententiam aliĳs atque aliĳs modu variamus simul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

1. *Commutatione verborum, cum eadem res aliĳs atque aliĳs figuris sæpius effertur.*

2. *Commutatione tractationis, vel, cum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulo aliter dicentem facimus. Vel cum quod sedatius est disputatum, id acrius atq; inflammatius efferimus.*

Quot partibus cunstat copiosa expolitio?

Septem.

Quibus?

Propositione.

Ratione.

Duplici sententia, cui ratio item duplex subĳci potest.

Contrario.
Simili.
Exemplo.
Conclusione.

Exemplum Expolitionis.

Sapiens nullum pro Republica vitabit periculum. Propositio
Ideo *quod sæpe fit, vt cum pro Republica perire noluerit: necessario cum Republica pereat. Et quoniam sunt omnia commoda a patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum est.* Ergo *qui fugiunt id periculum, quod pro Republica subeundum est, stulte faciũt.* Nam *neq; effugere id possunt, & ingrati in ciuitatẽ reperiuntur.* At qui *patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt,* dum *& eum, quem habẽt honorem, Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quam cum multis.* Etenim *vehementer est iniquum, vitã a natura acceptam, per patriam cum conseruaueris, natura, cum cogat, nõ reddere patriæ, cum roget, nõ dare. Et cum possis summa cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignauiam viuere: pro amicis & parentibus, ac cæteris necessarijs adire periculum cum velis, pro Republica, in qua hoc & illud sanctissimum patriæ nomen continetur; nolle in discrimen venire.* Itaque *vti contemnendus, qui nauigando nauim, quam se mauult incolumem: ita vituperandus, qui in Reipublicæ discrimine suæ saluti plus, quam communi consulit. Nam fracta multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ nemo* potest

duabus rationibus cõfirmata.
Prior ratio
Altera ratio.
Prior sententia.
Rationes.
Altera sententia.
Rationes.
Contrariũ.

potest enatare. Quod *mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios, vnde vitam amisit, non perdidit. Re enim vilissima, maximam redemit, vitā dedit, accepit patriam, amisit animam, potitus est gloria, quæ summa laude, prodita vetustate, quotidie magis enitescit.* Quod *si pro Republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplum comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullū pro salute patriæ periculum vitant.*

Vtile erit diligenter exerceri hoc modo adolescentes, non solum in tractandis & exponendis sententijs: sed quolibet etiam argumento, quod potest commode explicari, tractariq́ copiose. Interdum congerie licebit plures sententias, rationes, similia & exempla, cum copiosius tractare volumus.

Quæ est duodecima dilatandi ratio?

Multiplicatio, partium orationis Rhetoricæ, quæ sunt exordium, narratio, propositio cum partitione, probatio continens confirmationem & confutationē, & peroratio. E quibus exordium & narratio, interdum omitti possunt breuitatis studio, interdum copiæ affectatione prolixius omnes tractari, adiectis pluribus schematis. & admixtis quoque affectibus.

Quomodo dilatatur exordium?

1. *Renouando docilitatem commodis transitionibus, quod genus fuerit: Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro, ac fœdissimis artibus paratum honorem.*

Nunc

Nunc ostendam illud, quod turpiter est adeptus, turpius administrasse.

2. *Renouando attentionem varijs modis, qui pro rei natura fingi possunt. Tales fuerint: Magna sunt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicturus sum. Et nunc ad ipsum rei caput accedo, proinde quæso vt hæc animis quam maxime attentis audiatis.*

Quomodo dilatatur narratio?

1. *Repetitione, quæ fit quoties res paucis ac simpliciter exposita, denuo fusius & ornatius enarratur.*

2. *Digressione, quæ & breuis esse debet, & sic cum narratione cohærere, vt aut quasi finis narrationis, aut quasi initium probationis, videri eam poßit.*

Quomodo dilatatur propositio?

Id duobus fit modis. Primum si pro simplici, dupli ci aut multiplici vtimur, etiamsi vna sit satis, vt, Si fecisset, præmio magis, quam supplicio dignus erat. Aut res hæc nõ est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quod si maxime sit honesta, maxime expediat, maxime sit tuta; tamen fieri non potest, vt consequamur. Deinde si non nudã omnino, sed & argumentis obiter interiectis & affectibus accensam, proferemus. Qualis est illa Cicerõis pro Milone: Hæc sicut exposui, ita gesta sunt iudices, insidiator superatus, vt victa vis, vel potius oppressa audacia est. Deinde affectus miscet: Nihil dico, quid Respublica consecuta sit, nihil quid nos, quid boni, nihil sane id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se

qui-

siquidem seruare potuerit, quin vna Rempublicam vosq́ue seruaret.

Quomodo crescunt probationes?

Labefactione, seu præparatione, asseueratione, & excursionibus per amplificationem.

Quomodo crescunt labefactione seu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

1. *Propositionibus, quæ hic sunt veluti singularũ partium orationis collectiones seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine vehementius per affectus aut per epilogum repetere.*

2. *Cum ita proponimus, vt ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Sed antequam ad eam rationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in Senatu sæpe ab inimicis, & improbis iactata sunt, & concione, etiam paulo ante ab accusatore.*

Quomodo asseueratione?

Cum ea, quæ argumenta quidem non sunt, sed pondus argumenti habent, probationibus admiscentur, vt, Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui neget.

Locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, qui summam rationum paucis compræhensam

bensam auditori denuo sub oculos reuocant, vt maiore cum fide conclusio succedat, vt Cicerone in oratione pro Pompeio: Quare videte num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium, cum Republica defenduntur.

Quomodo excursionibus?

Cum per amplificationem singulis probationibus suos affectus adijcimus, ad quod proprie destinata est conclusio, quam si copiosam esse volemus, geminam efficiemus, vt simul per epilogum præcipua argumenta recenseantur, & effectuum omne genus per omnes locos tractetur.

Selectorum de vtraque Copia pia, Verborum & Rerum, finis.

O LECTO-

LECTORI S.

EST vtilisſima pars ſtudiorum puerilĩu, exercitium, & vſus præceptorum, quæ traduntur adoleſcentiæ, varius, aſsiduus, & diligens. Nam abſque exercitatione non ſatis intelliguntur præceptiones artium, nec diu inhærere poſſunt mentibus. Adiecimus igitur hoc loco etiam ſpecies argumentationum Rhetoricarum breuiter collectas, quod earum cognitio non minus neceſſaria, & vtile exercitium videtur eſſe, quam Dialecticarum adoleſcentibus. Nam ſæpè occurrunt earum exempla in bonis auctoribus, & diligenter pertractatæ ſunt ab ijs ſcriptoribus, tum Græcis, tum Latinis, qui de Rhetorica præcepta tradiderunt. Nihil, inquit ille, paruum eſt in ſtudijs. Ideo & hunc breuem quaſi tractatulum ſtudioſus adoleſcens non contemnet, ſed vt profuturũ ſuis ſtudijs amabit. Si quis hæc volet, Rhetoricis præceptis addere poteſt, vel proponet ediſcẽdà in eo Dialectices loco, vbi de formis argumentationũ agitur. Nos in calce libelli ideo adiunximus, vt ſucciſiua & peculiari opera & tempore explicari adoleſcentiæ commodius poſſunt. Vale.

DE

DE NOVEM SPECIEBVS ARGVMENTATIONUM Rhetoricarum.

Quot ſunt ſpecies argumentationum Rhetorices?

Nouem.

Quæ?

1. *Ratiocinatio.*
2. *Inductio.*
3. *Collectio.*
4. *Complexio, ſeu Dilemma.*
5. *Enumeratio.*
6. *Simplex concluſio.*
7. *Subiectio.*
8. *Oppoſitio.*
9. *Inuerſio.*

1. RATIOCINATIO.

Quid eſt Ratiocinatio?

Eſt ſyllogiſmus Rhetoricus, in quo rationibus vna vel pluribus additis maiori & minori propoſitioni, infertur concluſio.

Quot conſtat partibus?

Quinque.

Quibus?

Propoſitione, propoſitionis ratione, aſſumptione, aſſumptionis ratione, & concluſione.

Da exemplum.

Fe. Cuicunque quæsito opus est, is vere diues dici non potest. Est enim diuitiarum fructus, copia, quam declarat satietas rerum & abundantia, hoc est, si nihil tibi deesse putes, nihil appetas, nihil optes amplius. Ri. *Marco Crasso quæsito opus est, quia propter auiditatem pecuniæ, nullum quæsitum turpe putat, quotidie fraudat, poscit, paciscitur, aufert, eripit, spoliat socios, ærarium expilat, et testamenta supponit, quæ omnia non abundantis, sed egentis sunt signa.* O. *Ergo M. Crassus vere diues dici non potest.*

Interdum pluribus constat ratiocinatio, quam quinque, cum vnaquæque probatio suam habet confirmationem & rationem, atque hæc rursus aliam. Interdum omittitur probatio, vel præpositionis, vel assumptionis, fitque argumentatio trimembris.

2. INDVCTIO.

Quid est Inductio?

Est argumentatio quæ rebus non dubijs concessis propter similitudinem rem, quæ dubia erat, comprobat.

Da exemplum.

Dic mihi, senex ingratißime, si nihil in te officij collocassem, num tu me iniurium vocares? Non inquies. Neque enim iniuria videri potest, si nihil de eo bene merearis, cui nihil debes. Nunc igitur, cum vltro plurimũ in te officij contulerim, non æquũ est te mihi succensere, quod bene facere desierim, qui succensere non poteras, etiamsi nunquam benefacere cœpissem.

3. COL-

3. COLLECTIO.

Quid eſt Collectio?

Eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitionibus abſoluitur.

Quot partibus conſtat?

Quinque.

Quibus?

Propoſitione, ratione, rationis confirmatione, expolitione, & concluſione.

Propoſitio eſt, quod ad probandum ſumitur. Ratio, quæ probat, quod propoſitum eſt. Confirmatio eſt rationis probatio. Expolitio eſt, quæ locupletandæ & honeſtandæ rei gratia adhibetur. Hæc fere ſumitur a ſimilibus, exemplis, amplificationibus, prouerbijs, & id genus alijs. Concluſio eſt, quæ ſuperioribus breuiter repetitis propoſitionem iterat.

Da exemplum.

Sapientis eſt famæ ſuæ longe diligentius, quam opibus ſuis, non minus vero diligenter, quam vitæ conſulere. Propoſitio *Minus ſiquidem damni & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam vitam amittit, quam qui famam. Fama amiſſa in integrum reſtituitur nunquã.* Ratio propoſitionis. *Et vita quidem corporis, cum certos a natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama vero hominis, quæ eſt altera & potior vita noſtra, etiam poſt cineres & rogum ſupereſt. Vitam igitur quiſquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente, diu frui non poteramus: at famam qui eripit, re immortali, & pulcherrima nos ſpoliat. Quod* Confirmatio rationis conſtans collatione. Expolitio ab exẽplo.

veteres recte intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modo, verumetiam vitam ipsam effundere non dubitarunt, quo nomen suum, quam maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, vt postquam se fama spoliatos viderent, ne caussam quidem esse putarent, cur diutius in vita manerent. Adeo grauius famæ, quam vitæ dispendium iudicabant. Quod si igitur homines ijs rebus maxime timere videmus, quæ, cum sunt preciosissimæ, facillime tamen perduntur, ac difficile restituuntur: sapiens existimandus non est, qui famæ, quæ neq; restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo preciosius, non multo diligentius consulendum putet, quam pecuniæ, aut etiam vitæ.

Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor confici collectio, si vel confirmatio, vel expolitio, vel vtraque omittitur.

Quomodo differt Collectio à Ratiocinatione?

In collectione id ipsum, quod proponitur, in conclusione reperitur. In Ratiocinatione concluditur id, quod est e propositione & assumptione confectum.

4. COMPLEXIO SIVE Dilemma.

Quid est Complexio siue Dilemma?

Est argumentatio, in qua vtrumuis concesseris, reprehenditur, vt, Gabinium admonendum non censeo.

seo. Nam si bonus est, admonitione non habet opus, sin improbus, eam contemnet.

Aliud.

De futuris angi metu nō debemus. Etenim si bona sunt, frustra metuimus, sin aduersa, infœlicitatem duplicamus.

Vitiosæ complexiones sunt, in quibus aut vtraque pars, aut altera conuerti, & in aduersarium retorqueri potest, vt, Accusandus omnino non est. Nam si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si non veretur, quid eum accusas, qui id parui æstimet? Hic inuertitur vtraq; pars. Prior, vt, Imo si veretur, maxime est accusandus, vt corrigatur. Posterior, vt, si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus est. Non est hic puer tradendus priuato præceptori. Nam si est literarum studiosus, non habet opus priuata institutione: Sin ocio est deditus, nihil proderit disciplina ignauo. Hic inuertitur prior pars: Imo si studiosus est, plus proficiet, si priuatum præceptorem habuerit.

5. ENVMERATIO.

Quid est Enumeratio?

Est in qua pluribus rebus sufficienter expositis & cæteris infirmatis, vna reliqua necessario confirmatur,

Quibus constat partibus?

Expositione, Confirmatione, Conclusione.

Da exemplum.

Si illum ab hoc dicis occisum, cum sine causa nunquam suscipiatur maleficium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius commodi aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum. Sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non esse illum occisum.

Dispositio. Infirmatio. Conclusio.

Interdum constat tantum infirmatione & conclusione, vt, Neq; metuit, neq; odio habuit, neq; aliquid commodi spectauit, neq; amicitia alicuius motus est: Igitur non occidat. Fabius argumentum a remotione appellat. Dialectici vocant argumentationem a sufficienti diuisione, vt, Neq; censura, neque vindicta, neque testamento liber factus est: Ergo liber non est. Confutatur autem enumeratio, si aut vnum aliquod membrum, quod ab aduersario præteritũ erat, profertur, aut si vnum quippiam ex his, quæ prolata sunt, falsum esse ostenditur.

6. CONCLVSIO SIMPLEX.

Quid est Conclusio simplex?

Est argumentatio, in qua ex eo, quod antecedit, aliquid consequi necesse est, vt, Spirat, ergo non est mortuus. Literas nouit, ergo didicit. Si hunc hominem constat in prouincia fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit.

Refutatur hæc argumentatio duobus modis. Primo, si id quod sequitur, non necessario cũ antecedente cohærere ostenditur, vt, Si mater est, diligit filiũ.

Re-

Refellitur, quia Medæa filium occidit. Hoc vocant Dialectici negare consequentiam. Deinde, si id, quod antecedit, negatur esse verum, vt, Philosophia socordiam affert: Ergo Philosophia est vitanda. Refellitur, quia antecedens est falsum. Est igitur negandum, vt fit in Enthymemate,

7. SVBIECTIO.

Quid est Subiectio?

Est argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici poßit, deinde per singulas interrogationes propere subijcimus rationes, quibus id quod dictum est, refutatur.

Quot partibus constat Subiectio?

Tribus, Interrogatione, Subiectione, & Conclusione.

Da exemplum.

Quæro vnde iste ex tenui tam pecuniosus factus sit? Patrimonium amplum relictum est? at patris bona venierunt, hæreditas aliqua obuenit? at a suis exhæredatus est, ex mercatura, quam instituit, quæstum maximum consecutus est? at ex ea re, quæ habere videbatur, omnino amisit. Quare si his rationibus non locupletatus est, aut illi aurum domi nascitur, aut vnde non licuit, pecunias accepit. Refutatur subiectio, si aut aliquid prætermissum esse ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis, sicut fit in enumeratione, in quam subiectio commutari potest.

8. OP-

8. OPPOSITIO.

Quæ est Oppositio?

Est in qua ex oppositione ad ipsam propositionem reuertimur.

Quot partibus constat?

Tribus.

Quibus?

Propositione, Oppositione, & Reuersione.

Da exemplum.

Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, ego Romæ fui: relinquitur a me non occisum. Nam si tunc in prouincia fuissem, a me occisum suspicari poteratis. Nunc autem cum eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quod hominem a me occisum suspicemini.

9. INVERSIO.

Quid est Inuersio?

Est argumentatio, in qua ex aduersariorum ratione non id quod ipsi volunt, sed quod vtile nobis est, sequi demonstramus.

Quibus partibus constat?

Propositione, Ratione, & Inuersione.

Da exemplum.

Non sunt legendi poetæ, demulcent enim legentis animum, & alliciunt: Imo ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum.

FINIS.

METHODVS CONSCRIBENDI EPISTOLAS, AVCTORE Christophoro Hegendorphino.

Christophorus Hegendorphinus Laurentio Czoch discipulo suo, S. D.

N iterum prodit opusculũ istud de Conscribendis Epistolis, & renatum & auctum. Tibi verò, mi Laurenti, nuncupatur, vt, qui à me vnicè amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν habeas. Tu verò in literas & Græcas & Latinas, vt soles, gnauiter incũbe. Nec te deterreat, quod hoc sæculo tam literæ, quam literati contemptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis & literatis: nam omnium rerum vicissitudo est, τοῖς δὲ ἐν ὑςέρῳ χρόνῳ τὰ τερπνὰ πίκρα γίνεται, καὶ αὖθις φίλα, vt inquit Sophocles. Vale.

Quid ſit Epiſtola.

Epiſtola eſt ſermo abſentis ad abſentem.

Cur inuenta?

Vt faceremus certiores abſentes ſi quid eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum intereſſet: auctor Cicero lib. Epiſt. 2.

Genera Epiſtolarum.

Epiſtolæ aut ſunt demonſtratiuæ aut ſuaſoriæ, aut iudiciales.

Demonſtratiuum genus Epiſtolæ?

Conſtat & laude & vituperio, perſonarum, factorum, rerum.

Perſona laudatur a { *Natalibus.* *Pueritia.* *Adoleſcentia.* *Iuuenta.* *Senecta.* *Morte.* }

Laudari & poteſt perſona ab animi bonis, id eſt, virtutibus: a corporis bonis, a valetudine, a dignitate, viribus, velocitate: denique ab extraneis, honore, affinitate, genere, amicitia, pecunia, patria.

Sic laudaturus Annibalem ſcribere potes.

Annibal natus eſt patre Amilcare, viro fortiſſimo,

mo, & cum iam esset annorum nouem, fama est eum pueriliter blandientem patri, vt duceretur in Hispaniam, quum perfecto Africo bello, exercitum eo traiecturus sacrificaret altaribus admodum, tactis sacris iureiurando adactum, se, quam primum posset, hostem fore populo Romano. Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu, euntem exercitum in se conuenit. Amilcarem viuentem redditum sibi milites credebant. Ingenium eius ad res diuersissimas, parendum & imperandum habile erat. Saguntum Romanis fœderatum intra sex menses euertit, Alpibus patefactis, in Italiam traiecit, P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium apud Trebiam, Flaminium apud Trasiminum superauit, & cæt. Denique cum nemo per omnia sit fœlix, a Scipione superatus, ad Antiochum Regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prosiam Bythiniæ Regem concessit: vnde Romam repetiturus, hausto, quod sub annuli gemma habebat veneno, absumptus est.

Exempla locorum aliorum.

Cicero libro Epistolarum quarto, epistola quæ incipit: Accipio excusationem, &c. Seruus tuus, vel potius noster, summa me obseruantia colit, cuius ego cum omni probitate, summaque virtute, tum studijs, doctrinaque delector, &c.

Cicero

CICERO LIB. EPISTOrum nono, epiſtola, Et ſi contentus.

Nihil enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt ſcis, Marcum Brutum, propter eius ſummum ingenium, ſuauiſsimos mores, ſingularem probitatem atq; conſtantiam, &c.

Plin. Iunior Mauricio ſuo, S.

Petis vt fratris tui filiæ proſpiciam maritum, quod merito mihi potiſsimum iniungis. Scis enim quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim dilexerimque, quibus ille adoleſcentiam meam exhortationibus fouerit: quibus etiam laudibus, vt laudandus viderer, effecerit: nihil eſt quod a te mandari mihi aut maius, aut gratius, nihil quod honeſtius a me ſuſcipi poßit, quam vt eligam iuuenem, ex quo naſci nepotes Auruleno Ruſtico deceat: qui quidem diu quærendus fuiſſet, niſi paratus, & quaſi prouiſus eſſet Munitius Acilianus, qui me, & iuuenis iuuenem (eſt enim iunior pauculis annis) familiariſsime diligit, reueretur vt ſenem: nam ita a me informari & inſtitui cupit, vt ego a vobis ſolebam. Patria eſt ei Brexia, ex illa noſtra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis atque ruſticitatis retinet ac ſeruat. Pater Munitius Macrinus equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit. Aduectus

ctus a diuo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem, huic nostræ ambitioni dicam, an dignitati, constantissime prætulit: habet auiam maternam, Serranam Proculam e municipio Patauio, nosti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque seueritatis exemplum est. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciciano vero ipsi plurimum vigoris, industriæ: quiq; in maxima verecundia quæsturam, tribunatum, præturam honestissime percurrit, ac iam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adijciam, esse patri eius amplas facultates, &c. ijdem loci sunt vituperij. Nam & a natalibus obscuris, pueritia tarda, adolescentia stertente, maliciosa, iuuenta ignaua, senecta inopi, morte ignominiosa, vituperantur personæ. Exempla suppeditabit frequens lectio epistolarum & Ciceronis & Plinij.

GENVS DEMONSTRATIuum epistolæ ipsius facti.

In hoc facta laudamus & vituperamus.

Loci confirmationis sunt.

Hone-

Honestum, vtile, facile, pium, iustum, &c.

EXEMPLVM.

Multa sunt Romanorum præclara facinora, sed hoc facile clarißimum est, quod P. Decius pro salute exercitus Romani, se Dijs manibus vltro deuouerit: nam quid honestius & sibi priuatim, & publice omnibus facere potuisset: Priuatim, quod non parui animi sit mortem oppetere, vitam, qua nihil charius homines habent, tam lubens ponere. Neque vero id temere fecit, sed admonitus somnio, seu potius diuino adflatu, se deuouit. Publice vero, quod non potest non honestum esse, quod vir bonus pro salute patriæ moritur. Age vero: quot commoditates hoc suo facto attulerit, vide. Duces optimos quosque seruauit: exercitum victorem domum remisit: Romanis æternam gloriam peperit, se denique a mortalitate vindicauit: Pater patriæ iure suo dici potest. Quid vero commemorem, quam difficile hoc factu fuerit. Nemo non hominum amat vitam: hæc si ponenda est, dolemus, quantumuis simus fortes. Vir tamen ille cum videret sua vita Reipublicæ salutem periclitaturam, maluit Rempublicam quam se incolumem.

ALIVD.

Quod ducentes ducatos ad ludum literarium erigendum dedisti, vehementer laudandum censeo. Quid enim honestius, quam de literis bene mereri?

Quid

Quid magis pium, quam bonorum iuuenum studia in vrbe alere? Porro si Demosthenes essem, commoda facti tui, quid dicam exornare, vix enumerare possem. Principio, vide tua priuata commoda, laudaberis donec vllæ ciuitatis reliquiæ superfuerint, tum (cum nemo non morti obnoxius sit) hoc tuo beneficio te a morte asseres, vt qui semper in hominum pectoribus, in monumentis eruditorum victurus sis, Non enim ingratæ sunt literæ, immortali præconio ornant suos instauratores. Porro ecquam putas multos insigniter eruditos iuuenes velut ex equo, quod aiunt, Troiano, e ludo isto prodituros. Et cum Plato beatas Respublicas dixerit, quas aut Philosophi gubernarent, aut in quibus gubernatores philosopharentur, beatissima erit Respublica tua, quæ a tot eruditis viris gubernabitur, idq́ue beneficio tuo, etc.

GENERIS DEMONSTRAtiui Epistolæ.

Cuius loci sunt, honestum, vtile, facile, difficile, honestas rerum antiquitate, miraculo rei, inuentoribus tractatur. Vtilitas spargitur in multa, cum circunstantijs docemus, quibus, quando, vbi, cur res sit vtilis.

EXEMPLVM.

Theologia merito omnibus literarum studijs præponitur, vt quæ antiquissima est, vt quam inuenit

ὁ θεός, cuius nec principium, nec finis est: quam vt mundo palam faceret, Christum de cœlo demisit. Hic eam per prædicationem & suam & Apostolorum in totum orbem terrarum enunciauit. Commoda Theologiæ: conscientiæ tranquillitas, iustificatio nostri, vita æterna, vnicum propugnaculum aduersus peccatum, mortem, diabolum, Facilitas: si enim temetipsum abneges, si de te desperes, adest spiritus ille Domini, & sine negocio te in penuaria sua perducit.

Huc refer descriptiones.

Regionum, quæ laudantur a { *Ducibus, Regibus.* / *Vrbium frequentia.* / *Celebritate. Copia annonæ.* / *Tuto transitu.* }

Exemplum, vt apud Plinium libro 3. cap. 5. Vbi Italiam sic laudibus tollit: Iam vero tota ea vitalis ac perennis salubritatis cœli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum & vitum, olearumq; fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tam optima tauris colla, tot amnium fontiumq; vbertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens vndique, & tanquam adiuuandos mortales ipsa auida in maria procurrens, &c.

Vrbium,

Vrbium, quæ laudantur a	*Repub. Senatu, populi frequentia, bellicositate, ciuium vrbanitate, concordia, domorum magnificentia, nemorum variarum copia, nō ita magno parabili, ab aere, a vicinia, villa.*

Vergilius primo Aeneidos.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago Italiam contra, Tyberinaq; longe
Hostia, diues opum, studijsq; asperrima belli.

Plinius libro tertio, capite quinto, Romam sic laudat: Vrbs Roma vel sola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Aedificiorum, quæ laudantur ab	*Atrio.* *Magnitudine.* *Figura.* *Cubiculis.* *Conclauibus.* *Situ.* *Prospectu.* *Vestibulo.* *Penetralibus.* *Triclinijs.*

Exemplum habes apud Plinium, libro Epistolarum 2. epistola ad Gallum.

Homerus libro Iliad. ζ. domum Priami sic describit:

Ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἵκανε

Ξεστῆσ' αἰθούσῃσι τετυγμένον αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο
Πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθαδε παῖδες
Κοιμῶντο Πριάμοιο παρὰ μνηστῆς ἀλόχοισι
Κουράων δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο

Hoc est,

Sed cum iam ad Priami domum valde pulchram venisset, politis parietibus fabricatam, & ipsa quinquaginta inerant thalami de polito lapide prope inter se constructi, vbi filij dormiebant Priami, propter desponsatas vxores: filiarum vero ex altera parte e regione inter aulam duodecim erant sublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum, quæ laudantur, { *Ab amplitudine, cursu, colore, ortu, nimirum vnde nascãtur locis, quæ præterfluunt, quæ influunt, agris, nemoribus, quæ irrigant, piscium genere.* }

Exemplum inuenies apud Plinium lib. 5. cap. 9. vbi Nilum describit.

Vergilius lib. 2. Aeneidos,

Leni fluit agmine Tybris.

Ecce a cursu Tybrim laudat.

Plinius lib. 5. cap. 28.

Amnis Indus in Cybratarum iugis ortus recipit sexaginta perennes fluuios, torrentes vero amplius centum, &c.

Agro-

Agrorum, qui laudantur ab his. { *Quid ferant, quantum, quo ritu colantur, cuiusmodi cultores habeant.* / *Quod arborum genus, quod vinum proferant.* }

Huc refer laudes amœnitatum ruris.
Horatius libro Epistolarum, 1. epist. ad Faustum,
Nouistine locum potiorem rure beato:
Est vbi plus tepeant hyemes, &c.

Montium, qui laudantur a { *Radicibus.* / *Si quid habeant nouum.* / *Quid prodigiosum.* / *Quid memorabile.* }

Plinius lib. 3. cap. 8. Aetna mons nocturnis mirus incendiis.

Vergilius lib. 3. Aeneid.

Ipse sed horrificis iuxta sonat Aetna ruinis,
Interdumq́; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
Attollitq́; globos flammarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, euulsaq́; viscera montis
Erigit, eructans, &c.

GENERIS DELIBERATIVI Epistola.

In hoc suademus aliquid, aut dissuademus.

 Cuius

Cuius loci sunt,

Honestum, vtile, possibile, necesse, facile, iucundum, pium, iustum, æquum, gloriosum. Porro honesti ratio in virtutibus sita est. Proinde si honesti fontes scire vis, necesse est, vt virtutum singularum rationes teneas, quas ex I. *offic. libro perdisces. Cæterum de vtilitate supra diximus. Necesse est, vt inquit Cic. sine quo salui esse non possumus.*

Aliqui hos locos recensent,

Laudem, gloriam, fidem, iustitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi vero loci cum superioribus re ipsa conueniunt.

EXEMPLVM.

Suadet amicus amico, vt iuri ciuili nauet operam.

Audio te vir optime, tecum inire rationem, cuinam studiorum generi te tradas. Tu vero si amici consilium admittis, suadeo vt animum tuum ad iuris ciuilis scientiam adiungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici, aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, iudicare pupillo, defendere viduam. Quid porro necessarium magis? Tolle e medio Ius ciuile, & omnes vrbes subuerteris, omnes rerum publicarum formas confuderis. Non opinor ignoras, quid dicat Cicero in oratione pro Cluentio: Quod hoc vinculum

culum sit ciuitatis, hoc fundamentum libertatis. Vt enim corpora nostra sine mente, ita ciuitas sine legibus, suis partibus & neruis, & sanguine, & membris vti non potest. Audi vero quid dicat idem Orator pro Cecinna : Nihil in ciuitate, *inquit, tam diligenter retinendum, quam ius ciuile: quo sublato, nihil cuiquam exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. In hoc enim incumbit ius ciuile, vt optima ciuitas constituatur : Alcinno auctore. En habes Iuris ciuilis necessitatem. Iam vero quantum adferat ijs, qui ei præsunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat ? & vt alios omittam, quantum splendoris ars hæc* Mutio Scæuolæ *attulit, vt cuius domus verum oraculum ciuitatis* Romanæ *dicta est ?* Sabinus *quidam angustæ rei familiaris, propter Iuris ciuilis studium a* Tyberio Cæsare *in equestrem ordinē iam grandis natu, & ferme quinquaginta annorum exceptus est.* Caius Cassius Longinus *sub eodem* Tyberio *in maximo honore habitus est, sub* Claudio *præfectus* Syriæ *creatus. Quod si quæstum quoq; ambis, nulla est ars quæstuosior : id quod versiculus ille, licet in syllaba vna vulgo vicissus, satis arguit :* Dat Galenus opes, dat sanctio Iustiniana. *Quid quod re ipsa vides nullum quantumuis mediocriter iuris peritum rei familiaris inopia laborare ? Nec vero est, quod te difficultas deterreat : studium istud admodum facile est, si quis illud disciplinis alijs instructus adeat. Tu vero cum sis linguarum callentissimus, facundia facundior, memoria viuacissima præditus, quid*

obſecro difficultatis perſenſurus es? Accedit huc quod totum iſtud Ius in certos illos innumeros libros relatum eſt, nec quod ſi perdidiceris (perdiſces vero, ſi ingenium intenderis) tantum non alter Scæuola futurus es. Hic quoque certum aliquem ſcriptorem elige: nec ſat vt plerique faciunt, qui iam illius iam iſtius auctoris interpretamenta ſequentes, & ipſi incerti ſunt quos ſequantur, & auditores multo incertiores abeunt. Denique eſt mira quadam in cognoſcendo Iure ciuili ſuauitas & delectatio. Nam (vt Ciceronis verbis vtar) ſi quem aliena ſtudia delectant, plurima & in omni Iure ciuili & in Pontificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, quod & Romanorum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum genera quædam maiorum conſuetudinem vitamq; declarant. Age igitur, cum Iuris ciuilis ſtudio nullum ſit honeſtius, nullum magis neceſſarium, nullum vtilius, facilius, deniq; iucundius, Corœbo (quod aiunt) ſtultior eris, ſi non ad hoc ſtudium animum tuum appuleris. Vale.

CONTRARII LOCI SVNT IN diſſuadendo, ſcilicet,

Inhoneſtum, inutile, difficile, non neceſſarium, impium, periculoſum, impoſſibile.

EXEMPLVM.

Diſſuadet amicus amico, ne mercaturæ ſtudeat.

Licet

Licet amicorum mellitißime, ipſemet conſilio vales, tamen cum te plurimum amem, non poſſum non quid ego de tuo inſtituto ſentiam, apud te expromere. Rumor eſt te mercaturæ vocare velle, quod ne facias ſuadeo. Principio non poteſt per opes tuas fieri, vt copioſam mercaturam inſtruas. Mercatura autem, vt inquit Cicero, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt. Sordidi enim putantur, qui mercatoribus mercantur, quod ſtatim vendant. Quid quæſo proficiunt, niſi admodum mentiantur: nec vero quicquam turpius eſt vanitate. hæc ille, Porro pone ob oculos pericula, quæ tibi ingruent, vbi iam huc iam illuc, vel pedes, vel eques proficiſceris, ſi quid pecuniarum in zona tecum geſtaueris, mille inſidiæ tibi tendentur, ſi merces aliquas coemeris, iam vel in mari intercidēt, vel via pedeſtri a latronibus intercipientur. Taceo imbres, tonitrua, grandines, quæ tibi iam huc, iam illuc proficiſcenti imminebunt. Omitto laborem emendi, vehendi domum, has, inquam, malorum Iliadas reputa, & mirum ni cane peius & angue mercaturam oderis. At quæſtus forſitan tibi arridet. Verum heus tu, quam quæſo ſordidus eſt? quam impius? Siquidem tu res minoris emis, vt pluris fratri tuo vendas. En quam pius quæſtus. Quid vero ſi aliquando cum merce vna aut altera, tantum iacturæ acceperis, quantum in multis non reſarcire potes? Quid vero vbi non ſemper pecunia præſente emere poteris, et maioris emas, quam reuendere vnquam queas? Quid ſi aliquando vnam rem plures alij emerint, & tua ti-

bi domi maneat, vbi tunc manebit quaestus? Denique quae necessitas si Dijs placet, Diomedaea te ad mercaturam adigit? an non literas tenes? quae vnae te quocunque terrarum veneris alere poterunt? quauis enim terra alit artem. Et cur non potius te ad certū aliquod studiorum genus transfers: vel medicinam, vel si mauis etiam iurisprudentiam? hac sane via citius ad honores, quorum scio te esse famelicum, ad opes quas ambis, proueheris. Proinde si me amicum vis, alio instituti tui vela verte.

EXEMPLVM DISSVASORIAE orationis habes apud Ciceronem 7. Philip.

Ad hoc genus epistola refer Epistolam
- Conciliatricem.
- Exhortatoriam.
- Dehortatoriam.
- Petitoriam.
- Commendatoriam.
- Consolatoriam.

Conciliatrix epistola est, qua conciliamus vel nosmetipsos alijs, vel alios alijs.

Loci sunt ijdem qui suasoriae epistolae: dicimus honestum esse, vt iram, simultatem, odium deponant: siquidem fortium virorum esse, seipsos vincere. Dicimus impium esse, Christianum cum Christiano dissidere, cum vtrunq; Christus suo sanguine coniunxerit:

xerit: ipse enim est pax nostra. Ostendimus multa incommoda, quæ ex illis odijs mutuis, simultatibus gliscant: facile vero eos posse reconciliari docemus, si modo vtrinque, quicquid vltro citroque molestiarum sit animo expuerit: nos & alios bonos viros quod æquum sit vtrinque, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoque & Dehortatoriæ loci sunt, qui Suasoriæ & Dissuasoriæ.

[redacted] hos locos enumerat.

Laudem { Rei, vt, Si res pia, honesta, iucunda, gloriosa sit, &c. / Personæ.

Spem bonorum.
Metum inimicorum.
Amorem eorum, quorum gratia res aliqua subitur.
Odium inimicorum.
Commiserationem.
Aemulationem.
Expectationem inimicorum.

Exemplum apud [redacted] offendes.

Cicero libro Epistolarum 2. epistola quæ incipit, Epistolarum, &c. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu vna re facilime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c.

C. Plin. Octauo suo, S. D.

NOminem te patientem, vel potius durum, ac pene crudelem? qui tam insignes libros tam diu teneas? quousque & tibi & nobis inuidebis? tibi maximam

ximam laudem, nobis voluptatem. Sine per ora hominũ ferantur, ijsdemq́;, quibus lingua Romana, spacijs peruagentur, magna etiam longaq́; expectatio est, quam frustrari adhuc, & sufferre non debet. Enotuere quidam tui versus, & inuito te claustra refregerunt, hos nisi retrahis in corpus, quandoque vt errones aliquem, cuius dicantur, inueniẽt. Habe ante oculos mortalitatem, a qua asserere te hoc vno monumento potes. Nam cætera fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines occidunt, desinuntq́;? Dices, vt soles, amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantũ curæ, intẽtionisq́; suscipere & possint & velint: sed despice, ne sit parum prouidum sperare ex alijs, quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, vt voles recita saltem, quo magis libeat emittere, vtq́; tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat, quo ego, cum dico, vel recito, non minus quam clamore delector, sit modo silentium acre & intentum, & cupidum vlteriora audiendi, hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare, quæ cum modum excedit, verendum est, ne inertiæ & desidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat.

EXEMPLVM EPISTOLAE Dehortatoriæ.

Bella vero res est, quod tu, vt audio, dies noctesq́; ebrietati deditus es: An non vides, quam turpis res sit, quam homine indigna? Etenim homo vna ratione cæteris animantibus anteit. Hac vero vini iuxta ceruisiæq́; ingurgitatiõe adeo obruitur, vt ex homine porcus quidam Acarnanius reddatur. An non vero te ab ebrietate deterrent tot malorum agmina, quæ Plinius *lib.* 14. *recenset? Hinc, inquit, pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus effundentes plena vasa, & furiales somni, & inquies nocturna. hæc ille. Et quid, obsecro, inimici tui, quia tuam vitam adeo obseruant, dicturi sunt? Imo quid & amicißimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate auocare deberet, & nemo est qui eam impensius amet, colat. Quid huic credemus, si semper ebrius est? Ebrij vero non raro cum Parmenone Terentiano nihil tacere possunt, quantumuis arcanum, quantumuis bona fide illis creditum. Tu si sapis, vide sobrius magis posthac, quam ebrius conspiciaris. Vale.*

Petitoria.

Petimus honesta, vtilia, facilia & factu & præstitu, poßibilia, necessaria.

EXEMPLVM.

PETIT AMICVS SIBI DEcem aureos mutuo dari.

Quod ego tibi vltro differrem, si facultatum mearum esset, id non dubito, quin & tu mihi lubens delatu-

turus sis, mi Petre. Opus est mihi decem aureis, quos oro vt mihi des mutuo, non dici potest, quam illis egeam. Etenim domi ne obulus quidem amplius mihi est, & vt scias mihi multi sunt liberi, multæ operæ, quibus victus suppeditandus est: non quærunt vnde habeas, sed oportet habere. Neq; vero tibi homini tantum non cum Crœso conferendo, difficile factu erit, decem aureos hominis & egentis & amici vsibus exponere. Tu sane non decem, sed ducentos citra tuarum rerum dispendium, mihi vtẽdos dare posses. sed parũ abs te peto, vt minore negocio impetrem. Quot vero mihi commoditates parua ista pecunia allaturus sis, vide: meam existimationem, ne omnino eluetur, conseruabis, liberi, operæ, vxor, ne fame pereant, cauebis, me in tuo (quod aiunt) ære esse facies. Vbi vicissim, si non pecunia, at industria, consilio, literis, si quas modo calleo, tibi tuisq; consulere potero, disperеam, si non me tuum esse dixeris. Vale.

Seruius, idquod & [illegible] obseruauit, enarrans orationem illam Iunonis 1. Aeneid. Aeole &c. dicit, id quod petimus, poßibile, & iustum esse debere: tum modum præstandi præscribendum, postremo remunerationem addendam.

EXEMPLVM.

Optime vir, est quod a te petam. Sycophanta quẽ nosti, mihi multis modis molestus est, quare te peto, quo illum compescas, vt molestiarum finem faciat: Ecquid vero iustius, quam amicum amico aduersus

Syco-

Sycophantæ oblatrationes patrocinari? Vero patrocineris, nihil facilius, noui enim authoritatem tuam: admone saltem hominem istum, quem nosti, vt linguæ imperet, vt maledicendi finem faciat: admonebis vero ipsum, cum te, vt solet, salutandi gratia accesserit: ego vicissim sedulo quæ voles faciam.

* *Aliud exemplum quo docetur in epistola petitoria sæpe demonstratiuæ locis nos vti, vide post subsequens epistolæ consolatoriæ exemplum.*

Commendatoria

Qua vel aliquam personam, vel alicuius ingenium commendamus.

Exempla plurima offendes in lib. Epist. Cic. 10.

Consolatoria Epistola.

Qua aliquem consolamur.

EXEMPLVM.

Seruius Sulpitius M. Tullio Ciceroni S.

POsteaquam mihi renunciatum est de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sane quam pro ea, ac debui, grauiter molesteq; tuli, communemq; eam calamitatem existimaui: qui si istic adfuissem, neq; tibi defuissem, coramq; meum dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis minimũ atq; acerbum est, propterea, quia per quos ea fieri debet propinquos, ac familiares ipsi pari molestia afficiuntur, neq; sine lachrymis id conari queunt, vt magis ipsi videantur alio-

rum

rum consolatione indigere, quam alijs posse suum officium præstare, tamen quæ in præsentia in mentem venerunt, decreui ad te perscribere, non quo ea te fugere existimem, sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est, quod tantopere te commoueat tuus dolor intestinus? cogita quemadmodū adhuc fortuna nobiscum egerit, ea nobis erepta esse, quæ hominibus non minus, quam liberi chara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes, hoc vno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet, atque omnia minoris æstimare? an illius vicem (credo) doles, quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, & nos sæpe incidimus, hisce temporibus non pessime cum ijs esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad viuendum magnopere inuitare posset? quæ res? quæ spes? quod animi solatium? vt cùm aliquo adolescente primario coniuncta, ætatem ageret? Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos, te, tuto committere putares, an vt ea liberos ex sese pareret, quos cum florenteis videret, lætaretur, qui rem a parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim in Republica petituri essent? in amicorum negotijs libertate sua vterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quam datum, ademptum sit? At vero malum est liberos amittere: malum, nisi hoc

peius

peius sit hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi dolorem minuere posset. Ex Asia rediens, cum ab Aegina, Megaram versus nauigarem, cœpi regiones circum circa prospicere, post me erat Aegina, ante Megara, dextra Pyreus, sinistra Corinthus; quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare, hem nos homunculi indignamur, si quis nostrum interijt aut occisus est, quorum vita breuior esse debet, cum vno loco tot oppidorum cadauera proiecta iacent. Vis ne tu te Serui cohibere, & meminisse hominem esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas: modo vno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio præterea tanta diminutio facta est, omnes prouinciæ conquassatæ sunt: in vnius mulierculæ animula, si iactura facta est, tantopere cõmoueris? quæ si hoc tempore non suum diem obijsset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniã homo nata fuerat. Etiam ab hisce rebus animum ad cogitationem tuam auoca, atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quam diu ei opus fuerat, vixisse, vna cum Republica fuisse, te patrem suum prætorem, consulem, augurem vidisse: adolescentulis primarijs nuptam fuisse, omnibus bonis prope perfunctam esse, cum Respublica occideret, vita excessisse. Quid est,

quod tu aut illa cum fortuna hoc nomine queri possi.? Demq; noli te obliuisci Ciceronē esse, & eum qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium, neq; imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt, sed potius, quæ alijs tute præcipere soles, ea tute tibi subijce atq; apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas tēporis minuat, atq; molliat, hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac nō ei rei sapientia tuapte occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius in te amor fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, vt si qua in re opus sit opera & consilio vti possit. Denique quoniam in eam fortunam deuenimus, vt etiam huic rei nobis seruiendum sit, noli committere, vt quisquam te putet non tam filiam, quam Reip. tempora & aliorum victoriā lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare si hoc vnum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam magnamq; ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoque te æque ferre posse, neque id maius, quam debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc vna tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo esse cognoro, de ijs rebus, quæ hic geruntur, quēadmodumq; se prouincia habeat, certiorem faciam.

Hec

Hoc petitoriæ epiſtolæ exemplum in præcedenti folio 116. vbi eſt hic * aſteriſcus, legi debet.

G. Plinius Maximo ſuo, S. D.

QVod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc iure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large ſuperſunt, ſed de caſtitate, iuſtitia, grauitate, prudentia. Huius ego conſilio in negotijs, iudicio in ſtudijs vtor, nam plurimum fide, plurimum varietate, plurimum intelligentia præſtat (nihil poſſum dicere ardentius) vt tu, caret ambitu, ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, cum facile poſſet aſcendere altiſſimum: mihi tamen orandus, excolendusq; eſt. Itaque magni exiſtimo, dignitati eius aliquid aſtruere inopinantis, neſcientis, imo etiam fortaſſe nolentis, aſtruere autem quod ſit ſplendidum, nec moleſtum, cuius generis, quæ prima occaſio tibi, in eum conferas rogo. Habebis me, habebis ipſum gratiſſimū debitorem, quamuis enim iſta non appetat, tam grate tamen accipit, quam ſi concupiſcat.

De genere epiſtolæ iudicialis.

Hæc conſtat intentione, id eſt, accuſatione, cum ſcilicet alicui crimen obijcitur: & defenſione, cum quis crimen obiectum defendit & deprecatur. Hæc

multum refert, callere rationes amplificandi crimen quod alicui obijcitur: refert, confutandi rationem habere cognitam.

Amplificatur res a circunstantijs.	*Verbis, sententijs, figuris.* *Loco.* *Tempore.* *Persona.* *Modo.* *Frequentia.*	*Vide Fabium lib. 8 Cic. in Partit.*

Ratio confutandi.

Aut totum est negandum, quod obiectum est, & fictum & falsum esse docendum: aut redarguenda ea, quæ pro verisimilibus dicta sunt. Primo dubia esse posita pro certis, item impoßibilia esse, repugnantia esse, absurda dictu esse, inuidia magis quam iudicio effusa, &c.

EXEMPLA.

Accusatur amicus stupri.

An ne vero Iupiter tibi mentem abstulit omnem? Ecquæ te intemperies agit, quod Chremetis nostri filiæ vitium affers? An vero illud leue crimen est? an vero tolerandum, quod in domo optime de te meriti ipso die natalis Christi puellam istam famæ ante hac semper integræ stupras? nec satis est, quod tu in puella tui dißimilis es, nisi etiam sororibus alijs videntibus

tibus, & supra modum queritantibus, tuam expleas libidinem? Quid de te futurum sit nescio, nisi quod audio exemplum in te futurum maximum. Bene vale.

Exemplum confutandi.

Confutat quidam suspicionem vulnerati a se vicini.

Ioannes fuit hodie apud me, indicans vicinum Phaniam graue vulnus accepisse, de nullo vero suspicionem coortam nisi de me. Ego vero ausim deierare per deos omnes, me esse extra noxam. Nam quod isti dicunt me heri gladio accinctum ædes vicini præteriisse, non arguit me propterea eum vulnerasse, cum multi alij præterierint, nõ minus armati quam ego, cur non in eos quoq; recidit suspicio? Accedit huc, quod ego heri circiter horam vndecimam a meridie domum Phanij præterij, & post hac ne semel quidem in publicum progressus sum: quinam igitur fieri potest, vt ego illum vulnerarim? cum constet, eum vesperi hora nona vulneratum. Age vero quinam congruit, vulneratum illum a me, quem semper parentis in loco habuerim? testabitur ipse, si mihi non adhibetur fides. Non me fugit, quinam isti sint, qui me hoc nomine traducant, sunt certe mei inimicißimi, qui nihil prius malunt, quam me extinctum. Ex his igitur colliges, quam falsißime traducar, &c.

Ad hoc epistolæ genus refer
- *Quærelam.*
- *Expostulationem.*
- *Expurgationem.*
- *Exprobrationem.*
- *Inuectiuam.*

quæ vt nominibus variant, ita tractandi ratione ab argumentis epistolæ iudicialis non multum discrepant.

Exempla in auctoribus obserua.

De exordijs epistolarum.

Exordia ducuntur a rebus ipsis, de quibus scribimus.

EXEMPLA.

Miram sane rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundissimam, non potui non ad te scribere, cum sciam te rerum nouarum percupidum esse: en rem vt nouam, ita miram. Mirum auditu nuper ad te perscripsi, sed audi θαυμαστότερα.

Exordia ducuntur a persona nostra.

EXEMPLA.

Meum erga te animum multis sæpe nominibus tibi cognitum esse non dubito: scis, opinor, quam patrem tuum multis sæpe rebus ornarim, non te latet quam toti familiæ tuæ semper prodesse studuerim, &c.

ALIVD.

Si vnquam alias de te benemeritus sum, me ante benemeritum esse negare nonpotes, fac te quoque, &c.

ALIVD.

Horreo, vt me Christus amet, dicere quam infœliciter cesserit mihi mea profectio. O quam non ibi calamitatem vidi? O quam non inopiam expertus sum?

ALIVD.

Quamuis alij multi hic sunt, quos mihi adfuturos spero, tu tamen in primis ades omnium mearum necessitatum prora & puppis, quod aiunt.

Exordia ducuntur ab ijs, ad quos scribimus, item ab illis, de quibus scribimus. Et his exordia generibus in epistola commendatoria auctores vti solent.

C. Plinius lib. Epistolarum secundo.
C. Plin. Prisco suo.

ET tu occasiones obligandi me auidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de caussis a te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum, hinc tibi beneficiorum larga materia: longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti, cōuertere ad nostros, nec hos multos, malles

tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit vnus, aut alter, ac potius vnus. Is erit Vocomus Ro. pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius, nam huius quoque nomini pietate successit. Mater e primis citerioris Hispaniæ. Scis quod iudiciũ prouinciæ illius, quanta sit grauitas. Flamen proxime fuit: hunc ego cum simul studeremus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in vrbe, ille in secessu, contubernalis: cum hoc seria, cum hoc iocos miscui, quid enim illo aut fidelius amico? aut sodale iucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso, vultuque suauitas, ad hæc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in caussis agendis. Epistolas quidẽ scribit, vt Musas ipsas latine loqui credas: amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis iuueni, quantum potui per ætatem auidissime contuli, & nuper ab optimo Principe trium liberorum ius impetraui, quod quanquam pace & cum delectu daret mihi, tamen tanquam liceret indulsit, hæc beneficia mea tueri nullo modo melius, quam vt augeam, possum, præsertim cum ipse ille tam grate interpretetur, vt dum priora accepit, posteriora mereatur. Habes qualis, quã probatus, charusque sit nobis, quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes: inprimis ama hominem, nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua, cuius esse eum vsque ad intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnem denique vitam eius expressi. Extenderem

derem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem: rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit caussas rogandi. Vale.

Exempla plurima sunt lib. 13. Epistolarum Ciceronis.

Exordia ducuntur ab officio, sic Cic. lib. 1. Epist. Ego omni officio, &c.

Ab aduersariorum persona, si eos in odium, inuidiam, contemptionem adducimus. Hoc exordij genere in epistola iudiciali vti licebit.

A tempore, vt, Ecquid vnquam de te bene merendi tempus oblatum est commodius? Semper occasionem te mihi arctiori amicitiæ fœdere astringendi quæsiui, en iam reperi.

A moribus, vt, Mos est, vt in his diebus natalitijs amici amicus cum amico xenijs certet, &c. Mos est apud Lipsenses, vt in diebus Bachanalibus alius alium ad prandium, cœnam inuitet, &c.

Exordia sumuntur a sententijs, vt recte dixit Comicus: Quot capita, tot sensus.

A votis: O quam vellem mihi dari vberrimam de te bene merendi ansam. Si quis votis proficeretur, optarem, vt iam Crœsus alter esses, vt qui tantos sumptus quotidie ferre cogeris.

A comparatione, Si vnquam alias, hoc certe tempore Deus Optimus Maximus comprecandus est, vt tandem orbis funestis illis dissidijs defungatur, alioqui vereor ne prorsus collabatur.

Salutandi Formulæ.

Paulus sic salutat: Gratia vobis & pax a Deo patre, & Domino Iesu Christo.

Cicero.

Sic salutat: M. T. C. Publio Lentulo S. D. Plinius iunior addit, Suo. Alias formulas ex Erasmo pete.

DE SVPERSCRIPTIONE *Epithetorum.*

Principum epitheta fere sunt huiusmodi.

Cæsar Auguste.
Rex inuictißime.
Dux illustrißime.
Clementißime Princeps.
Vir generosißime, præpotens.
Ornatißime, clarißime, splendidißime.

Opt. Maxim. quod a Ioue sumptum quidem in Christum transferunt, in quem verius competit, quam in Iouem.

Magistratuum epitheta sunt hæc:

Con-

Consul vigilantißime.
Senator ſplendidißime.
Cenſor grauißime.
Aedilis magnificentißime.
Iudex incorruptißime.
Prætor integerrime.

Ex his qui literas profitentur appellare poteris.

Theologos, graues, ſynceros, abſolutos, ſacros ac diuinos.
Rhetores, deſertißimos, ſuauiloquentes, facundißimos.
Poetas, ſacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos.
Iuriſperitos, iuris vtriuſque conſultißimos, prudentißimos legum, iuris vtriuſque iuxta doctos.
Dialecticos, acutos, argutos, inuictos.
Medicos, peritißimos, fidos, eximios.
Mixte doctos, vndequaque doctißimos.

Cognatorum & affinium Epitheta fere ſunt hæc.

Pater optime.
Mater indulgentißima.
Frater charißime.

Patrue

Patrue obſeruande.
Vxor ſuauißima.
Nepos mellitißime.

Iucundißime { *Gener.* / *Affinis.* / *Sodalis.* / *Commilito.*

Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites & authoritate præſtantes viros appellabimus, optimates viros, ſummates, primarios, nobiles, graues, grauißimos, ornatos virtute, aut eruditione præcellentes, obſeruandos, honorandos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, prudentes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circumſpectos.

Matronas nobiles { *Primarias, optimas,* / *integerrimas, probas,* / *pudicas.*

Puellas lepidas { *Bellas, amabiles,* / *optime moratas appellabimus,* / *pudicas, mellitas,* / *iucundas.*

Item adoleſcentes ingenioſos, { *Probos, modeſtos,* / *optima ſpe vocare licet.* / *eximiæ indolis,* / *generoſæ indolis.*

Milites